

**Junanvaunuja täyttämässä –  
Volitiivinen tahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaali-  
sessä hyväksikäytössä**

Itä-Suomen yliopisto

Oikeustieteiden laitos

Oikeustieteen maisteritutkielma

Rikosoikeus

4.11.2020

Tekijä: Jussi Karkkulainen 277797

Ohjaajat: Matti Tolvanen ja Heikki

Kallio

## Tiivistelmä

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tiedekunta <b>Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta</b>		Yksikkö <b>Oikeustieteiden laitos</b>	
Tekijä <b>Jussi Karkkulainen</b>			
Työn nimi <b>Junanvaunuja täyttämässä – Volitiivinen tahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä</b>			
Pääaine <b>Rikosoikeus</b>	Työn laji <b>Oikeustieteen maisteritutkielma</b>	Aika <b>4.11.2020</b>	Sivuja <b>XIX+102</b>
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkielmassa tarkastellaan tahallisuutta seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä. Tutkimuskohteena on erityisesti volitiivinen eli tekijän tahdonmuodostukseen perustuva tahallisuus sekä sen näyttäminen rikosoikeudenkäynnissä. Tutkielman metodi on kriittinen teoreettinen rikoslainoppi, joten tutkielman tavoitteena on rikosoikeuden yleisten oppien uudistaminen. Tutkittavia tahallisuuden kohteita havainnollistetaan junanvaunumallilla.</p> <p>Tutkittavat rikokset ovat abstraktisia vaarantamisrikoksia, joissa tunnusmerkistön toteutuminen ei edellytä teosta erillisen seurauksen aiheuttamista. Tahallisuuden alaraja täyttyy seksuaalisessa ahdistelussa, kun tekijä mieltää vähintään varsin todennäköiseksi, että hän koskettaa seksuaalisesti olennaisella tavalla henkilöä, joka ei ole antanut tekoon suostumusta. Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä vastaavat olosuhdetahallisuuden kohteet ovat lapsen alle 16 vuoden ikä ja teon seksuaalinen olennaisuus. Tässä tutkielmassa katsotaan, että myös näihin olosuhteisiin voi kohdistua tahtoelementti. Tästä tahallisuuden muodosta käytetään nimeä tavoitetahallisuus. Tarkoitustahallisuuden eli volitiivisen seuraustahallisuuden kohteena seksuaalisessa ahdistelussa on puolestaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus, kun taas lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä tekijä voi tarkoittaa aiheuttaa lapsen kehityksen vahingoittumisen.</p> <p>Tavoitetahallisuus voidaan näyttää sen alalajien eli aiheuttamis-, valitsemis-, varmistamis-, vahvistamis-, paljastamis- ja toivetahallisuuden avulla. Niitä voidaan hyödyntää myös tarkoitustahallisuuden näyttämiseksi lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä. Sen sijaan seksuaalisessa ahdistelussa tarkoitustahallisuus näytetään suostumuksen puutteeseen kohdistuvana tavoitetahallisuutena sekä seksuaaliseen olennaisuuteen kohdistuvana todennäköisyys- tai tavoitetahallisuutena: tekijä on tällöin tarkoittanut viedä toiselta oikeuden seksuaaliseen itsemääräämiseen. Tutkielmassa päädytäänkin siihen, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus on olosuhde. Tunnusmerkistön mukainen teko ei siis ole omiaan aiheuttamaan seurausta, joten johtopäätöksissä esitetään myös vaihtoehtoinen muotoilu seksuaalisen ahdistelun rangaistussäännöksestä.</p>			
Avainsanat tahallisuus, volitiivinen tahallisuus, tavoitetahallisuus, tarkoitustahallisuus, seksuaalinen ahdistelu, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, suostumuksen puute, seksuaalinen teko, tahallisuuden näyttäminen, seksuaalirikokset			

**SISÄLLYS**

LÄHTEET .....	VI
LYHENNELUETTELO.....	XVIII
KUVIOT JA TAULUKOT.....	XIX
1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tahallisuuden arvioimisen lähtökohtia .....	1
1.2 Tutkimusongelma ja -kysymykset .....	3
1.3 Tutkielman metodi .....	4
1.4 Tutkielman yhteiskunnallinen merkitys.....	8
1.5 Tutkielman rakenne ja rajaukset .....	10
2 OLOSUHDETAHALLISUUDEN KOHTEET JA ALARAJA.....	12
2.1 Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö .....	12
2.2 Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö .....	14
2.3 Tahallisuuden arvioiminen abstraktisissa vaarantamisrikoksissa .....	15
2.4 Teon kohteen suostumuksen puute .....	17
2.4.1 Teon kohteen suostumuksen vaikutus rangaistavuuteen .....	17
2.4.2 Vastentahtoisuus vai suostumuksen puute tunnusmerkistön toteuttavana seikkana?.....	18
2.4.3 Suostumuksen antaminen ja tekijän tietoisuus sen puuttumisesta.....	21
2.5 Teon kohteena olevan henkilön ikä.....	22
2.6 Teon seksuaalinen olennaisuus .....	24
2.6.1 Normatiivista arviointia vai konkreettisesti havaittavia seikkoja? .....	24
2.6.2 Tekijän tietoisuus teon seksuaalisesta olennaisuudesta.....	27
2.7 Intentionaalinen toiminta .....	30
2.8 Yhteenveto tutkittavista tahallisuuden kohteista ja tahallisuuden alarajasta .....	32
3 TAVOITE- JA TARKOITUSTAHALLISUUS.....	35
3.1 Tekijän tahdonmuodostukseen vaikuttavia tekijöitä.....	35

3.2 Tavoite, tarkoitus, motiivi ja syy.....	37
3.3 Tavoitetahallisuuden alalajit .....	41
3.3.1 Aiheuttamistahallisuus.....	41
3.3.2 Valitsemistahallisuus .....	43
3.3.3 Varmistamistahallisuus.....	44
3.3.4 Vahvistamistahallisuus .....	45
3.3.5 Paljastamistahallisuus .....	46
3.3.6 Toivetahallisuus .....	47
3.3.7 Yhteenveto tavoitetahallisuuden alalajeista.....	48
3.4 Tavoitetahallisuuden suhde olosuhdetahallisuuden alarajaan.....	49
3.5 Tavoitetahallisuuden kokonaisarviointi .....	51
3.6 Tarkoitustahallisuuden kohteet .....	52
3.6.1 Tarkoitustahallisuuden kohde seksuaalisessa ahdistelussa.....	52
3.6.2 Tarkoitustahallisuuden kohde lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä....	56
3.6.3 Yhteenveto tarkoitustahallisuuden kohteista .....	58
4 TAVOITE- JA TARKOITUSTAHALLISUUDEN NÄYTTÄMINEN .....	60
4.1 Tahallisuuden näyttämisen lähtökohdat.....	60
4.2 Todistelu ja näytön arvioiminen .....	62
4.2.1 Todistelun ja näytön arvioimisen käsitteitä .....	62
4.2.2 Tuomioistuimen velvollisuus näytön perustelemiseen.....	64
4.2.3 Seksuaalirikosten näyttämisen erityispiirteet .....	66
4.2.4 Lapsiasianomistajan kertomuksen luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä	67
4.2.5 Aikuisen asianosaisen kertomuksen luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä	69
4.2.6 Volitiivisen tahallisuuden näyttämisen edellytykset rikosprosessissa.....	72
4.3 Tavoitetahallisuuden alalajit volitiivisen tahallisuuden näyttämässä.....	73
4.4 Tavoitetahallisuuden esimerkkitapauksia seksuaalisessa ahdistelussa .....	76

4.4.1 Aiheuttamistahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa .....	76
4.4.2 Valitsemistahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa.....	76
4.4.3 Varmistamistahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa.....	77
4.4.4 Vahvistamistahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa .....	77
4.4.5 Paljastamistahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa.....	78
4.4.6 Toivetahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa.....	80
4.5 Tarkoitustahallisuuden näyttäminen seksuaalisessa ahdistelussa .....	80
4.6 Tavoitetahallisuuden esimerkkitapauksia lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä .....	82
4.6.1 Aiheuttamistahallisuus lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä .....	82
4.6.2 Valitsemistahallisuus lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä.....	83
4.6.3 Varmistamistahallisuus lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä .....	85
4.6.4 Vahvistamistahallisuus lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä.....	85
4.6.5 Paljastamistahallisuus lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä.....	86
4.6.6 Toivetahallisuus lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä.....	87
4.7 Tarkoitustahallisuuden näyttäminen lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä .....	87
4.8 Yhteenveto volitiivisen tahallisuuden näyttämisestä .....	93
5 JOHTOPÄÄTÖKSET .....	95
5.1 Tutkimustulokset.....	95
5.2 Tutkimustulosten tieteellinen merkitys .....	98
5.3 Tutkimustulosten hyödynnettävyyden rajoituksia .....	99
5.4 Pohdintaa ja jatkotutkimusta kaipaavia aiheita .....	100

## LÄHTEET

### KIRJALLISUUS

- Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. WSOY 1989.
- Aarnio, Aulis, Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta, s. 35–56 teoksessa Häyhä, Juha (toim.), Minun metodini. Werner Söderström Lakitieto Oy 1997.
- Aarnio, Aulis, Tulkinnan taito – Ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. WSOY 2006.
- Aarnio, Aulis, Oikeutta etsimässä. Erään matkan kuvaus. Talentum Media Oy 2014.
- Akvinolainen, Tuomas, Summa theologiae [1266–1273]. Suom. Juha-Pekka Rentto. Gaudemus Kirja ja Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. 2002.
- Anderson, Kristin J., Modern misogyny: anti-feminism in a post-feminist era. Oxford University Press 2015.
- Asp, Petter – Ulväng, Magnus – Jareborg, Nils, Kriminalrättens grunder. Andra, omarbetade upplagan. Iustus Förlag AB 2013.
- Boucht, Johan – Frände, Dan, Suomen rikosoikeus. Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Suom. Markus Wahlberg. Poliisiammattikorkeakoulu 2008.
- Christianson, Sven Å – Ehrenkrona, Marika, Psykologi och bevisvärdering. Myter om trovärdighet och tillförlitlighet. Norstedts Juridik AB 2011.
- Diesen, Christian, Bevisprövning i brottmål. Andra upplagan. Norstedts Juridik AB 2015.
- Ekelöf, Per Olof – Edelstam, Henrik – Heuman, Lars, Rättegång, Fjärde häftet. Sjunde upplagan. Norstedts Juridik AB 2009.
- Ellonen, Noora – Rantaeskola, Satu (toim.), Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta. Poliisiammattikorkeakoulu 2016.
- Emson, Raymond, Evidence. Palgrave Macmillan 2010.
- Finnilä-Tuohimaa, Katarina, Lapsen seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn selvittäminen, s. 432–455 teoksessa Santtila, Pekka – Weizmann-Henelius, Ghitta (toim.), Oikeuspsykologia. Edita Publishing Oy 2008.
- Fletcher, George P. Basic Concepts of Criminal Law. Oxford University Press 1998.
- Frände, Dan, Virallisen vastaväittäjän lausunto Päivi Hirvelän väitöskirjasta Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Lakimies 1/2007, s. 142–156.
- Frände, Dan, Finsk straffprocessrätt. Edita Publishing Oy 2009.
- Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus. Suom. Markus Wahlberg. 2. uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2012.

- Frände, Dan, HD:s straffrätts- och straffprocessrättspraxis år 2014 och 2015. JFT 1–2/2016, s. 1–92.
- Frände, Dan, Todistustaakka rikosprosessissa, s. 731–736 teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko, Prosessioikeus. 5. uudistettu painos. Talentum Media Oy 2017.
- Frände, Dan, HD:s straffrätts- och straffprocessrättspraxis år 2017. JFT 3–4/2018, s. 195–240.
- Goode, Sarah. D., Understanding and Addressing Adult Sexual Attraction to Children. A study of paedophiles in contemporary society. Routledge 2010.
- Haaparanta, Leila – Niiniluoto, Ilkka, Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Gaudeamus Oy 2017.
- Haapasalo, Jaana, Todistajanpsykologia, s. 11–145 teoksessa Haapasalo, Jaana – Kiesiläinen, Kari – Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Todistajanpsykologia ja todistajankuulustelu. Kauppakaari Oyj 2000.
- Haapasalo, Jaana, Todistajanpsykologia – Aikuiset todistajat, s. 153–175 teoksessa Santtila, Pekka – Weizmann-Henelius, Ghitta (toim.), Oikeuspsykologia. Edita Publishing Oy 2008.
- Haapasalo, Jaana, Kriminaalipsykologia. 2. uudistettu painos. PS-kustannus 2017.
- Hahto, Vilja, Uhrin myötävaikutus ja rikoksenteikijän vastuu. Edita Publishing Oy 2004.
- Harris, Sam, Vapaa tahto [2012]. Suom. Risto Mikkonen. Oy Scanria Ab 2013.
- Heinämaa, Sara – Taipale, Joonas, Motivaatiot ja kausaatiot ruumiin liikkeiden selityksinä: Edmund Husserlin analyysi, s. 351–367 teoksessa Gylling, Heta – Niiniluoto, Ilkka – Vilkkö, Risto (toim.), Syy. Gaudeamus Helsinki University Press 2007.
- Henderson, Emily, Psychological Research and Lawyers' Perceptions of Child Witnesses in Sexual Abuse Trials, s. 493–513 teoksessa Carson, David – Bull, Ray (toim.), Handbook of Psychology in Legal Contexts. Second Edition. Wiley 2003.
- Herring, Jonathan, Criminal Law. The basics. Routledge 2010.
- Hirvelä, Päivi, Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen. WSOY 2007.
- Hirvelä, Päivi, Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. WSOY 2006.
- Hirvonen, Ari, Mitkä Metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2011.
- Honkasalo, Brynolf, Suomen rikosoikeus: yleiset opit, II osa. 2. korjattu painos. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 34, 1967.

- Honkatukia, Päivi, Nuorena koettu seksuaalinen väkivalta selviytymisen näkökulmasta, s. 84–105 teoksessa Näre, Sari – Ronkainen, Suvi (toim.), Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus 2008.
- Horder, Jeremy, Ashworths' s Principles of Criminal Law. Eighth Edition. Oxford University Press 2016.
- Huovila, Mika, Periaatteet ja perustelut. Tutkimus käräjäoikeuden faktaperusteluista prosessuaalisten periaatteiden valossa arvioituna. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003.
- Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo, Kirjoitetaan juridiikkaa. Ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. 2. uudistettu painos. Talentum Media Oy 2008.
- Hyttinen, Tatu, Syytön tai syyllinen. Tutkimus syyllisyyskysymyksen ratkaisemisesta. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2015.
- Hyttinen, Tatu, Olosuhdetahallisuuden vakioitu alaraja – oikeusturvaa vai korkeimman oikeuden retoriikka? Defensor Legis 6/2016, s. 917–933.
- Häkkänen-Nyholm, Helinä, Psykopatia ja rikollisuus, s. 198–217 teoksessa Häkkänen-Nyholm, Helinä (toim.), Psykopatia. Edita Publishing Oy 2009.
- Jokela, Antti, Rikosprosessioikeus. Alma Talent Oy 2018.
- Jareborg, Nils – Zila, Josef, Straffrättens påföljdslära. Fjärde upplagan. Norstedts Juridik AB 2014.
- Joki-Erkkilä, Minna – Jaarto, Marika – Sumia, Maria, Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, s. 131–153 teoksessa Söderholm, Annlis – Kivitie-Kallio, Satu (toim.), Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Kustannus Oy Duodecim 2012.
- Jokila, Helena, Uskottava raiskauksen uhri todistusharkinnassa, s. 405–446 teoksessa Näre, Sari – Ronkainen, Suvi (toim.), Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus 2008.
- Jokila, Helena, Tahdonvastainen suostumus ja liiallisen luottamuksen hinta. Raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten oikeudellisen tiedon konstruktioit. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2010.
- Jonkka, Jaakko, Rikosprosessioikeuden yleisistä opeista. Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden laitos 1992.
- Jonkka, Jaakko, Todistusharkinnasta. Lakimiesliiton kustannus 1993.
- Kainulainen, Heini, Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ja Tilastokeskus 2004.



- Kallio, Heikki, Stripteasetanssija seksikaupan kohteena – eroottisen esityksen seuraaminen ja rikosvastuu. *Lakimies* 7–8/2016, s. 1080–1099.
- Kallio, Heikki, Metsäpalon vaara rikosvastuun näkökulmasta. *Ympäristöjuridiikka* 4/2018, s. 29–51.
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu, Lasten kaltoinkohtelu – oireet ja ongelmat nuoruusiässä, s. 168–176 teoksessa Söderholm, Annlis – Kivitie-Kallio, Satu (toim.), *Lapsen kaltoinkohtelu*. 2. painos. Kustannus Oy Duodecim 2012.
- Kiesiläinen, Kari – Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Todistajankuulustelu oikeudenkäynnissä, s. 173–245 teoksessa Haapasalo, Jaana – Kiesiläinen, Kari – Niemi-Kiesiläinen, Johanna, *Todistajanpsykologia ja todistajankuulustelu*. Kauppakaari Oyj 2000.
- Klami, Hannu Tapani, *Todistusratkaisu*. Kauppakaari Oyj 2000.
- Klemfuss, J.Zoe – Ceci, Stephen, Normative Memory Development and the Child Witness, s. 153–180 teoksessa Kuehnle, Kathryn – Connell, Mary (toim.), *The Evaluation of Child Sexual Abuse Allegations. A Comprehensive Guide to Assessment and Testimony*. Wiley 2009.
- Kimpimäki, Minna, Näyttö raiskausrikoksissa: Vapaaehtoisesti vai vastoin tahtoa. *Edilex-sarja* 2020/30, 18.8.2020. [[www.edilex.fi/artikkelit/21283](http://www.edilex.fi/artikkelit/21283)]
- Kivivuori, Janne, *Rikollisuuden syyt. Toinen, uudistettu laitos*. Kustannusosakeyhtiö Nemo 2013.
- Kivivuori, Janne – Aaltonen, Mikko – Näsi, Matti – Suonpää, Karoliina – Danielsson, Petri, *Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Gaudeamus oy 2018.
- Kolehmainen, Antti, Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä, s. 106–134 teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.), *Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta*. Edilex Kirjat 16.2.2016. [[www.edilex.fi/kirjat/16170](http://www.edilex.fi/kirjat/16170)]
- Koponen, Pekka, Tahallisuudesta talousrikoksissa. *Oikeustiede-Jurisprudentia* XXXV (2002), s. 235–342.
- Koponen, Pekka, *Talousrikokset rikos- ja rikosprosessioikeuden yhtymäkohdassa: erityisesti tahallisuuden ja syytesidonnaisuuden kannalta tarkasteltuna*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2004.
- Korkman, Julia, *How (not) to Interview Children: Interviews with Young Children in Sexual Abuse Investigations in Finland*. Åbo Akademi University 2006.

- Korkman, Julia, Lasten haastatteleminen hyväksikäyttötapauksissa, s. 456–484 teoksessa Santtila, Pekka – Weizmann-Henelius, Ghitta (toim.), Oikeuspsykologia. Edita Publishing Oy 2008.
- Korkman, Julia, Oikeustapauskommentti: Törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan ennakkopäätöksen KKO 2014:48 arviointia oikeuspsykologisesta näkökulmasta. Defensor Legis N:o 1/2015, s. 198–217.
- Koskinen, Pekka. Rikosoikeuden yleiset opit ja rikosvastuun perusteet, s. 159–194 teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. Kolmas, uudistettu painos. WSOYpro 2008.
- Koskinen, Sari – Alapulli, Heikki – Pietilä, Ilpo, Lapsen kaltoinkohtelu ja hammaslääkäri, s. 181–193 teoksessa Söderholm, Annlis – Kivitie-Kallio, Satu (toim.), Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Kustannus Oy Duodecim 2012.
- Kotkaranta, Jussi, Syistä ja seurauksista psyykessä, s. 336–350 teoksessa Gylling, Heta – Niiniluoto, Ilkka – Vilkkö, Risto (toim.), Syy. Gaudeamus Helsinki University Press 2007.
- Kukkonen, Reima, Velallisen rikokset. Tunnuksmerkistöt ja yleiset opit. Edita Publishing Oy 2018.
- La Rooy, David J. – Malloy, Lindsay C. – Lamb, Michael E., The Development of Memory in Childhood, s. 49–68 teoksessa Children’s Testimony. A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice. Second Edition. Wiley-Blackwell 2011.
- Lahti, Raimo, Rikosoikeuden yleisten oppien uudistamisesityksen arviointia, s. 137–153 teoksessa Lahti, Raimo – Lappi-Seppälä, Tapio (toim.), Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII. Pekka Koskiselle 1.1.2003 omistettu. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003.
- Lahtinen, Hanna, Todistajapsykologia – Lapsitodistajat, s. 176–198 teoksessa Santtila, Pekka – Weizmann-Henelius, Ghitta (toim.), Oikeuspsykologia. Edita Publishing Oy 2008.
- Laine, Matti, Kriminologia ja rankaisun sosiologia. 2. uudistetun laitoksen 2. painos. Tietosanoma Oy 2015.
- Lappalainen, Juha, Rikoksen rakenne prosessioikeuden näkökulmasta, s. 148–167 teoksessa Männistö, Jarkko (toim.), Prosessioikeudellisia erityiskysymyksiä. Juhlajulkaisu Antti Jokela 26.1.2005. Gummerus Kirjapaino Oy 2004.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Rangaistuksen määräämisestä I. Teoria ja yleinen osa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1987.

- Lappi-Seppälä, Tapio, Rikosoikeustutkimus, kriminaalipoliittinen orientaatio – ja metodi, s. 189–218 teoksessa Häyhä, Juha (toim.), Minun metodini. Werner Söderström Lakitieto Oy 1997.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Rikosten seuraamukset. Werner Söderström Lakitieto Oy 2000.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeva uudistus II. Lakimies 1/2004 s. 3–36.
- Manne, Kate, *Down Girl. The Logic of Misogyny*. Oxford University Press 2018.
- Mantilla, Karla, *Gender trolling: How Misogyny Went Viral*. Praeger 2015.
- Matikkala, Jussi, Tahallisuudesta rikosoikeudessa. Suomalainen lakimiesyhdistys 2005.
- Matikkala, Jussi, Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Edita Publishing Oy 2010.
- Matikkala, Jussi, Seksuaalirikokset, s. 115–202 teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi, Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. Edita Publishing Oy 2018.
- Mattila, Aino – Lönnqvist, Jouko, Seksuaalihäiriöt, s. 444–469 teoksessa Lönnqvist, Jouko – Henriksson, Markus – Marttunen, Mauri – Partonen, Timo (toim.), *Psykiatria*. 12. uudistettu painos. Kustannus Oy Duodecim 2017.
- Melander, Sakari, Rikosoikeus 2010-luvulla. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2010.
- Melander, Sakari, Rikosvastuun yleiset edellytykset. Tietosanoma 2016.
- Mele, Alfred R., *Effective Intentions. The Power of Conscious Will*. Oxford University Press 2009.
- Melinder, Annika – Korkman, Julia, Children’s memory and testimony, s. 117–138 teoksessa Granhag, Pär Anders (toim.), *Forensic Psychology in Context. Nordic and International Approaches*. Routledge 2010.
- Molander, Helena, Lapsi aikuisten armoilla. Miten suojaan lasta joutumasta lapsiseksi uhriksi. Kustannusosakeyhtiö Otava 1996.
- Määttä, Tapio, Metodinen pluralismi oikeustieteessä – Ympäristöoikeudellisen tutkimuksen suuntaukset ja menetelmät, s. 135–222 teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.), *Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta*. Edilex Kirjat 16.2.2016. [[www.edilex.fi/kirjat/16170](http://www.edilex.fi/kirjat/16170)]
- Määttä, Tapio – Paso, Mirjami, Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2019.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. WSOY 2004.

- Nieminen, Kati, Mitä raiskauksen määritelmä kertoo oikeuskulttuuristamme? s. 394–411 teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Korkka, Heli – Lahti, Raimo – Lappi-Seppälä, Tapio – Melander, Sakari (toim.), Juhlajulkaisu Kimmo Nuotio 1959 – 18/4 – 2019. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2019.
- Nieminen, Minttu – Kallio, Heikki – Tolvanen, Matti, Seksuaalinen ahdistelu – itsemääräämisoikeus ja tahallisuus. Defensor Legis N:o 2/2020, s. 149–167.
- Niiniluoto, Ilkka, Tiede, filosofia ja maailmankatsomus. Kustannusosakeyhtiö Otava 1984.
- Niiniluoto, Ilkka, Johdatus tieteenfilosofiaan: käsitteen- ja teorianmuodostus. Kustannusosakeyhtiö Otava 1997.
- Niiniluoto, Ilkka, Tahdon vapaus, s. 233–242 teoksessa Niiniluoto, Ilkka – Sintonen, Matti (toim.), Tahto. Tampereen yliopistopaino Oy 1999.
- Nuotio, Kimmo, Teko, vaara, seuraus. Rikosvastuun filosofisista, kriminaalipoliittisista ja lainopillisista perusteista. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1998.
- Nuotio, Kimmo, Syyte rikosoikeutta ja rikosprosessioikeutta yhdistävänä tekijänä. Lakimies 4/2001, s. 679–697.
- Nuotio, Kimmo, Lainsäätäjä rikosoikeuden yleisten oppien parissa, s. 243–269 teoksessa Lahti, Raimo – Lappi-Seppälä, Tapio (toim.), Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII. Pekka Koskiselle 1.1.2003 omistettu. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003.
- Nuotio, Kimmo, Oikeuslähteet ja yleiset opit. Lakimies 7–8/2004, s. 1267–1291.
- Nuotio, Kimmo, Syy ja syyksilukeminen. Kausaalisuudesta oikeustieteessä, s. 113–130 teoksessa Gylling, Heta – Niiniluoto, Ilkka – Vilkkö, Risto (toim.), Syy. Gaudeamus Helsinki University Press 2007.
- Nuutila, Ari-Matti, Syyllisyydestä vastuullisuuteen? Syyllisyysteoreettinen tutkimus. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 1991.
- Nuutila, Ari-Matti, Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Lakimiesliiton kustannus 1996.
- Nuutila, Ari-Matti, Rikosoikeuden yleinen osa. Lakimiesliiton kustannus 1997.
- Ojala, Timo, Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset. Edita Publishing Oy 2012.
- Ojala, Timo, Seksuaalirikokset. Edita Publishing Oy 2014.
- Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti, Euroopan ihmisoi-keussopimus. 6. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2018. (Pellonpää ym. 2018)
- Pietarinen, Juha, Vapaa ja epävapaa tahto Spinozan etiikassa, s. 222–232 teoksessa Niiniluoto, Ilkka – Sintonen, Matti (toim.), Tahto. Tampereen yliopistopaino Oy 1999.

- Pihko, Helena, Kaltoinkohtelun vaikutus kehittyviin aivoihin, s. 161–167 teoksessa teoksessa Söderholm, Annlis – Kivitie-Kallio, Satu (toim.), Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Kustannus Oy Duodecim 2012.
- Pihlström, Fanny, Kriminalisering av sexuella trakasserier – i gränsområdet mellan folkrättsliga plikter och kriminaliseringsprinciper. JFT 2/2018, s. 95–122.
- Pitkäranta, Reijo, Suomi–latina–suomi -sanakirja. 6. painos. Gaudeamus Oy 2018.
- Poole, Debra Ann – Dickinson, Jason J., Investigative Interviews of Children, s. 157–178 teoksessa Holliday, Robyn E. – Marche, Tammy A. (toim.), Child Forensic Psychology. Victim and Eyewitness Memory. Palgrave Macmillan 2013.
- Pyykönen, Mikko – Pyykönen, Minea, Seksuaalinen häirintä työpaikalla. Otavan kirjapaino Oy 2019.
- Pölönen, Pasi, Henkilötodistelu rikosprosessissa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003.
- Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti, Todistelu oikeudenkäynnissä. Tietosanoma Oy 2015.
- Rautio, Ilkka, RL 20 luku. Seksuaalirikokset, s. 419–461 teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo, Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. Kolmas, uudistettu painos. WSOYpro 2008.
- Rautio, Jaakko – Frände, Dan, Todistelu. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari. Edita Publishing Oy 2016.
- Richards, Henry, Sexual Deviance, Fantasy Development, and Sex Crime, s. 127–161 teoksessa Helfgott, Jacqueline B. (toim.), Criminal Psychology. Volume 2. Typologies, mental Disorders, and Profiles. Praeger 2013.
- Rolin, Kristina, Voivatko teon perustelut olla teon syyt? s. 271–281 teoksessa Gylling, Heta – Niiniluoto, Ilkka – Vilkkö, Risto (toim.), Syy. Gaudeamus Helsinki University Press 2007.
- Ronkainen, Suvi, Intiimi loukkaus ja haavoittuvuus. Seksuaalinen väkivalta ja pornografisoivat narratiivit, s. 43–83 teoksessa Näre, Sari – Ronkainen, Suvi (toim.), Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus 2008.
- Sahavirta, Ritva, Rahanpesu rangaistavana tekona. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2008.
- Salonen, Toivo, Tieteenfilosofia. 4. täydennetty painos. Lapin yliopistokustannus 2007.
- Serlachius, Allan, Suomen rikosoikeus pääpiirteittäin. Tietosanakirja-Osakeyhtiö 1917.
- Siltala, Raimo, Johdatus oikeusteoriaan. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2001.
- Siltala, Raimo, Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003.

- Siltala, Raimo, Oikeudellinen tulkintateoria. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2004.
- Sutorius, Helena, Bevisprövning vid sexualbrott. Andra upplagan. Norstedts Juridik AB 2014.
- Söderholm, Annlis – Kivittie-Kallio, Satu, Lapsen kaltoinkohtelu – ihmisoikeuskysymys ja kansanterveysongelma, s. 14–21 teoksessa Söderholm, Annlis – Kivittie-Kallio, Satu (toim.), Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Kustannus Oy Duodecim 2012.
- Tapani, Jussi, Mistä puhumme, kun puhumme olosuhdetahallisuudesta? s. 282–301 teoksessa Nuutila, Ari-Matti – Pirjatanniemi, Elina (toim.), Rikos, rangaistus ja prosessi – Juhlajulkaisu Eero Backman 1945 – 14/5 – 2005. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2005.
- Tapani, Jussi, Sattumaa vai ei – korkein oikeus, kieltorehdys ja tahallisuuden kohde. Lakimies 3/2009, s. 470–481.
- Tapani, Jussi, Yrittänyttä ei laiteta? Rikoksen yrityksen rangaistavuus. Helsingin Kamari Oy ja Helsingin seudun kauppakamari 2010.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, KKO 2006:37 ja rikosoikeuden yleisten oppien ihmemaa. Lakimies 5/2006 s. 838–873.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. 3. uudistettu painos. Talentum Media Oy 2016.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. 3. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2019.
- Tapanila, Antti, Joitakin huomioita oikeuspsykologisesta näkökulmasta näytönarviointiin. Defensor Legis N:o 3/2015, s. 572–580.
- Tirkkonen, Tauno – Halila, Jouko, Suomen prosessioikeus pääpiirteittäin. Viides, uusittu painos. Werner Söderström Osakeyhtiö 1981.
- Toivio, Timo – Nordling, Esa, Mielenterveyden psykologia. Edita 2013.
- Tolonen, Hannu, Oikeuslähdeoppi. WSOY 2003.
- Tolvanen, Matti, Tosiseikat rikosprosessissa, s. 303–325 teoksessa Nuutila, Ari-Matti – Pirjatanniemi, Elina (toim.), Rikos, rangaistus ja prosessi – Juhlajulkaisu Eero Backman 1945 – 14/5 – 2005. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2005.
- Tolvanen, Matti, Rikoksen käsittely tuomioistuimessa, s. 277–320 teoksessa Santtila, Pekka – Weizmann-Henelius, Ghitta (toim.), Oikeuspsykologia. Edita Publishing Oy 2008.
- Tolvanen, Matti, KKO 2013:97 Seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsen kertomuksen luotettavuus, teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 2013:II. Alma Talent Fokus -palvelu. (Tolvanen 2013)

- Tolvanen, Matti, Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus, s. 272–293 teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.), Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edilex Kirjat 16.2.2016. [www.edilex.fi/kirjat/16170]
- Tolvanen, Matti – Silvennoinen, Elisa, KKO 2013:96 Suostumuksen puute sukupuoliyhteyteen pakottamisessa, teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 2013:II. Alma Talent Fokus -palvelu. (Tolvanen – Silvennoinen 2013)
- Tolvanen, Matti – Silvennoinen, Elisa, KKO 2014:48 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, näytön arviointi ja rangaistuksen mittaaminen, teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 2014:II. Alma Talent Fokus -palvelu. (Tolvanen – Silvennoinen 2014)
- Tuori, Kaarlo, Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2003.
- Tuori, Kaarlo, Kriittinen oikeuspositivismi, Werner Söderström Lakitieto Oy 2000.
- Utriainen, Terttu, Syyllisyys muuttuvana käsitteenä. Historiallis-dogmaattinen ja vertaileva tutkimus syyllisyyskäsitteestä rikoksen rakenteen osana. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1984.
- Utriainen, Terttu, Raiskaus rikosoikeudellisena ongelmana. Toinen, täydennetty painos. Lapin yliopistokustannus 2013.
- Vihriälä, Helena, Tahallisuuden näyttäminen. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2012.
- Vilka, Hanna, Seksuaalinen häirintä. PS-kustannus 2011.
- Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri, Pro & contra. Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä. Talentum Media Oy 2003.
- Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri, Tuomion perustelemisen. Alma Talent Oy 2010.
- Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi, Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I. WSOY Lakitieto 2003.
- Wilhelmsson, Thomas, Sosiaalisen siviilioikeuden metodiset lähtökohdat, s. 338–359 teoksessa Häyhä, Juha (toim.), Minun metodini. Werner Söderström Lakitieto Oy 1997.

## **VIRALLISLÄHTEET**

- EV 305/2018 vp, Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 212/2018 vp).

- HE 6/1997 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi.
- HE 44/2002 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 282/2010 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 216/2013 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.
- HE 212/2018 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
- LaVM 3/1998 vp, Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 6/1997 vp) oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi sekä hallituksen esityksestä (HE 117/1997 vp) laiksi rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta.
- LaVM 28/2002 vp, Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 44/2002 vp) rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- LaVM 43/2010 vp, Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 282/2010 vp) lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi.
- LaVM 4/2014 vp, Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 216/2013 vp) eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.
- Oikeusministeriö, ”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä”. Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 7/2016.
- Oikeusministeriö, Arviomuistio rikoslain viimeaikaisesta kehityksestä ja tulevista kehitystarpeista, eräät seksuaali-, väkivalta-, talous- ja rattijuopumusrikokset. Oikeusministeriön julkaisu 7/2018.
- Oikeusministeriö, Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:9.
- PeVL 6/2014 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä (HE 216/2013 vp) eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.
- Tasa-arvovaltuutettu, Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018, Tasa-arvojulkaisuja 2018:4.



**OIKEUSTAPAUKSET**

**Korkein oikeus**

KKO 1993:5

KKO 1997:33

KKO 2003:115

KKO 2004:71

KKO 2005:7

KKO 2005:54

KKO 2006:37

KKO 2007:78

KKO 2008:90

KKO 2010:52

KKO 2011:23

KKO 2011:26

KKO 2011:102

KKO 2012:66

KKO 2013:17

KKO 2013:55

KKO 2013:96

KKO 2013:97

KKO 2014:48

KKO 2014:54

KKO 2015:50

KKO 2015:66

KKO 2016:52

KKO 2017:50

KKO 2017:51

KKO 2018:74

KKO 2018:91

KKO 2019:55

KKO 2019:78

KKO 2019:104

KKO 2020:38

**LYHENNELUETTELO**

EIS	yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 18–19/1990)
EV	eduskunnan vastaus
HE	hallituksen esitys
JFT	Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
KKO	korkein oikeus
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
PL	perustuslaki (731/1999)
RL	rikoslaki (39/1889)
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
SL	strafflag (39/1889)
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
tasa-arvolaki	laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
vp	valtiopäivät
WHO	World Health Organization

## **KUVIOT JA TAULUKOT**

Kuvio 1. Junanvaunumallin peruskäsitteet.

Kuvio 2. Tahallisuuden alaraja seksuaalisessa ahdistelussa.

Kuvio 3. Tahallisuuden alaraja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä.

Kuvio 4. Tahdonmuodostuksen jatkumo.

Kuvio 5. Tavoitetahallisuuden alalajit.

Kuvio 6. Tarkoitustahallisuuden kohteet seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä.

Kuvio 7. Yhteenveto tavoite- ja tarkoitustahallisuuden näyttämisestä.

# 1 JOHDANTO

## 1.1 Tahallisuuden arvioimisen lähtökohtia

Rikoslain (39/1889, RL) 3 luvun 5.1 §:n (515/2003) nojalla rangaistusvastuun edellytyksenä on tahallisuus tai tuottamus. Teko on rangaistava ainoastaan tahallisesti tehtynä, ellei toisin säädetä (RL 3:5.2). Tahallisuuden tai huolimattomuuden vaatimus ilmentää syyllisyysperiaatetta (*nulla poena sine culpa*), joka luo rangaistusvastuun edellytykseksi subjektiivisen syyllisyyden ja kieltää tuottamuksesta riippumattoman rikosvastuun. Taustalla on perustuslain (731/1999, PL) 1.2 §:n edellyttämä ihmisarvon loukkaamattomuus ja se, että rangaistavan teon tulee perustua tekijän omiin valintoihin. Vasta kun henkilö on rikkonut lakia omien valintojensa seurauksena, valtio voi puuttua hänen elinpiiriinsä.<sup>1</sup> Seksuaalista ahdistelua koskevassa RL 20:5a:ssa (509/2014) ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa RL 20:6:ssa (540/2011) ei säädetä rangaistavaksi tuottamuksellista tekotapaa, joten rangaistusvastuun edellytyksenä on tahallisuus.

Rikosoikeudellisesti relevantti tahallisuus kohdistuu rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkistöön.<sup>2</sup> Tahallisuus jaetaan seuraus- ja olosuhdetahallisuuteen riippuen siitä, edellytetäänkö rikoksen tunnusmerkistön täyttymiseksi jonkin seurauksen aiheuttamista, vai muita tunnusmerkistökiteijöitä eli olosuhteita.<sup>3</sup> Peittämisperiaatteen mukaan tahallisuuden on katettava koko oikeudenvastainen teko eli teonhetkiset olosuhteet ja teon seuraukset.<sup>4</sup> Tahallisuuden kohteena on koko rikoksen tunnusmerkistö, joten tahallisuuden tulee kattaa kaikki ne tosiasiat ja asianhaarat, jotka vaikuttavat teon rangaistavuuteen.<sup>5</sup> Peittämisperiaatteen lähtökohtana on, että subjektiivisen on peitettävä objektiivinen. Tahallisuus edellyttää siten tietoa kaikista objektiivisen tunnusmerkistön toteuttavista tosiseikoista eli ”olioista”. Tunnuksmerkit ovat näiden tosiseikkojen kuvauksia, mutta tahallisuuden ei tule kohdistua näihin kuvauksiin eli tunnusmerkistöihin, vaan tunnusmerkistön toteuttaviin tosiseikkoihin.<sup>6</sup>

---

<sup>1</sup> HE 44/2002 vp, s. 69; Melander 2010, s. 47–48; Horder 2016, s. 173–174; Melander 2016, s. 145–147. *Ari-Matti Nuutila* katsoo, että ihmisarvon loukkaamattomuus voidaan nähdä kriminalisointiperiaatteena, koska se asettaa ehdottoman kiellon säättää rikossäännöksiä, jotka eivät edellytä subjektiivista syyllisyyttä. Ks. Nuutila 1996, s. 76–79.

<sup>2</sup> HE 44/2002 vp, s. 72; Melander 2016, s. 151.

<sup>3</sup> HE 44/2002 vp, s. 72; Melander 2016, s. 151–153; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 263–265.

<sup>4</sup> Nuutila 1997, s. 227; Matikkala 2005, s. 542; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 264.

<sup>5</sup> Serlachius 1917, s. 21; HE 44/2002 vp, s. 72; Nuutila 1997, s. 213; Melander 2016, s. 151.

<sup>6</sup> Matikkala 2005, s. 543–544.

Tahallisuuden on oltava käsillä jo teon hetkellä, koska jälkikäteen syntyvä tahallisuus (*dolus subsequens*) ei vaikuta enää siihen, mitä on tapahtunut.<sup>7</sup>

Rikoslain 3 luvun 6 §:ssä (515/2003) säädetään ainoastaan seuraustahallisuudesta. Säännöksestä voidaan erottaa tahallisuuden asteet, jotka täyttävät tahallisuuden seuraustunnusmerkien kohdalla. Tahallisuuden ylimmässä asteessa – tarkoitustahallisuudessa (*dolus determinatus*) – kriminalisoidun seurauksen aikaansaaminen on tekijän tarkoituksena, mikä osoittaa selkeää päätöstä toimia vastoin toisten suojattuja etuja. Seurausta, jonka aiheutumista tekijä on pitänyt poissuljettuna, ei voida kuitenkaan lukea tekijän syyksi tahallisena tekijän tarkoituksesta huolimatta.<sup>8</sup> Varmuustahallisuudessa (*dolus directus*) tekijä ei ole tarkoittanut aiheuttaa tekonsa seurausta, mutta hän on pitänyt sen aiheutumista varmana. *Ehdollisesta varmuustahallisuudesta* on kyse silloin, kun tekijä mieltää seurauksen tavoittelemaansa päämäärään varmasti liittyväksi.<sup>9</sup> Todennäköisyystahallisuuden (*dolus eventualis*) täyttymiseen puolestaan riittää, että tekijä on pitänyt tekonsa seurauksen aiheutumista varsin todennäköisenä, eli todennäköisempänä kuin sen syntymättä jäämistä.<sup>10</sup>

Siinä missä seuraustahallisuuden asteet ilmenevät RL 3:6:sta, olosuhdetahallisuutta ei määritellä rikoslaissa. Rikosoikeuden yleisten oppien uudistamiseen johtaneessa hallituksen esityksessä ehdotettiin myös olosuhdetahallisuuden alarajaksi, että tekijä on pitänyt teko-olosuhteiden käsilläoloa varsin todennäköisenä.<sup>11</sup> Lakivaliokunta, jonka mietinnön mukaisena laki hyväksyttiin, katsoi kuitenkin olosuhdetahallisuuden määrittämisen olevan seuraustahallisuutta kiistanalaisempaa ja rikostyypeittäin vaihtelevaa. Todennäköisyystahallisuuden katsottiin olevan ongelmallinen ja nostavan mahdollisesti tahallisuuskynnystä talousrikosten kohdalla. Niinpä olosuhdetahallisuuden alarajan määräytyminen jätettiin oikeuskäytännön varaan siten, että huomioon otettaisiin tunnusmerkistöerehdystä koskeva säännös.<sup>12</sup>

Tunnusmerkistöerehdystä koskevan rikoslain 4 luvun 1 §:n (515/2003) mukaan teko ei ole tahallinen, jos tekijä ei ole teon hetkellä selvillä kaikkien niiden seikkojen, joita rikoksen

---

<sup>7</sup> Nuutila 1997, s. 228–229; Frände 2012, s. 108.

<sup>8</sup> HE 44/2002 vp, s. 72; Melander 2016, s. 154–156; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 265–266. Ks. myös Fletcher 1998, s. 122.

<sup>9</sup> Nuutila 1997, s. 218–219; Koskinen 2008, s. 174–175; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 275.

<sup>10</sup> Melander 2016, s. 159–163; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 276–279.

<sup>11</sup> HE 44/2002, s. 73–74 ja 276.

<sup>12</sup> LaVM 28/2002, s. 9–10.

tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää, käsilläolosta, tai jos hän erehtyy sellaisesta seikasta. Peittämisperiaate ilmenee siten myös kyseisestä säännöksestä, koska tekijän on oltava selvillä kaikista tunnusmerkistön toteuttavista seikoista, jotta teko olisi tahallinen. *Olla selvillä* -termin vuoksi olosuhdetahallisuuden määrittelemine on herättänyt oikeuskirjallisuudessa keskustelua vaadittavan tietoisuuden tason sekä sen, vaaditaanko tiedollisen eli kognitiivisen puolen lisäksi myös volitiivista eli tahdonmuodostusta koskevaa elementtiä, osalta.<sup>13</sup> Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainmuutoksen jälkeen todennäköisyystahallisuus on kuitenkin vakiintunut olosuhdetahallisuuden alarajaksi korkeimman oikeuden käytännössä. Ainakin ennakkopäätöksissä KKO 2012:66, KKO 2013:17, KKO 2013:55 ja KKO 2014:54 korkein oikeus on korostanut todennäköisyystahallisuutta soveltaessaan, että rikosoikeudelliset periaatteet ja tulkintasäännöt puoltavat yhtenäisiä perusteita olosuhdetahallisuuden arvioimisessa. Voimassa olevan oikeuden mukaan tahallisuus muiden kuin seuraustunnusmerkkien osalta täyttyy siis silloin, kun tekijä on mieltänyt tunnusmerkistön toteuttavien tosiseikkojen olemassaolon teon hetkellä varmaksi tai varsin todennäköiseksi.

## 1.2 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Rikosoikeuden yleisten oppien uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä katsottiin, että teko-olosuhteet ovat tekijän tahdosta riippumattomia. Ne eivät siis voisi olla tekijän toiminnan päämääränä tai tavoitteiden ja pyrkimysten kohteina. Näin ollen teko-olosuhteiden kohdalla tahallisuutta arvioitaisiin yksinomaan tiedollisten eli *kognitiivisten* seikkojen pohjalta, kun taas seurausten kohdalla merkitystä olisi myös *volitiivisilla* eli tekijän tahdonmuodostukseen nojautuvilla kriteereillä.<sup>14</sup> Myös oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tarkoitustahallisuutta voidaan soveltaa vain seuraustunnusmerkkien kohdalla: *Brynolf Honkasalon* mukaan esimerkiksi haureuden harjoittamisen kohteen ikä on tekijän tahdosta riippumaton tunnusmerkistötekijä, jonka olemassaoloa tekijä voi pitää todennäköisenä tai

---

<sup>13</sup> *Ritva Sahavirta* on katsonut, että rahanpesussa olosuhdetahallisuuden täyttää se, että tekijä suhtautuu hyväksyvästi tai ilmeisen välinpitämättömästi mahdollisuuteen, että hänen vastaanottamansa omaisuus on rikoksella hankittua. Myös *Pekka Koponen* pitää talousrikosten kohdalla todennäköisyysmallia riittämättömänä, koska talousrikoksissa esiintyy erilaisia oikeudellisesti tulkinnanvaraisia ja ennustamattomia olosuhteita pitkällä aikavälillä, jolloin tahallisuuskynnys voisi nousta liian korkealle. Niinpä huomioon tulisi ottaa tekijän hyväksyvä tai kvalifioidun välinpitämätön suhtautuminen. Lisäksi Koponen pitää tahtotahallisuuteen sisältyvän volitiivisen aineksen huomioivan todennäköisyystahallisuutta paremmin tekijän syyllisyyden, mutta yksiselitteisissä tapauksissa kognitiiviset elementit antavat selvemmän ratkaisuperusteen. Tahtotahallisuudella Koponen viittaa Suomessa vaikuttaneeseen *positiiviseen tahtoteoriaan*. Sen mukaan tahallisuus täyttyy, kun tekijä suhtautuu hyväksyvästi ja välinpitämättömästi tunnusmerkistön toteutumiseen, vaikka pitää sitä mahdollisena. Koponen 2004, s. 112–113 ja 244; Sahavirta 2008, s. 174.

<sup>14</sup> HE 44/2002 vp, s. 72–73. Ks. samoin ruotsalaisessa rikosoikeudessa Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 288.

epätodennäköisenä.<sup>15</sup> *Ari-Matti Nuutila* näkee, ettei olosuhteen olemassaoloon voida pyrkiä, koska olosuhteen syynä ei ole tekijän toiminta.<sup>16</sup> *Sakari Melanderin* mukaan tahdollisesta ulottuvuudesta ei voida puhua mielekkäästi silloin, kun on kyse olosuhteista.<sup>17</sup> Myös *Jussi Tapani*, *Matti Tolvanen* ja *Tatu Hyttinen* katsovat, ettei tekijä voi toiminnallaan vaikuttaa olosuhteeseen, vaan hän voi ainoastaan pitää sen olemassaoloa varmana tai tietyssä määrin todennäköisenä.<sup>18</sup>

Tässä tutkielmassa tarkastelen olosuhdetahallisuutta rikosoikeuden yleisten oppien uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä sekä oikeuskirjallisuudessa esitetyistä kannanotoista poikkeavasta näkökulmasta: Erottelen myös olosuhdetahallisuuden kolmeen asteeseen, joista ylintä määrittää olosuhteeseen kohdistuva tahtoelementti. Lisäksi tutkin tarkoitustahallisuutta, joka kohdistuu seksuaalisen ahdistelun ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöissä abstraktisen vaarantamisen kohteina oleviin oikeushyviin. Näiden tahallisuuden muotojen tarkastelu edellyttää kuitenkin myös tahallisuuden kohteiden ja alarajan määrittämistä. Jaan tutkimusongelman neljään toisiinsa liittyvään tutkimuskysymykseen:

- 1) Mikä on voimassa olevan oikeuden mukainen tahallisuuden alaraja seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä?
- 2) Miten olosuhdetunnusmerkin toteuttaviin tosiseikkoihin kohdistuvaa volitiivista tahallisuutta voidaan arvioida seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä?
- 3) Miten abstraktisen vaarantamisen kohteena oleviin oikeushyviin kohdistuvaa tarkoitustahallisuutta voidaan arvioida seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä?
- 4) Miten volitiivinen olosuhdetahallisuus ja tarkoitustahallisuus voidaan näyttää toteen seksuaalista ahdistelua ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevissa rikosoikeudenkäynneissä?

### 1.3 Tutkielman metodi

---

<sup>15</sup> Honkasalo 1967, s. 90.

<sup>16</sup> Nuutila 1997, s. 241.

<sup>17</sup> Melander 2016, s. 152.

<sup>18</sup> Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 264–265.

Vallitseva lainoppi noudattaa tuomarin näkökulmaa oikeuteen. Siinä pyritään tuottamaan sellaisia oikeudellisia tulkinta- ja systematisointikannanottoja, joiden oletetaan vastaavan myös maan ylimpien tuomioistuinten käsitystä voimassa olevasta oikeudesta. Oikeudellinen tulkinta osoitetaan lainmukaiseksi oikeuslähde- ja tulkintaopeista johdetuilla perusteluilla.<sup>19</sup> Lainopin harjoittaja voi suhtautua tuomarin oikeudelliseen tiedonintressiin myös kriittisesti, jolloin on kyse lainopin erilaisista tulkintaideologioista. Vaihtoehtoisen, kriittisen tai poliittisen lainopin tavoitteena on muodostaa paras mahdollinen oikeudellinen tulkinta tai systematisointi riippumatta siitä, vastaako se ylimpien tuomioistuinten käsitystä oikeudesta. Rajalinja vallitsevan ja kriittisen lainopin välillä on kuitenkin liukuva ja ajallisesti muuttuva.<sup>20</sup>

*Rikoslainopin* keskiössä on rikosoikeudellisten normien tulkinta ja systematisointi.<sup>21</sup> Oikeudenalojen tunnusomaisten yleisten oppien tutkimusta puolestaan kutsutaan *teoreettiseksi lainopiksi*.<sup>22</sup> Siinä jäsennetään ja eritellään käsitteistöä, muodostetaan teoriaa ja systematisoidaan oikeussäännöksiä.<sup>23</sup> Oikeudenalojen keskeisten käsitteiden, periaatteiden ja teoreettisten rakennelmien tutkiminen on olennainen osa systematisointityötä.<sup>24</sup> Sen pohjalta muodostuva ja kehittyvä käsitejärjestelmä mahdollistaa oikeudellisen tulkinnan.<sup>25</sup> Tulkitsen tahallisuutta ja tunnusmerkistöerehdystä sekä seksuaalista ahdistelua ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Lisäksi systematisoin ja jäsennän tahallisuuden käsitettä, joka on rikosvastuun edellytyksenä tutkittavissa rikoksissa. Muodostan käsityksen tahallisuuden kohteista ja olosuhdetahallisuuden alarajasta vallitsevan tuomarinideologian mukaisesti. Sen sijaan tulkitsen RL 4:1:n sisältämää termiä *selvilläolo* tavalla, joka ei tähtää korkeimman oikeuden tulevien ratkaisujen ennustamiseen: tulkintani ei vastaa lainsäätäjän tarkoitusta, joka kuuluu lainmukaisen oikeudellisen tulkinnan rajoja määrittäviin perusteisiin.<sup>26</sup> Näin ollen tutkielmallani on omaehtoinen tiedonintressi, joka ei seuraa tuomarien kollektiivisesti hyväksymää oikeuslähde- ja tulkintaoppia.<sup>27</sup>

---

<sup>19</sup> Aarnio 1997, s. 36–37; Siltala 2001, s. 17–18 ja 122; Siltala 2003, s. 525.

<sup>20</sup> Siltala 2001, s. 18–19, 121 ja 124; Siltala 2003, s. 525.

<sup>21</sup> Nuutila 1996, s. 129; Lappi-Seppälä 1997, s. 192; Tolvanen 2016, s. 275.

<sup>22</sup> Nuotio 2004, s. 1275; Määttä 2016, s. 141.

<sup>23</sup> Aarnio 1997, s. 43.

<sup>24</sup> Hirvonen 2011, s. 25.

<sup>25</sup> Husa – Mutanen – Pohjolainen 2008, s. 20.

<sup>26</sup> Siltala 2001, s. 113–115 ja 121.

<sup>27</sup> Siltala 2001, s. 124.



Tutkimusmetodinani on siten *kriittinen teoreettinen rikoslainoppi*. Tavoitteena ei ole muodostaa vaihtoehtoa nykyiselle lainsäädännölle, vaan kriittisyys kohdistuu lain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa esitettyihin näkemyksiin<sup>28</sup>: Siinä missä olosuhdetahallisuuden on arvioitu määrittävän ainoastaan kognitiivisten kriteereiden kautta, katson, että myös tiettyä olosuhdetta tavoitellut tekijä on *ollut selvillä* olosuhteesta RL 4:1:n edellyttämällä tavalla. Langettavan tuomion on perustuttava lain säännökseen PL 8 §:ssä sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (SopS 18–19/1990, EIS) 7 artiklassa määrätyn legaliteettiperiaatteen (*nulla poena sine lege*) nojalla, joten laki asettaa rajat hyväksyttävälle oikeudelliselle tulkinnalle.<sup>29</sup> Myös mannermaisen rikosoikeuden ja -lainkäytön yhteys lakipositivistiseen traditioon korostaa lakisidonnaisuuden merkitystä: rikosoikeudellisessa ratkaisutoiminnassa joustavat oikeusohjeet ja sisällölliset argumentit eivät saa samanlaista painoarvoa kuin esimerkiksi ympäristö- ja siviilioikeudessa.<sup>30</sup>

Konkreettista tapausta ratkaiseva tuomari voisi kuitenkin poiketa lainvalmisteluaineistossa esitetystä tulkinnasta, mikäli pystyisi perustelemaan valintansa.<sup>31</sup> Pyrkimyksenä on luoda edellytyksiä oikeushyvien tavoitteellisen loukkaamisen erottamiselle teoista, joissa tahallisuuden alaraja juuri ja juuri täyttyy. Tällöin rangaistavan käyttäytymisen alue ei ulotu laillisuusperiaatteen kannalta kyseenalaisella tavalla laajemmalle kuin arvioitaessa tahallisuutta yksin tiedollisten kriteereiden valossa. Voimassa olevan oikeuden valossa ongelmallisia ovat ainoastaan tilanteet, joissa tekijän tietoisuus ei ylitä todennäköisyystahallisuuden edellyttämää *varsin todennäköisen* kynnystä, vaikka tekijän tahtoelementti on näytetty toteen.

Kun tuodaan esille uudenlaisia ja tradition kyseenalaistavia ajatustapoja, lainoppi laajentaa tietoisuutta siitä, mikä on oikeudellisesti mahdollista, muttei vielä todellista. Uudistavan lainopin tarkoituksena onkin poimia uusia mahdollisuuksia liikkeessä olevassa maailmassa

---

<sup>28</sup> Kriittinen ympäristöoikeus pyrkii uudistamaan oikeutta tutkijan painottamalla tavalla ilman lainsäädännön muuttamista. *Tapio Määttä* jakaa kriittisen ympäristöoikeuden lainopillisia tulkintasuosituksia tarjoavaan vaihtoehtoiseen lainoppiin sekä *kriittiseen teoreettiseen ympäristöoikeuteen*, jossa oikeuden kehittäminen toteutetaan muodostamalla tavoiteltua muutosta edistäviä yleisiä oppeja. Vastaavasti tässä tutkielmassa kehitän rikosoikeuden yleisiä oppeja ilman, että tavoitteena olisi muuttaa nykyistä lainsäädäntöä. Ks. Määttä 2016, s. 142.

<sup>29</sup> Siltala 2003, s. 526; Määttä – Paso 2019, s. 20.

<sup>30</sup> Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 111.

<sup>31</sup> Eduskunnan säätämä laki kuuluu vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin, joiden noudattaminen kuuluu tuomarinvirkavelvollisuuksiin. Lainvalmisteluaineistolla ja tuomioistuinratkaisuilla on vain heikko velvoittavuus, joten niistä poikkeava tulkinta ei merkitse virkavirhettä. Sen sijaan heikosti velvoittavan oikeuslähteen sivuuttaminen johtanee tuomion muuttumiseen ylemmissä tuomioistuimissa, mikä korostaa perustelovelvollisuuden merkitystä. Ks. Aarnio 1989, s. 220–221; Tolonen 2003, s. 23–24; Aarnio 2006, s. 293–300; Aarnio 2014, s. 229–248; Määttä – Paso 2019, s. 19–22.

etsien poikkeuksia sekä uusia ideoita ja ilmiöitä.<sup>32</sup> Tässä tutkielmassa tiedon tuottamisen tapana onkin myös oivaltaminen ja tieteellisen teorian keksiminen, joita ei voida ohjata etukäteen täsmällisillä kriteereillä. Tieteellisessä tutkimuksessa tulee keksimisen (*context of discovery*) lisäksi todistaa eli oikeuttaa yleiset väitteet tiedeyhteisössä hyväksyttävällä tavalla (*context of justification*).<sup>33</sup> Oikeustieteen metodia ei voida pitää matemaattisena, mekaanisena ja yksiselitteisiä sääntöjä seuraavana prosessina, vaan pikemminkin tietynlaisena näkökulmana oikeuteen. Oikeustiede ei myöskään selitä, vaan tulkitsee.<sup>34</sup> Oikeutan oivaltamisen kautta muodostuneen tiedon muodostamalla uusia käsitteitä ja systemaattisen kokonaisuuden, joka jäsentää tosiasioita ja luo uutta todellisuutta.<sup>35</sup> Hyödynnän uuden teorian<sup>36</sup> rakentamisessa myös muiden tieteenalojen tutkimustuloksia, jotka ovat relevantteja tekijän tavoitteiden ja motiivien tunnistamisessa sekä seksuaalirikosten näytön arvioimisessa.

Havainnollistan tutkielmassa käsiteltäviä tahallisuuden muotoja ja asteita kehittelemälläni *junanvaunumallilla*.<sup>37</sup> Kuvio esittää allegorisesti eli vertauskuvallisesti tahallisuuden kohteita sekä niihin suuntautuvaa tiedollista tai tahdollista elementtiä: Seurausrikoksissa tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että juna saapuu määränpäähänsä. Jotta seuraus olisi syy-yhteydessä<sup>38</sup> tekijän toimintaan, juna ei voi suistua raiteiltaan ja päätyä määränpäähän jonkin muun henkilön toiminnan tai yllättävän luonnontapahtuman johdosta. Veturin vetämät vaunut puolestaan ilmentävät muita tunnusmerkistötekijöitä eli olosuhteita. Teko- ja vaarantamisrikoksissa junan ei tarvitse päätyä määränpäähän, vaan tunnusmerkistö toteutuu, jos juna liikaa vaunujen ollessa täytettynä tunnusmerkistön toteuttavilla tosiseikoilla. Abstraktisissa vaarantamisrikoksissa tietyillä seikoilla täytettyjä vaunuja vetävä veturi kuitenkin päätyy tyypillisesti tunnusmerkistön mukaiseen seuraukseen eli määränpäähän. Olosuhdetahallisuus täytyy, jos tekijä pitää vaunujen sisältöä junan liikaa vähintään

---

<sup>32</sup> Wilhelmsson 1997, s. 350.

<sup>33</sup> Aarnio 1989, s. 37–38; Haaparanta – Niiniluoto 2017, s. 36–37.

<sup>34</sup> Aarnio 2006, s. 237–238.

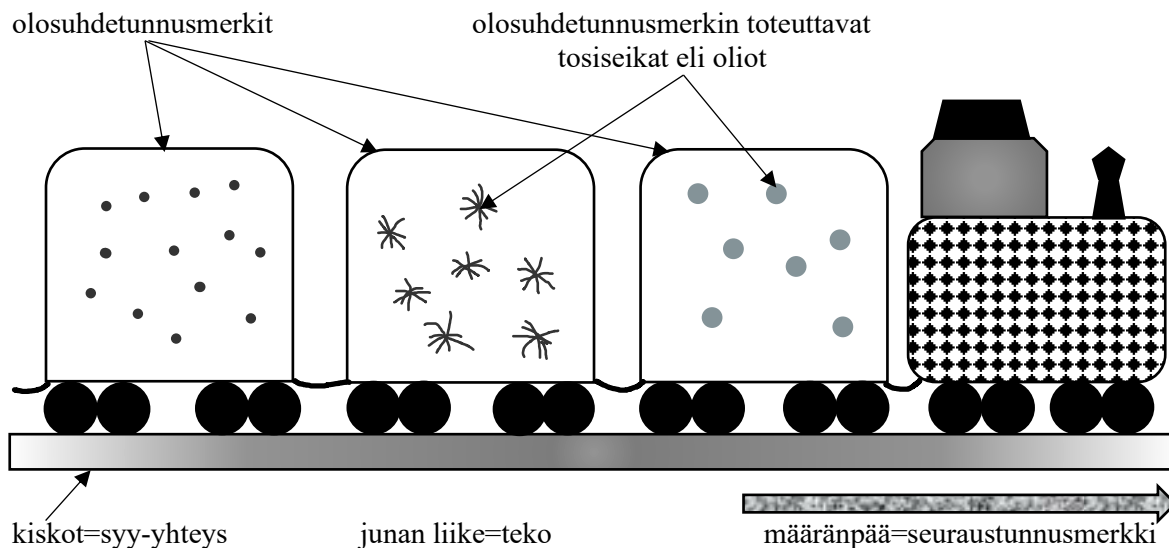
<sup>35</sup> *Toivo Salonen* katsoo tieteen merkitsevän inhimillisen kokemuksen teoreettista tiivistymää sekä systemaattista yritystä tosiasioiden jäsentämiseen. Teoriassa toteutuu tällöin inhimillisen ajattelun synteettinen ja uutta luova pyrkimys. Teoria on tapa tulkita, ymmärtää ja jäsentää todellisuutta, ja teoria myös luo uutta todellisuutta. Ks. Salonen 2007, s. 41–42 ja 50.

<sup>36</sup> Teorialla on alun perin viitattu katselemiseen tai tarkastelemiseen, mistä merkitys on yleistynyt ihmisjärjen suorittamaan henkiseen tarkastelemiseen. Teoria merkitsee juuri älyllisen tai rationaalisen toiminnan tuloksena syntyneitä yleisiä käsityksiä tai jollakin tieteenalalla kehitettyä systemaattista tietojärjestelmää. Ks. Niiniluoto 1997, s. 193–194.

<sup>37</sup> Teoreettisilla malleilla tarkoitetaan jotakin objektia koskevia yksinkertaistettuja ja idealisoituja oletuksia, jotka kuvaavat kohdettaan ainakin jossain määrin todenperäisesti. Malli voi olla esimerkiksi havainnollinen kuva objektista. Ks. Niiniluoto 1997, s. 206.

<sup>38</sup> Syy-yhteydestä ks. Nuotio 1998, s. 272–286; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 231–243.

varsin todennäköisenä. Tässä tutkielmassa syvennyn erityisesti tilanteisiin, joissa tekijä tavoittelee vaunujen sisälle tietynlaisia seikkoja tai pyrkii pääsemään tunnusmerkistöstä ilmevään määränpäähän.



Kuvio 1. Junanvaunumallin peruskäsitteet.

#### 1.4 Tutkielman yhteiskunnallinen merkitys

Seksuaalinen häirintä<sup>39</sup> nousi otsikoihin yhteiskunnallisena ilmiönä #metoo -kampanjan myötä, ja myös eduskunta on edellyttänyt lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttö- ja raiskausrikkosten rangaistusten kiristämistä.<sup>40</sup> Oikeusministeriö julkaisi heinäkuussa 2020 mietintönsä seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksesta. Uudistuksen myötä seksuaalirikoksin rangaistavan käyttäytymisen alue laajenisi ja seksuaalirikosten rangaistukset kiristyivät. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan vahvistaminen kytkeytyy pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan kirjattuun turvallisen oikeusvaltion tavoitteeseen.<sup>41</sup> Koska tahallisuus muodostaa teon rangaistavuuden

<sup>39</sup> Rikoslaisissa rangaistavaksi säädetty seksuaalinen ahdistelu käsittää ainoastaan koskettelemalla tehdyt seksuaaliset teot. Sen sijaan mediassa ja #metoo -kampanjassa huomiota saanut seksuaalinen häirintä voi ilmetä koskettelutekojen lisäksi myös muunlaisena luonteeltaan seksuaalisena sopimattomana käytöksenä. Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986, tasa-arvolaki) 7.7 §:n (1329/2014) mukainen seksuaalinen häirintä on sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Fyysinen ei-toivottu käytös on siis vain yksi osa seksuaalisen häirinnän mahdollisista ilmenemistavoista. Tasa-arvolain 7.6 §:n nojalla seksuaalisen häirinnän eri muotoja pidetään syrjintänä, jonka estäminen on 1 §:n perusteella tasa-arvolain tarkoitus.

<sup>40</sup> EV 305/2018 vp, s. 1.

<sup>41</sup> Oikeusministeriö 2020, s. 12–13.

edellytyksen, tahallisuuden tutkiminen tuottaa tietoa rangaistavan käyttäytymisen rajoista. Tahallisuuden arkikielisenä merkityksenä pidetään tahtomista tai tekemistä tietten tahtoen.<sup>42</sup> Tahtoelementin ulottaminen myös olosuhdetahallisuuteen tuo tällöin kognitiivisten teorioiden rinnalle lähempänä kansalaisten käsitystä olevan tahallisuuden asteen.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa kritisoidaan ajoittain yleistä oikeustajua lievempiä seksuaalirikosten rangaistuksia. Rangaistuksen määrääminen perustuu kuitenkin riippumattomien tuomioistuinten lain nojalla tekemään harkintaan.<sup>43</sup> RL 6 luvun 4 §:n (515/2003) mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Teosta ilmenevä muu tekijän syyllisyys arvioidaan sen perusteella, mitä itse teko osoittaa tekijän syyllisyydestä. Rangaistuksen mittaamisen näkökulmasta syyllisyys kytkeytyy syyksiluettavuuden lajien, tahallisuuden ja tuottamuksen eri asteisiin. Tahallisissa teoissa tarkoitustahallisuus, jossa toisten intressien loukkaaminen on tekijän tarkoituksena, merkitsee korkeinta syyllisyyden astetta. Varmuustahallisuus puolestaan ilmentää todennäköisyystahallisuutta suurempaa tietoisuutta hylättävien tavoitteiden saavuttamisesta ja rangaistavuuteen vaikuttavista olosuhteista.<sup>44</sup> Varsinkin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tekotapojen laaja kirjo puoltaa laajaa rangaistusasteikkoa sekä teon paheksuttavuuden ja moitittavuuden arvioimista.<sup>45</sup> Kun myös olosuhdetahallisuus jaetaan kolmeen asteeseen, tekijän syyllisyyden aste voidaan huomioida nykyistä kattavammin rangaistusta mitattaessa.

Kun tahallisuutta arvioidaan yksinomaan tekijän tietoisuuden kautta, joudutaan arvioimaan, mitä tekijän on tullut havaita uhrin käyttäytymisestä. Esimerkiksi raiskauksessa arviointi voi kohdistua siihen, miten uhri on ilmaissut tahtonsa tai vastustanut tekoa.<sup>46</sup> Uhri voi kokea, että häntä syyllistetään, kun hänen käyttäytymisestään tehdään huomioita.<sup>47</sup> Mikäli tuomioistuimet arvioisivat olosuhdetahallisuutta myös volitiivisten mittapuiden valossa, asianomistajan ahdistus saattaisi vähentyä: Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä ei tarvitsisi pureutua asianomistajan ulkonäköön ja kypsyyteen liittyviin seikkoihin arvioitaessa tahallisuutta

---

<sup>42</sup> HE 44/2002 vp, s. 41.

<sup>43</sup> HE 212/2018 vp, s. 20–21.

<sup>44</sup> HE 44/2002 vp, s. 188–189; Matikkala 2010, s. 122–123; Frände 2012, s. 383; Tapani – Tolvanen 2016, s. 32. Ks. myös Jareborg – Zila 2014, s. 110–111.

<sup>45</sup> HE 212/2018 vp, s. 22.

<sup>46</sup> Nieminen 2019, s. 402–405; Kimpimäki 2020, s. 15. Arvioinnin lähtökohtana on, että henkilö on suostunut seksuaaliseen kanssakäymiseen, mikäli hän ei ole selvästi osoittanut vastustusta. Ks. Jokila 2010, s. 249.

<sup>47</sup> Kainulainen 2004, s. 82. Ks. myös Honkatukia 2008, s. 102.

tapauksissa, joissa tekijä on nimenomaan tavoitellut tekonsa kohteeksi alle 16-vuotiasta lasta.<sup>48</sup> Mikäli seksuaalisessa ahdistelussa teon piirteet puolestaan osoittaisivat tekijän pyrkineen koskettelemaan tekoon suostumatonta henkilöä, uhrin ei tarvitsisi seurata todistelua siitä, oliko hän ilmaissut riittävää vastustusta vai kenties suostumukseksi luokiteltavia viestejä.

### 1.5 Tutkielman rakenne ja rajaukset

Tutkielman toisessa pääluvussa tutkin, mitkä seikat ovat tahallisuuden kohteina seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä. Samalla muodostan voimassa olevan oikeuden mukaisen kannan tahallisuuden alarajasta, mikä mahdollistaa tahallisuuden alarajan kannalta ongelmallisten tilanteiden tunnistamisen volitiivista tahallisuutta tarkasteltaessa.<sup>49</sup> Luvussa 3 keskityn olosuhde- ja seuraustahallisuuden volitiivisiin muotoihin laajentamalla *selvilläolo*-termin merkityssisältöä sekä soveltamalla tarkoitustahallisuutta seksuaalisen ahdistelun ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöihin. Neljännessä pääluvussa käsittelen tahallisuuden näyttämiseen liittyviä kysymyksiä. Tuon esiin joitakin seksuaalirikosten näyttämisen erityispiirteitä sekä todistajankertomusten luotettavuuden arvioimisen mittapuita, jotka muodostavat perustan myös tekijän tahallisuuden näyttämiseksi. Lisäksi sovellan tahallisuuden näyttämistä koskevia oppeja kolmannessa luvussa muodosta maani teoriaan: ennakoin erilaisia seksuaalisen ahdistelun ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tekotapoja, jotka ilmentävät volitiivista tahallisuutta. Näin tuon konkreettisesti esille, milloin tekijän voitaisiin katsoa tavoitelleen tiettyä tunnusmerkistön toteuttavaa tosiseikkaa tai tarkoittaneen loukata abstraktisen vaarantamisen kohteena olevaa oikeushyvää. Viidennessä luvussa kokoan tutkimustulokset sekä niiden tieteellisen merkityksen ja mahdolliset hyödynnettävyyden rajoitukset.

Tutkimuskohteena on tahallisuuden tarkasteleminen kahden rikostunnusmerkistön valossa. Rikosoikeudellisissa asioissa lainkäyttäjän, lainsäätäjän ja oikeustieteen harjoittajan tulee soveltaa yhtä aikaa sekä rikoslain erityisen osan tunnusmerkistöä että rikosvastuun yleisiä

---

<sup>48</sup> Esimerkiksi ennakkopäätöksessä KKO 2014:54 yksi todennäköisyystahallisuuden täyttymättä jäämisen peruste oli todistajan kertomus, jonka mukaan asianomistaja oli näyttänyt teon aikaan vanhemmalta kuin syytetyin jo 16 vuotta täyttänyt sisar.

<sup>49</sup> Antti Kolehmainen mukaan erilaisia tiedonintressejä ja lainopin tulkintatapoja yhdistelevässä tutkielmassa on kiinnitettävä huomiota siihen, ettei työn tieteellinen johdonmukaisuus vaarannu. Tässä tutkielmassa erilaisen tulkintaideologioiden yhdistäminen on tarpeen, koska tahallisuuden kohteiden määrittäminen on edellytys myös volitiivisen tahallisuuden arvioimiselle. Näin tuotettavan tiedon pohjana on voimassa oleva oikeus, jota pyrin kehittämään kriittisellä tiedonintressillä. Ks. Kolehmainen 2016, s. 108.

edellytyksiä.<sup>50</sup> Rajaamalla tarkastelun seksuaalisen ahdistelun ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöihin pystyn muodostamaan perusteellisen kokonaiskuvan tahallisuuden kohteista ja tahallisuuden näyttämisestä. Tulkitsen rikosten tunnusmerkistöjä vain tahallisuuden tutkimisen edellyttämässä laajuudessa: en tutki lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritykseen, sukupuoliyhteyden sisältäviin tekoihin tai törkeään tekemuotoon liittyviä kysymyksiä. Näin syvennyn sellaisten abstraktisten vaarantamisrikosten, joiden tunnusmerkistö täyttyy lievimmillä rikoslaissa rangaistaviksi säädetyillä seksuaalisilla teoilla, tahallisuuden arvioimiseen.

---

<sup>50</sup> Tapani – Tolvanen 2006, s. 845–846; Tolvanen 2016, s. 274–275.

## 2 OLOSUHDETAHALLISUUDEN KOHTEET JA ALARAJA

### 2.1 Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö

Rikoslain 20 luvun 5 a §:n (509/2014) nojalla henkilö, joka tekee toiselle koskettelemalla seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava seksuaalisesta ahdistelusta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukau-  
deksi. Säännöksen sanamuodon perusteella seksuaalisen ahdistelun on tapahduttava kosket-  
telemalla, jotta teko olisi rangaistava. Seksuaalisen ahdistelun kriminalisointiin johtaneessa  
hallituksen esityksessä rikoksen nimikkeenä oli seksuaalinen häirintä, ja koskettelun lisäksi  
myös muu siihen vakavuudeltaan rinnastettava tapa olisi voinut täyttää rikoksen tunnusmer-  
kistön.<sup>51</sup> Perustuslakivaliokunta piti rikosnimikettä ongelmallisena, koska se olisi saattanut  
sekoittaa tasa-arvolain 7 §:n 5 momentissa säädetyn, soveltamisalaltaan laajemman häirin-  
nän käsitteeseen. Lisäksi kosketteluun rinnastettavia avoimia tekotapoja olisi täytynyt täs-  
mentää säännöksessä ja säädösesityksen perusteluissa, jotta ristiriita rikosoikeudellisen lail-  
lisuusperiaatteen epätasällisyyskiellon kanssa olisi voitu välttää.<sup>52</sup> Myös lakivaliokunta,  
jonka mietinnössä esittämän sanamuodon<sup>53</sup> mukaisena säännös säädettiin, arvioi aiheel-  
liseksi rajata rangaistavuuden alan koskettelemalla tapahtuneisiin seksuaalisiin tekoihin.<sup>54</sup>

Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöön kuuluvan seksuaalisen teon tulee olla RL 20 lu-  
vun 10 §:n (509/2014) mukaan tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomi-  
oon ottaen seksuaalisesti olennainen. Koskettelemalla tapahtuneen seksuaalisen teon on ol-  
tava jossain määrin intensiivinen. Niinpä esimerkiksi sively, taputtelu tai puristelu voi täyt-  
tää seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön, mutta väkijoukossa tapahtunutta hipaisua ei  
voida pitää rangaistavana. Koskettelun tulee tapahtua seksuaalisuuden kannalta olennaisille

<sup>51</sup> HE 216/2013 vp, s. 69.

<sup>52</sup> PeVL 6/2014 vp, s. 3–4.

<sup>53</sup> Fanny Pihlström katsoo, että avoimen tunnusmerkistötekijän ”koskettelemalla tai muulla siihen vakavuudel-  
taan rinnastettavalla tavalla” poistaminen oli hätiköity ratkaisu, ja myös muiden kuin koskettelutekojen krimi-  
nalisointi olisi ollut mahdollista muotoilla täsmällisemmäksi säännökseksi. Laillisuusperiaatteen epätasälli-  
syyskiellon katsottiin olevan huomattavasti painavampi kuin seksuaalisen koskemattomuuden, jota myös esi-  
merkiksi digitaaliset ja verbaaliset seksuaaliset teot loukkaavat. Ks. Pihlström 2018, s. 117–120.

<sup>54</sup> LaVM 4/2014 vp, s. 7. Vielä vuonna 2018 oikeusministeriön selvityksessä todettiin, että vain pieni osa il-  
moitetuista ahdisteluista oli johtanut syyksilukevaan tuomioon. Sanallisiin ahdisteluihin ajateltiin liittyvän  
näyttöongelmia. Heinäkuussa 2020 seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta valmisteleva työryhmä  
kuitenkin puolsi myös muiden kuin koskettelutekojen kriminalisointia. Rangaistavaksi tulisi myös koskette-  
luun voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi rinnastettavalla tavalla tapahtuva sanallinen ahdistelu, kuvan  
tai viestin lähettäminen ja esittäminen, kuvan ottaminen ja itsensä paljastaminen sekä muut vastaavat tavat. Ks.  
Oikeusministeriö 2018, s. 85–89; Oikeusministeriö 2020, s. 173–179 ja 224.

alueille, kuten rintojen, sukupuolielimen, takapuolen tai reiden ympäristöön. Myös suutelemista voidaan pitää seksuaalisesti olennaisena kosketteluna. Seksuaalisen teon kynnyks täytyisi seksuaalisen ahdistelun kohdalla myös vaatteiden päältä tehdyssä takapuolen taputellussa.<sup>55</sup> Prejudikaatissa KKO 2019:104 seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö täyttyi useiden osatekojen, kuten suun ja kaulan suutelu, selän hyväilyn ja takapuolen puristelun muodostamassa koskettelussa. Sen sijaan ennakkopäätöksessä KKO 2020:38 korkein oikeus vahvisti, että selästä ohjaaminen, käden pitäminen olkapäällä sekä ranteeseen tarttuminen eivät olleet seksuaalisesti olennaisia siitä huolimatta, että syytetty oli ehdottanut samassa yhteydessä seksiä tai muuta seksuaalista tekoa. Vaikka teko-olosuhteet puoltaisivatkin teon seksuaalista olennaisuutta, tunnusmerkistö ei täyty vähäisten ja tavanomaisten koskettelujen johdosta.

Tunnusmerkistön *on omiaan* -kriteeri edellyttää seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktia vaarantumista, joka merkitsee rikosvastuun kannalta objektiivista arviointia: edellytyksenä ei ole, että teon kohde kokee tullessa loukatuksi. Toisaalta teon kohteen poikkeuksellisen voimakas loukkaantumiskokemus ei automaattisesti merkitse, että tekijä olisi syylistynyt rikokseen. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen tulisi olla kuitenkin teon tyypillisenä pidettävä seuraus.<sup>56</sup> Teon tulee olla myös ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta arvioituna seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava.<sup>57</sup> Lähtökohtana arvioinnissa pidetään keskimääräisihmisen reagoititapaa, mutta teon kohteen henkilökohtaiset ominaisuudet voivat vaikuttaa arviointiin. Esimerkiksi nuorimpien ja iäkkäimpien uhrien kohdalla kynnyks seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukseen voi olla matalampi.<sup>58</sup>

Se, mikä on omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, vaihtelee teko-olosuhteiden sekä tekijän ja teon kohteen välisen suhteen perusteella. Teon katsotaan olevan selkeämmin omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, jos tekijänä on esimerkiksi täysin tuntematon ohikulkija tai henkilö, joka käyttää väärin luottamussuhdetta. Tällainen suhde voi olla esimerkiksi linja-autokuskin ja asiakkaan tai työpaikalla eri asemassa olevien työntekijöiden välillä. Sen sijaan parisuhdekumppaneiden välillä koskettelun katsotaan harvemmin olevan omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

---

<sup>55</sup> HE 216/2013 vp, s. 59–60.

<sup>56</sup> HE 216/2013 vp, s. 60. Abstraktilla vaaralla tarkoitetaan yleisen tason vaarallisuutta, jonka määrittelemisen tulee tehdä tekeytyyppikohtaisesti. Ks. Nuotio 1998, s. 397.

<sup>57</sup> Ojala 2014, s. 195.

<sup>58</sup> HE 216/2013 vp, s. 60.



Lääkäreiden ja hierojien sekä muiden työssään seksuaalisesti olennaisia alueita koskettelevien henkilöiden tekoja voidaan pitää seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavina vain, jos niissä ylitetään normaalit ammatilliset käytännöt. Jokaisessa yksittäistapauksessa on arvioitava, mikä on hyväksyttävän seksuaalisen käyttäytymisen raja vallinneissa olosuhteissa, kun otetaan huomioon tekijän ja teon kohteen välinen suhde.<sup>59</sup>

## 2.2 Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö

Rikoslain 20 luvun 6 §:n 1 momentin (486/2019) mukaan henkilö, joka tekee koskettelemalla tai muulla tavoin kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan 2 momentin nojalla myös henkilö, joka on sukupuolilyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa, mikäli rikos ei ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa, myös kuusitoista mutta ei kahdeksaatoista vuotta täyttäneeseen kohdistuneet 1 ja 2 momentissa tarkoitetut teot täyttävät lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Toisin kuin seksuaalisen ahdistelun, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys on rangaistava (RL 20:6.3). Tässä tutkielmassa keskityn RL 20:6:n 1 momentin mukaiseen alle 16-vuotiaaseen kohdistuvaan seksuaaliseen tekoon, joka on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä.

Koskettelun lisäksi muun muassa lapsen houkutteleva pornografian, masturboinnin tai yhdynnän katselemiseen, seksuaalisesti latautuneiden tapahtumien kertominen sekä seksuaalissävyytteisten viestien ja kirjeiden lähettäminen lapselle ovat tunnusmerkistön toteuttavia tekotapoja.<sup>60</sup> Silloin, kun tekijä lähettää lapselle viestejä, jotka sisältävät fantasioita seksuaalisesta kanssakäymisestä, teko on seksuaalisesti olennainen ja omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Mikäli tekijä saa lapsen esimerkiksi riisuutumaan web-kameran edessä katsellen samalla lasta, on kyse lapsen saamisesta ryhtymään seksuaaliseen tekoon.<sup>61</sup> Seksuaalisen teon määritelmän mukaisesti teon tulee olla teon kohde, tekijä ja teko-olosuhteet huomioon ottaen seksuaalisesti olennainen. Teon kohdistuessa pieniin lapsiin vain

<sup>59</sup> HE 216/2013 vp, s. 61.

<sup>60</sup> HE 6/1997 vp, s. 181; HE 282/2010 vp, s. 10–11. Ks. myös Ojala 2012, s. 92–114; Matikkala 2018, s. 165.

<sup>61</sup> Ojala 2012, s. 93–95 ja 99.

sukupuolielimiin kohdistuvat teot ovat yleensä seksuaalisesti olennaisia, kun taas lähellä suojaikärajaa oleviin kohdistuvissa teoissa myös muunlainen koskettelu voi merkitä seksuaalista tekoa.<sup>62</sup> Ennakkopäätöksessä KKO 2016:52 korkein oikeus ei pitänyt opettajan 12-vuotiaalle oppilaalleen lähettämiä, hellittelynimiä ja ulkonäön kehumista sisältäviä sähköposteja seksuaalisesti olennaisina. Myöskään halauksia tai oppilaan istumista opettajan sylissä ei voitu pitää seksuaalisina tekoina, koska kosketukset eivät kohdistuneet seksuaalisesti merkityksellisille alueille, eikä tekoihin ollut liittynyt seksuaalissävytteisiä puheita.

Sen lisäksi, että teon tulee olla seksuaalisesti olennainen, tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää teon olevan omiaan vahingoittamaan teon kohteen kehitystä. Syyttäjän ei tarvitse esittää näyttöä siitä, että teko on vahingoittanut tai edes konkreettisesti vaarantanut lapsen kehitystä. Sen sijaan riittää, että teko on luonteeltaan sellainen, että se tyypillisesti aiheuttaa tunnusmerkistössä kuvatun seurauksen.<sup>63</sup> Ennakkopäätöksessä KKO 2010:52 oli kyse nukkuvan 8–10-vuotiaan lapsen alastoman vartalon kuvaamisesta ja sukuelimen koskettelusta. Lapsi oli tullut viimeisen tekokerran jälkeen tietoiseksi teosta. Korkein oikeus katsoi, että lapsen saama tieto häneen kohdistuneista teoista on omiaan vahingoittamaan lapsen henkistä kehitystä, eikä lapsen nukkuminen siten merkinnyt estettä tunnusmerkistön täyttymiselle. Myös prejudikaatissa KKO 2015:50 korkein oikeus katsoi, että nukkuvan lapsen alastoman vartalon kuvaaminen tulee mahdollisesti tulevaisuudessa lapsen tietoon, vaikka lapsi ei ollut vielä oikeudenkäynnin päättymiseen mennessä tullut teosta tietoiseksi. Vähemmistöön jääneet oikeusneuvokset arvioivat, ettei teosta tietoinenkaan pieni lapsi välttämättä ymmärrä tapahtunutta, kun taas vuosien päästä tuleva tieto tapahtuneesta ei enää vahingoita kehitystä lapsena. Kuten muidenkin rikosvastuun edellytysten, myös abstraktisen vaaran, tulee olla käsillä jo teon tapahtuessa<sup>64</sup>.

### **2.3 Tahallisuuden arvioiminen abstraktisissa vaarantamisrikoksissa**

Rikosten luokittelu teko-, vaarantamis- ja seurausrikoksiin antaa lähtökohdan tahallisuuden kohteen tarkastelemiselle. Seurausten ja muiden olosuhteiden erottamiseen ei kuitenkaan ole täsmällisiä kriteereitä, vaan rajanveto on tehtävä tunnusmerkistön systemaattisen rakenteen ja vakiintuneen tulkintakäytännön avulla. Seurauksen ajatellaan olevan jotakin, jolla on syy, ja maailman ajatellaan olevan seurauksen ilmenemisen jälkeen erilainen. Rikosoikeudelliset

---

<sup>62</sup> Ojala 2012, s. 106.

<sup>63</sup> LaVM 3/1998 vp, s. 23.

<sup>64</sup> Matikkala 2018, s.

entiteetit ovat esimerkiksi eri paikassa, tai niiden olemassaolo on päättynyt.<sup>65</sup> Abstraktisten vaarantamisrikosten tunnusmerkistöjen *on omiaan* -edellytys kuuluu muihin kuin seuraus-tunnuksmerkkeihin, joten tahallisuutta arvioidaan olosuhdetahallisuutena. Kyse ei ole varsinaisesti edes olosuhteesta, vaan rangaistavuuden objektiivisesta edellytyksestä, jonka täytyminen arvioidaan normatiivisesti ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta.<sup>66</sup>

Korkein oikeus on arvioinut abstraktista vaarantamista koskevaa tahallisuutta lahjuksen ottamiseen ja lahjusrikkomukseen liittyvissä tapauksissa. Ratkaisussa KKO 1997:33 korkein oikeus arvioi, että vastaajan oli täytynyt käsittää hänen toimintansa olleen omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen, ja hän oli suhtautunut tähän mahdollisuuteen välinpitämättömästi. Prejudikaatissa KKO 2006:37 korkein oikeus puolestaan katsoi, että syytetyn oli kyseisissä olosuhteissa täytynyt pitää varsin todennäköisenä, että etujen tarjoaminen oli johtunut hänen virkatehtävistään ja että niiden vastaanottaminen oli ollut omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen.

*Jussi Tapani ja Matti Tolvanen* katsovat, että tahallisuusarviointi oli prejudikaatissa KKO 2006:37 kyseenalaista: edun vastaanottajan olisi tullut osata arvioida, millä todennäköisyydellä kansalaiset pitävät etujen vastaanottamista tyypillisesti virkatoiminnan tasapuolisuutta heikentävänä. Tietoisuuden arviointi tulisikin kytkeä konkreettisiin seikkoihin.<sup>67</sup> Tekijän on siten oltava tietoinen seikoista, joiden perusteella päätellään, onko menettely ollut abstraktisesti, eli säännöksellä suojattavaa oikeushyvää tyypillisesti vaarantavaa.<sup>68</sup> Lain esitöiden perusteella seksuaalisen ahdistelun tahallisuutta arvioidaan yleisten sääntöjen perusteella, ja tahallisuuden on katettava koko tunnusmerkistö. Abstraktin vaarantamisen puolestaan kerrotaan viittaavan siihen, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus on teon tyypillinen seuraus.<sup>69</sup> Esityöt eivät siten valaise tarkemmin, miten tekijän tahallisuus päätellään, ja mihin seikkoihin tekijän tietoisuuden on kohdistuttava. Myöskään lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta tahallisuuden kohteita ei tuoda esille hallituksen esityksessä. Sen sijaan siinä viitataan RL 3:6:n seuraustahallisuuden määritelmään ja todetaan, että tunnusmerkistön mukainen seuraus muodostuu rangaistussäännöksen sekä seksuaalisen teon määritelmän

---

<sup>65</sup> Tapani 2010, s. 169; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 286–287.

<sup>66</sup> Frände 2012, s. 129; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 300–301 ja 303.

<sup>67</sup> Tapani – Tolvanen 2006, s. 838–843.

<sup>68</sup> Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 304.

<sup>69</sup> HE 216/2013 vp, s. 60–61.

yhdistelmänä.<sup>70</sup> Nähdäkseni lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö ei kuitenkaan sisällä seuraustunnusmerkkiä edes seksuaalisen teon määritelmään yhdistettynä.

Katson, että *on omiaan* -edellytys määrittää, minkälainen seksuaalinen teko on rangaistavaa seksuaalisena ahdisteluna tai lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. *Joka*-relatiivipronomini viittaa aina vain edelliseen sanaan, jolloin *on omiaan* -edellytys ei ole teosta erillinen vaarantamistunnusmerkki, vaan teon luonnetta ja vakavuutta kuvaava määre. Ratkaisussa KKO 2016:52 korkein oikeus kuitenkin erotteli seksuaalisen teon sekä edellytyksen lapsen kehityksen abstraktisesta vaarantamisesta. Tarvetta arvioida, oliko syytetyn menettely ollut omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, ei nimittäin KKO:n mukaan ollut, koska teko ei ollut ollut seksuaalisesti olennainen. On selvää, ettei teko voi olla rangaistava lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, jos teko ei ole seksuaalisesti olennainen. Pidän kuitenkin järkevämpänä arvioida yhtä aikaa, onko teko ollut sillä tavalla seksuaalisesti olennainen, että se tyyppillisesti johtaa joko seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukseen tai lapsen kehityksen vahingoittumiseen. Tahallisuuden kohteet tulee puolestaan eritellä Tapanin ja Tolvasen ehdottamalla tavalla konkreettisiksi seikoiksi<sup>71</sup>, joihin tekijä voi kohdistaa kognitiivisen tai volitiivisen elementin. Seuraavissa alaluvuissa esitettävien perusteiden nämä seikat ovat seksuaalisessa ahdistelussa teon kohteen suostumuksen puute ja kosketteluteon seksuaalinen olennaisuus. Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä tahallisuuden kohteina puolestaan ovat teon kohteena olevan henkilön ikä ja teon seksuaalinen olennaisuus.

## 2.4 Teon kohteen suostumuksen puute

### 2.4.1 Teon kohteen suostumuksen vaikutus rangaistavuuteen

Teon kohteen suostumus voi vaikuttaa teon rangaistavuuteen eri tavoin: tunnusmerkistö voi jäädä toteutumatta<sup>72</sup> tai suostumus voi toimia oikeuttamisperusteena.<sup>73</sup> Lisäksi loukatun suostumus voi poissulkea tekijän syyllisyyden, jos tekijä on erehtynyt suostumuksen olemassaolosta. Sen sijaan lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä suostumus ei vaikuta tekijän vastuuseen, koska lapsen ei katsota olevan kypsä määräämään sukupuolielämästään.<sup>74</sup>

<sup>70</sup> HE 282/2010 vp, s. 9.

<sup>71</sup> Myös *Heikki Kallio* jakaa tahallisuuden kohteet varomattomassa käsittelyssä (RL 44:12) konkreettisiin seikkoihin, joista päätellään, onko teko ollut omiaan vaarantamaan toisen henkeä tai terveyttä. Näitä seikkoja ovat muun muassa maaston kuivuus, tuulen suunta ja nopeus sekä avotulen paikka ja koko. Ks. Kallio 2018, s. 38.

<sup>72</sup> Frände käsittää suostumuksen aina tunnusmerkistön mukaisuuden poistavaksi seikaksi, koska rikosoikeudellisesti suojellun oikeushyvänsä haltija voi sallia sitä vastaan hyökkäämisen. Ks. Frände 2012, s. 136.

<sup>73</sup> Nuutila 1997, s. 312–313; Hahto 2004, s. 239–243.

<sup>74</sup> Hahto 2004, s. 241–246.

Seksuaalisen ahdistelun kosketteluteko ei itsessään ole rangaistava: seksuaalisesti olennai-  
nenkin koskettelu on sallittua, mikäli osapuolet ovat suostuvaisia toimintaan. Seksuaalisen  
ahdistelun tunnusmerkistössä *on omiaan loukkaamaan* ilmentää myös yhteisymmärryksen  
puuttumista. Vaikka *on omiaan* -kriteeri merkitsee rangaistusvastuun objektiivista edelly-  
tystä, vastuuseen ei voi joutua, jos teon kohde on antanut suostumuksensa. Jos loukkaukselle  
alttiina oleva henkilö on antanut luvan kosketteluun, teko ei voi loukata hänen seksuaalista  
itsemääräämisoikeuttaan. Sillä, loukkaantuuko henkilö, ei ole merkitystä, koska arviointi  
pohjautuu keskimääräisihmisen reagoititapaan. Keskimääräisihminenäkään ei kuitenkaan  
loukkaannu toiminnasta, johon hän on antanut suostumuksensa. Tilanne luonnollisesti muut-  
tuu, mikäli tekijä etenee teossaan suostumuksen ulottuvuutta pidemmälle: Henkilö, joka an-  
taa luvan halaamiseen, ei ole suostunut siihen, että hänen pakaroihinsa kohdistetaan puriste-  
lua halauksen aikana.

Tunnusmerkistö voi jäädä toteutumatta suostumuksen perusteella silloin, kun tunnusmerkis-  
tön selvä ilmaus tai tulkinta edellyttää teon tapahtuvan vastoin uhrin tahtoa.<sup>75</sup> Seksuaalisen  
ahdistelun osalta esitöissä mainitaan, että ahdisteltu henkilö joutuu mukaan tekijän seksuaa-  
lisesti olennaiseen toimintaan vastoin tahtoaan eli vastoin itsemääräämisoikeuttaan.<sup>76</sup> Teon  
kohteen suostumus poistaa siten tunnusmerkistön mukaisuuden. Suostumuksen ollessa tun-  
nusmerkistön mukaisuuden estävä seikka sen kääntöpuoli eli suostumuksen puute voi olla  
tunnusmerkistön toteuttava tosiseikka ja siten tahallisuuden kohde. On kuitenkin arvioitava,  
tuleeko tekijän pitää varsin todennäköisenä sitä, että koskettelu tapahtuu vastoin teon koh-  
teen tahtoa, vai riittääkö tahallisuuden täyttymiseen, että tekijä mieltää varsin todennä-  
köiseksi teon kohteen suostumuksen puutteen. Esitöissä vastentahtoisuuden katsotaan nimit-  
tään täyttävän tunnusmerkistön, kun taas suostumuksen merkitystä ei mainita.

#### *2.4.2 Vastentahtoisuus vai suostumuksen puute tunnusmerkistön toteuttavana seikkana?*

Jos tahallisuuden alarajana olisi, että tekijä on pitänyt varsin todennäköisenä teon kohteen  
vastentahtoisuutta, edellytys viittaisi pakottamisrikoksiksi luokiteltaviin seksuaalirikoksiin.  
Raiskauksessa (RL 20:1) ja pakottamisessa seksuaaliseen tekoon (RL 20:4) teon loukkaa-  
vuus ilmenee siinä, että tekijä pakottaa teon kohteen tunnusmerkistön mukaisen toimintaan  
väkivallalla tai sen uhalla taikka käyttää hyväkseen teon kohteen puolustuskyvyttöntä tilaa.

---

<sup>75</sup> Hahto 2004, s. 243.

<sup>76</sup> HE 216/2013 vp, s. 61.

Seksuaalinen ahdistelu sen sijaan luetaan hyväksikäyttörikoksiin. Niille on ominaista, ettei osapuolten mahdollisuus seksuaaliseen itsemääräämiseen ole yhtä vahva, koska tekijä on toista osapuolta vahvemmassa asemassa.<sup>77</sup>

Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö ei edellytä seksuaalisen hyväksikäytön (RL 20:5) tavoin minkään erityisen aseman hyväksikäyttöä. Rangaistussäännöksen ruotsinkielinen versio (SL 20:5a) ilmentää kuitenkin selkeämmin teon luonnetta hyväksikäyttönä. Siinä missä suomenkielisestä versiosta *joka koskettelemalla tekee* ei ilmene mitään tekijän ja teon kohteen välisestä suhteesta, ruotsinkielinen muotoilu *utsätter en person för en sexuell handling* viittaa siihen, että teon kohde altistetaan seksuaaliseen tekoon. Tämä puoltaa tulkintaa, jonka mukaan rangaistavaa on myös henkilön, joka ei ole päässyt ilmaisemaan tahtoaan, kosketteleminen. Niinpä yllättävä koskettelu, esimerkiksi takapuolen puristeleminen teon kohteen suostumusta kysymättä tai nimenomaista vastustusta kuulematta, on rangaistavaa.

Seksuaalisen ahdistelun kriminalisointiin johtaneissa esitöissä viitataan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden määritelmän osalta aikaisempiin esitöihin: jokaisella tulee lähtökohtaisesti olla oikeus itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.<sup>78</sup> Ilman suostumuksen saamista tai luvan kysymistä tekijä ei voi tietää mitään teon kohteen tahdosta. Oikeus määrätä itse seksuaalisesta käyttäytymisestään ei toteudu, jos henkilö ei saa ennalta päättää, kosketellaanko häntä. Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä lapsen suostumus ei poista rangaistavuutta, koska alle 16-vuotiaalla ei katsota olevan kehittymättömyytensä ja kokemattomuutensa vuoksi kykyä seksuaaliseen itsemääräämiseen.<sup>79</sup> Suostumuksen merkitys lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä paljastaa kuitenkin suostumuksen ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden välisen yhteyden: aikuisen antama suostumus poistaa tunnusmerkistön mukaisuuden, koska hän kykenee määräämään seksuaalisuudestaan. Oikeus määrätä seksuaalisuudestaan tarkoittaakin nimenomaan oikeutta antaa suostumus ja välttää koskemattomuuteensa puuttuminen.

Jos teon kohde on jo ilmaissut, että tekijän ehdottama koskettelu on hänen tahtonsa vastaista, koskettelu ei onnistune ilman pakottamista. Siinä missä pakottamista seksuaaliseen tekoon

---

<sup>77</sup> Matikkala 2018, s. 133 ja 151.

<sup>78</sup> HE 6/1997, s. 161.

<sup>79</sup> Kyseisellä rangaistussäännöksellä ei myöskään suojella seksuaalista itsemääräämisoikeutta, vaan suojeltavana oikeushyvinä on lapsen terveys ja kehitys. Ks. Hahto 2004, s. 242; Ojala 2012, s. 7.

koskevassa tunnusmerkistössä edellytetään pakottamisen lisäksi seksuaalisen itsemääräämisoikeuden olennaista loukkaamista, seksuaalisen ahdistelun täyttymiseen riittää seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktinen vaarantuminen. Tämä osoittaa huomattavasti lievemmän loukkauksen yltävän seksuaalisena ahdisteluna rangaistavaksi. Niinpä katson, että teon kohteen suostumuksen puute on tahallisuuden kohteena oleva tunnusmerkistön toteutava seikka enemmän kuin se, että teko tapahtuu vastoin uhrin tahtoa.

Mikäli teko tapahtuu vastoin teon kohteen tahtoa, myös edellytys suostumuksen puutteesta täyttyy: Jos teon kohde on ilmaissut, ettei tahdo koskettelua, tekijän täytyy pitää varmana, että koskettelu tapahtuu ilman teon kohteen suostumusta. Tällöinkään teko ei vielä välttämättä sisällä pakottamista, jolloin se voisi tulla ankarammin rangaistavaksi seksuaalisen ahdistelun rangaistussäännökseen sisältyvän subsidiariteetti- eli toissijaisuuslausekkeen<sup>80</sup> nojalla. Jos teko puolestaan tehdään ilman suostumusta, mutta ei vastoin tahtoa, teon kohde ei varmaankaan koe tullessa loukatuksi eikä vaadi syytettä nostettavaksi<sup>81</sup>. Tällaiseen tilanteeseen voitaisiin törmätä yllättävässä taputtelussa, jossa suostumukseton koskettelu sattuu olemaan teon kohteen tahdon mukaista.

Ero suostumuksen puutteen ja tahdonvastaisuuden arvioinnin välillä voi ilmetä, jos tällainen henkilö valehtelee loukkaantuneensa ja vaatii tekijälle rangaistusta, vaikka tosiasiallisesti koskettelu on ollut hänen tahtonsa mukaista. Tällöin tekijän tietoisuus suostumuksen puutteesta riittää tahallisuuden täyttymiseen, vaikka teko ei ole tapahtunut vastoin uhrin tahtoa. Nähdäkseni suostumukseton seksuaalisesti olennainen koskettelu on kuitenkin ollut omiaan loukkaamaan teon kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tunnusmerkistö ei edellytä, että teon kohde todella loukkaantuisi. Lisäksi loukkaantumisessakin on kyse henkisistä vaurioista, joiden todentamisessa uhrin kertomuksilla on ratkaiseva rooli. Suostumus onkin tahallisuuden kohteena perustellumpi tosiseikka kuin teon kohteen vastentahtoisuus: suostumus on mahdollista antaa ja saada konkreettisesti, kun taas teon kohteen todellista tahtoa ei tiedä kukaan muu kuin teon kohde itse.

---

<sup>80</sup> Subsidiariteetti merkitsee, että lievemmin rangaistava teko väistyy ankarammin rangaistavan tieltä. Jos teko on rangaistava jonakin muuna rikoslain 20 luvussa säädettyinä tekona, seksuaalisesta ahdistelusta ei erikseen rangaista. Ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 572.

<sup>81</sup> Rikoslain 20 luvun 11 §:n (509/2014) nojalla syyttäjä ei saa nostaa syytettä kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneesta seksuaalisesta ahdistelusta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Asianomistajarikosten ja virallisen syytteen alaisten rikosten välisestä erosta syyteoikeuden kannalta ks. Frände 2009, s. 176–184; Jokela 2018, s. 262–270.

### *2.4.3 Suostumuksen antaminen ja tekijän tietoisuus sen puuttumisesta*

Suostumuksella on oikeusvaikutuksia vain, jos se on annettu pätevästi. Pätevän suostumuksen voi antaa vain tunnusmerkistöllä suojatun oikeushyvän haltija, ja hänellä tulee olla määräysvalta loukattavaan oikeushyvään. Suostumuksen antajan on oltava suostumuskelpoinen hänen ikänsä ja terveytensä suhteen. Lisäksi suostumuksen tulee olla annettu vapaaehtoisesti, riittävän täsmällisesti ja ennen tekoa niin, että se pysyy voimassa koko teon ajan.<sup>82</sup> Seksuaalisessa ahdistelussa ongelmia voi ilmetä siinä, onko suostumusta ylipäätään annettu, ja onko tekijä ollut suostumuksesta tai sen puutteesta tietoinen. Voi siis syntyä tilanne, jossa tekijä väittää saaneensa suostumuksen uhrin käyttäytymisen perusteella, vaikka teon kohteen mukaan suostumusta tekoon ei ollut.

Suostumuksen olemassaoloa koskevaan arviointiin tuo epäselvyyttä se, että suostumus seksuaalisiin tekoihin voidaan antaa muutenkin kuin sanallisesti. Se, mitä tekijän on tullut tietää tai havaita tilanteesta ja uhrin käyttäytymisestä, on ratkaisevaa sen kannalta, voiko hän vedota suostumuksen voimassaoloon.<sup>83</sup> Kirjallista tai sanallistakaan sopimusta suostumuksesta ei voida edellyttää, joten suostumus voidaan antaa myös eleillä ja muulla sanattomalla viestinnällä. Koska sallittu seksuaalinen teko tapahtuu yhteisymmärryksessä, suostumuksen voimassaoloa voidaan arvioida sen perusteella, ovatko osapuolet osoittaneet suostumusta teon etenemisen aikana tekemällä toiselle vastavuoroisesti seksuaalisia tekoja. Jos henkilöt koskettelevat toisiaan samalla tavalla, voi näiden toiselle tehtyjen tekojen katsoa toimivan suostumuksena itsensäkin kosketteluun. Sen sijaan tilanteessa, jossa henkilö alkaa yksipuolisesti kosketella toista, hänen on pidettävä varsin todennäköisenä, ettei suostumusta ole annettu. Myös suutelemiseen voidaan antaa suostumus vastavuoroisella sanattomalla lähestymisellä, kun taas väkisin suuteleminen tapahtuu yllättäen ja yksipuolisesti.

Jos teon kohde on selvästi kieltänyt koskettamasta tai vastannut kieltävästi tekijän ehdotukseen, tekijän on täytynyt pitää varmana, ettei suostumusta ole annettu. Varmuustahallisuus täyttyy nähdäkseni myös silloin, kun tekijä ei tiedä mitään teon kohteen tahdosta, vaan koskettelee yllättäen tuntematonta henkilöä. Tällöin tekijä ei voi väittää saaneensa suostumusta. Sen sijaan tilanteessa, jossa teon kohde on osoittanut jonkinlaista suostuvaisuutta

---

<sup>82</sup> Hahto 2004, s. 247–248.

<sup>83</sup> Hahto 2004, s. 475.



kosketteluun, tekijä voi pitää suostumuksen puutetta enemmän tai vähemmän todennäköisenä. Myös silloin, kun teon kohde ei ole kyseisessä tilanteessa ilmaissut mitään suostumuksesta, mutta tekijä on henkilöiden läheisen suhteen ja aikaisempien koskettelujen perusteella luullut teon kohteen olevan valmis kosketteluun, tekijän tahallisuutta voidaan todennäköisyystahallisuutena: tilanteessa, jossa tekijän on täytynyt pitää suostumuksen puutetta todennäköisempänä kuin suostumuksen voimassaoloa, todennäköisyystahallisuus täyttyy.

Raiskausta koskevassa ennakkopäätöksessä KKO 2018:91 teon kohteen suostumuksen puutteen katsottiin ilmenevän henkilöiden aiemmasta käyttäytymisestä. Koska teon kohde ei ollut ollut väsymyksen tai humalan takia kykenevä ilmaisemaan tahtoaan, arvioitiin, oliko tekijä tietoinen suostumuksen puutteesta. Lapsuudesta asti tekijän tuntenut uhri oli aiemmin torjunut tekijän ehdotuksen seksuaalisesta kanssakäymisestä ja pyytännyt lopettamaan selkensä silittämisen. Tästä ratkaisusta ei voi kuitenkaan päätellä, että suostumus voitaisiin katsoa annetuksi hyvin paljon ennen koskettelutekoa, koska aiemmat tapahtumat puolsivat vain suostumuksen puutetta. Niinpä pidän lähtökohtana, että tekijä pitää suostumuksen puutetta varmana, jos hän koskettelee yllättäen saamatta minkäänlaista tahdonilmaisua. Vetoaminen henkilöiden historiaan vaatii uskottavia perusteita, kuten useampia vastaavia kosketteluja lähiaikoina parisuhteessa. Suostumuksen puutteen on kuitenkin täytynyt näyttäytyä tekijälle yli 50 prosentin todennäköiseltä, jotta teko olisi tahallinen. Tahallisuusarvioinnissa ei ole kyse siitä, olisiko huolellinen tekijä kysynyt lupaa kosketteluun, jos tilanteeseen liittyi pienikin mahdollisuus, ettei suostumusta ollut annettu. Suostumuksen puutteeseen kohdistuvan kognitiivisen tahallisuuden arvioimisessa on siis keskityttävä siihen, täytyikö tekijän havaita, että suostumuksen puutteen osoittavat seikat olivat suostumuksen voimassaoloa painavampia.

## **2.5 Teon kohteena olevan henkilön ikä**

Koska lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä lapsen antama suostumus ei kumoa teon rangaistavuutta, suostumuksen puute ei myöskään ole tahallisuuden kohteena. Jotta teko olisi tahallinen, tekijän on sen sijaan täytynyt pitää teon hetkellä vähintään varsin todennäköisenä, että teon kohteena oleva henkilö on alle 16-vuotias. Asianomistajan ikä on tyypillinen esimerkki tahallisuuden kohteena olevasta olosuhteesta.<sup>84</sup> Vaikka lapsi olisi ilmoittanut

---

<sup>84</sup> Ojala 2012, s. 90; Melander 2016, s. 152; Matikkala 2018, s. 196.

olevansa suojaikärajaa vanhempi, tekijän tietoisuus voidaan päätellä muiden seikkojen perusteella: asianomistajan ulkonäkö, kehitysvaihe, käyttäytyminen sekä olosuhteet, joissa lapseen on tutustuttu, ovat keskeisiä arvioitaessa tekijän tietoisuutta lapsen iästä.<sup>85</sup> Tilanteessa, jossa tekijä väittää erehtyneensä lapsen iästä, myös näyttö tekijän ja lapsen käymistä ikää koskevista keskusteluista voi olla merkittävässä roolissa.<sup>86</sup> Jos tekijä mieltää, että lapsi saattaa olla alle 16-vuotias, muttei selvitä asiaa, todennäköisyystahallisuus ei välttämättä täyty. Rankaiseminen törkeän huolimattomasta tai tarkoituksellisen tietämättömästä suhtautumisesta lapsen ikään vaatisikin, että kyseisistä vastuuperusteista säädettäisiin laissa.<sup>87</sup>

Ennakkopäätöksessä KKO 2004:71 korkein oikeus katsoi syytetyn olleen tietoinen lapsen iästä, kun 11 vuoden ikä oli selvinnyt verkossa olleen ilmoituspalstan nimimerkistä ja käydystä sähköpostikeskusteluista. Konkreettista vaaraa fyysisestä tapaamisesta ja seksuaalisesta teosta ei ollut aiheutunut, joten syyte lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yrityksestä hylättiin. Korkeimman oikeuden arvioitavana ei ollut kysymys siitä, olisivatko lähetetyt viestit itsessään täyttäneet lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Prejudikaatissa KKO 2014:54 tahallisuus ei sen sijaan täytynyt tapauksessa, jossa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä syytetty oli ollut lokakuun lopussa sukupuoliyhteydessä saman vuoden joulukuussa 16 vuotta täyttäneen henkilön kanssa. Tekijä tiesi teon kohteen syntymävuoden, mutta ei tämän ikää. Ratkaisevaksi muodostui se, että lokakuun lopussa tekijän ei voitu katsoa pitäneen varsin todennäköisenä, ettei lapsi ollut täyttänyt kuuttatoista vuotta.

Ratkaisu olisi ongelmallinen, jos siitä voitaisiin päätellä, ettei tahallisuus koskaan täyty 15-vuotiaan kanssa kesäkuun jälkeen tehdyissä seksuaalisissa teoissa.<sup>88</sup> Ratkaisu ei kuitenkaan perustunut pelkkään matemaattiseen laskentaan, vaan tahallisuuden puutetta puolsi myös se, että tekijä oli voinut verrata teon kohdetta nuoremmalta näyttäneeseen, jo 16 vuotta täyttäneeseen sisareensa, eivätkä olosuhteet viitanneet tarkoitukselliseen tietämättömyyteen. Ratkaisussa korkein oikeus vahvisti todennäköisyystahallisuuden soveltamisen vakiintuneen olosuhteiden kohdalla. Lisäksi korkein oikeus nosti ongelmallisena esille tilanteet, joissa

---

<sup>85</sup> HE 6/1997 vp, s. 182; Hirvelä 2006, s. 447–449; Hirvelä 2007, s. 144; Rautio 2008, s. 443.

<sup>86</sup> Ojala 2012, s. 91–92.

<sup>87</sup> Matikkala 2018, s. 196.

<sup>88</sup> Hyttinen 2016, s. 922.

tekijä välttää tarkoituksellisesti merkityksellistä tietoa taikka laiminlyö erityisen vastuuseen tai olosuhteiden synnyttämän selvitysvelvollisuuden.<sup>89</sup>

## 2.6 Teon seksuaalinen olennaisuus

### 2.6.1 Normatiivista arviointia vai konkreettisesti havaittavia seikkoja?

Tietoisuus suostumuksen puutteesta tai lapsen iästä ei vielä tarkoita, että tekijä olisi ollut tietoinen kaikista tunnusmerkistön täyttävistä seikoista. Seksuaalisen ahdistelun ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistussäännöksiin sisältyvä seksuaalisen teon määritelmä (RL 20:10) merkitsee, että teon on oltava tekijä, teon kohde ja teko-olosuhteet huomioiden seksuaalisesti olennainen. Teon seksuaalinen olennaisuus arvioidaan objektiivisin perustein.<sup>90</sup> Myös teon seksuaalisesti olennainen luonne kuuluu tahallisuusvaatimuksen piiriin.<sup>91</sup> Kosketteluteon seksuaalinen olennaisuus on siinä mielessä normatiivinen tunnusmerkistötekijä, että rangaistavaksi säädettyt koskettelut ilmenevät toistaiseksi lähinnä lain esitöistä, ja loppujen lopuksi lainkäyttäjät arvioi, onko teko ollut laissa määritellyllä tavalla seksuaalisesti olennainen. Se, onko tekijä tiennyt teon täyttävän rikoksen tunnusmerkistön ja olevan kielletty, ei ole tahallisuuskysymys. Olosuhdetahallisuuden täyttymiseen ei vaadita, että tekijä tietäisi tunnusmerkistön täyttyvän. Sen sijaan riittää, että hän on pitänyt seikkojen, jotka jälkikäteen arvioituna ovat täyttäneet tunnusmerkistön, olemassaoloa varsin todennäköisenä teon tapahtuessa. Tekijältä ei oleteta tietoa tällaisten normatiivisten seikkojen täyttymiskykynyksestä. Niinpä on arvioitava, onko kosketteluteon seksuaalinen olennaisuus sellainen seikka, joka voi olla tahallisuuden kohteena.

Tunnusmerkkejä voidaan jaotella esimerkiksi objektiivisiin ja subjektiivisiin, deskriptiivisiin ja normatiivisiin sekä positiivisiin ja negatiivisiin. Objektiivisiä tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi moottorikäyttöinen kulkuneuvo (RL 28:9a) ja tiirikka (RL 28:12a). Subjektiivisiä puolestaan ovat erilaiseen tarkoitukseen tai tietämiseen liittyvät tunnusmerkit, kuten

<sup>89</sup> Hyttinen katsoo, että olosuhdetahallisuuden alaraja saattaa tosiasiasa joustaa, jos tekijälle voidaan asettaa selonottovelvollisuus, jota tunnusmerkistöerehdysäännöksessä ei mainita. Ks. Hyttinen 2016, s. 924–933.

<sup>90</sup> Muutoksen, jossa seksuaalisen teon käsitteestä poistettiin tekijän pyrkimys seksuaaliseen kiihotukseen tai tyydytykseen, tavoitteena oli selvittää, että teon seksuaalinen olennaisuus tulee arvioida objektiivisin perustein. Ks. LaVM 43/2010, s. 9.

<sup>91</sup> HE 282/2010 vp, s. 110. Rikoslain 20:8a.1:n (540/2011) seksuaalipalvelujen ostamisessa nuorelta tahallisuusvaatimus ulottuu teon seksuaalisesti olennaiseen luonteeseen. Myös RL 20:8:n (384/2015) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö edellyttää esimerkiksi striptease-tanssiesityksen seuraamisen lisäksi seksuaalista tekoa, kuten esiintyjän sukupuolielimen intensiivistä koskettelua. Koskettelijan tahallisuuden osalta on arvioitava, mieltääkö koskettelijä teon olevan luonteeltaan seksuaalinen. Ks. Kallio 2016, s. 1089 ja 1093.

anastamistarkoitus. Silloin kun subjektiiviset seikat liittyvät toisiin ihmisiin, kuten toisen erehdys petoksessa, myös nämä ovat tahallisuuden kohteita. Sen sijaan subjektiivisten seikkojen liittyessä tekijään itseensä niitä ei pidetä tahallisuuden kohteina. Positiivinen tunnusmerkki kuvastaa jotain, joka on, kun taas negatiivinen sellaista, jonka mukaan jotain ei ole. Kolmas jaottelu deskriptiivisiin eli kuvaileviin sekä normatiivisiin eli arvottaviin tunnusmerkkeihin ilmenee siinä, että deskriptiivinen tunnusmerkki on yleensä aistein havaittavissa, kun taas normatiivinen tunnusmerkki edellyttää niiden tarkoittaman sisällön ymmärtämistä. Esimerkki deskriptiivisestä tunnusmerkistä on kuuttatoista vuotta nuorempi lapsi (RL 20:6) ja normatiivisesta ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet (RL 25:3).<sup>92</sup>

Tunnusmerkistön kielelliseen muotoon saatettu kuvaus koskee ihmisten havaittavissa olevien objektien lisäksi institutionaalisia tosiseikkoja.<sup>93</sup> Deskriptiivisten tunnusmerkistötekijöiden osalta tahallisuusarvioinnissa on keskeistä todellisuusvastaavuus sekä se, olivatko asiat aistein havaittavissa tekijän mieltämällä tavalla. Tekijän käsityksen normatiivisen tunnusmerkistötekijän sisällöstä ja merkityksestä tulee olla suurin piirtein samanlainen kuin oikeudellisten toimijoiden käsitys.<sup>94</sup> Rikosvastuu ei kuitenkaan edellytä, että tekijän ja lainkäyttäjän näkemykset olisivat yhdenmukaiset, vaan niin sanotun maallikon paralleeliarvioituksen täytyminen riittää.<sup>95</sup> Rikosoikeudellinen vastuu voidaan perustaa, jos tekijä on ymmärtänyt tunnusmerkistötekijän sisällön samansuuntaisesti lainkäyttäjän kanssa, tai jos hän on ollut selvillä tosiasiallisista olosuhteista, joiden nojalla oikeudellinen arviointi tehdään.<sup>96</sup>

Ennakkopäätöksessä KKO 2008:90 tahallisuus ei täytynyt virkavelvollisuuden rikkomisessa, kun käräjätuomarin ei katsottu toimineen tarkoituksellisesti tai tietoisesti lainvastaisesti. Kun X oli päättänyt hankkia A:ta koskeneen rikosrekisteriotteen ja sisällyttää tuomion perusteluihin otteesta ilmenneitä tietoja, toiminta oli kuitenkin ollut tietoista ja intentionaalista eli tahallista. Korkeimman oikeuden arviointi hämärsi siis perinteistä käsitystä tahallisuuden kohteista.<sup>97</sup> Tapauksessa KKO 2015:66 korkein oikeus puolestaan asetti vastaajalle selvilläolovelvollisuuden normatiivisista tunnusmerkistötekijöistä. Vastaaja tiesi tilaavansa

<sup>92</sup> Matikkala 2005, s. 543–554. Ks. myös Tapani 2005, s. 284–286; Tapani 2010, s. 177–181.

<sup>93</sup> Esimerkiksi tietokone ja siihen kytkeytyvä omistusoikeus on monimutkainen tosiseikkakombinaatio, joka ei ole reaali maailmassa havaittava tosiseikka. Ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 294–295.

<sup>94</sup> HE 44/2002 vp, s. 105.

<sup>95</sup> Matikkala 2005, s. 552–553.

<sup>96</sup> HE 44/2002 vp, s. 105; Lappi-Seppälä 2004, s. 6–7.

<sup>97</sup> Tapani 2009, s. 480.

Yhdysvalloista melatoniinia sisältävää valmistetta, eli hänellä oli varmuustahallisuus<sup>98</sup> kyseisestä seikasta. Yleensä rikosnormatiiviset virhepäätelmät eivät poista tekijän tahallisuutta, mutta tapauksessa tahallisuusarvioinnin kohteena oli myös tekijän oikeudellisen erehdyksen merkitys tahallisuuteen.<sup>99</sup> Ratkaisussa KKO 2011:23 tunnusmerkistöerehdyksen ja kieltoerehdyksen mahdollisuus sen sijaan arvioitiin arpajaisrikoksesta syytettyjen kohdalla erillisinä erehdystyypeinä<sup>100</sup>.

Tosiasia- ja oikeuserehdyksen erottelu perustuu oletukseen, jonka mukaan erehdyksen kohteena voivat olla joko välittömän empiirisen havainnon kohteena olevat tosiasiat tai oikeusjärjestykseen sisältyvät kiellot ja käskyt.<sup>101</sup> Jos seksuaalista olennaisuutta arvioidaan sen pohjalta, että tekijä ei tiedä teon olevan kielletty, on kyse kieltoerehdyksestä. Jos taas tekijä ei ole tietoinen seksuaalista olennaisuutta osoittavista seikoista, kyse on olosuhdetahallisuuden puutteesta. Katsonkin, että tekijä pystyy olemaan myös ilman normatiivista arviointia enemmän tai vähemmän tietoinen siitä, onko teko luonteeltaan seksuaalisesti olennainen. Tahallisuus ei kuitenkaan koske sitä, kuinka todennäköisenä tekijä pitää seksuaalisen olennaisuuden kynnyksen ylittymistä. Sen sijaan arvioidaan, kuinka todennäköiseksi hän on mieltänyt niiden olosuhdesidonnaisten seikkojen, jotka tuomioistuimen mukaan ovat täyttäneet seksuaalisen olennaisuuden vaatimuksen, olemassaolon.<sup>102</sup> Tapani, Tolvanen ja Hyttinen hyväksyvät ajatuksen siitä, ettei tahallisuuden kohde ole normatiivisten tunnusmerkistötekijöiden kohdalla täysin normatiivinen kysymys. Tekijän subjektiiviset näkemykset ja tulkinnat saavat tällöin painoarvoa tahallisuusarvioinnissa, mutta olennaiseksi muodostuu se, minkälainen tekijän käsitys voidaan nähdä perusteltuna asiassa esitettyjen objektiivisten seikkojen näkökulmasta. Normatiivisia tunnusmerkistötekijöitä sisältävien rikossäännösten tahallisuusarviointi on kuitenkin poikkeuksellisen hankalaa.<sup>103</sup>

<sup>98</sup> Ainakin Melander nimeää olosuhteisiin kohdistuvan varmuuden *tietoisuustahallisuudeksi*. Ks. Melander 2016, s.172.

<sup>99</sup> Tahallisuusarvioinnista prejudikaatissa KKO 2015:66 tarkemmin ks. Frände 2016, s. 17–18; Frände 2018, s. 199.

<sup>100</sup> Ratkaisussa KKO 2011:23 arpajaisrikoksesta syytettyjen osalta arvioitiin erikseen tunnusmerkistöerehdyksen (RL 4:1) ja kieltoerehdyksen (RL 4:2) mahdollisuutta. Kumpikaan ei soveltunut tilanteeseen. Vastaajat olivat nimenomaan tarkoittaneet järjestää pelitapahtumia, joissa yleisölle tarjottiin mahdollisuus pelata pokeria osallistumismaksuilla kerättävistä rahavoitoista. Tämä osoitti tietoisuuden tunnusmerkistön toteuttavista toiseikoista ja siten tahallisuuden. Kieltoerehdyksen mahdollisuuden puolestaan sulki pois toimijoiden aktiivisuus ja ammattimaisuus rahapelitoiminnassa, minkä vuoksi he olivat tietoisia menettelyn kielletystä luonteesta.

<sup>101</sup> Lappi-Seppälä 2004, s. 4.

<sup>102</sup> Ks. vastaavasti velallisen rikosten osalta Kukkonen 2018, s. 219.

<sup>103</sup> Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 299.

### 2.6.2 Tekijän tietoisuus teon seksuaalisesta olennaisuudesta

Seksuaalisen teon määritelmän perusteella seikat, jotka osoittavat seksuaalisen olennaisuuden ja täyttävät siten seksuaalisen teon, liittyvät tekijään, kohteena olevaan henkilöön sekä muihin teko-olosuhteisiin. Katson, että seksuaalisessa ahdistelussa teon osapuolten ollessa pitkäaikaisia ystäviä tekijä ei voi pitää varsin todennäköisenä, että hauska pilaksi ajateltu takapuolen läimäyttäminen olisi seksuaalisesti olennainen teko. Jos teon kohde kuitenkin tekisi syyttämispyyntöä ja asiaa arvioitaisiin tuomioistuimessa, tulisi tarkastella, onko henkilöiden välillä ollut aiemminkin tällaista toimintaa, ja onko sitä pidetty seksuaalissävyyteenä. Myöskään urheiluvalmentaja tai liikunnanopettaja ei voi pitää tekniikkaa neuvoessaan tekemiään kosketteluja seksuaalisesti olennaisina. Esimerkiksi hieronnassa asiakas yleensä ilmoittaa, mitä alueita haluaa hierottavan. Niinpä hieroja, jonka asiakas on pyytänyt lähentäjiensä käsittelemistä, ei voi pitää sisäreisien hieromista seksuaalisesti olennaisena.

Koska seksuaalisessa ahdistelussa tekijän ja teon kohteen välisen luottamussuhteen katsotaan johtavan matalammalla kynnyksellä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukseen, esimerkiksi opettajan, lääkärin tai fysioterapeutin on tunnistettava suhteensa asiakkaaseen: koulutuksensa pohjalta asiakkaan luottamusta nauttiva henkilö tietää, mikä on alalla normaalia, ei seksuaalista toimintaa. Puolestaan vanhempien tai lastentarhanopettajien sekä lasten välillä tehtyjä kosketteluja esimerkiksi lasta pukiessa ei voi pitää seksuaalisesti olennaisina. Lapsiin voi kohdistua myös ystävällisiä kosketuksia sekä vanhempien tekemiä seksuaalisinakin pidettäviä hellyydenosoituksia, joita ei kuitenkaan pidetä seksuaalisesti olennaisina. Pienillä lapsilla seksuaalinen olennaisuus täyttyy yleensä vain sukupuolielimiin kohdistuvissa teoissa, kun taas suojaikärajaa lähestyvillä lapsilla myös muunlainen koskettelu voi olla seksuaalisesti olennaista.<sup>104</sup> Myöskään lapsen hoitotoimenpiteisiin liittyvät teot eivät ole seksuaalisesti olennaisia. Edellytyksenä kuitenkin on, että hoitotoimenpiteet ovat tavanomaisia ja niiden tekijänä on lapsen hoidosta huolehtiva henkilö.<sup>105</sup>

*Ilkka Rautio* katsoo, ettei tekijän käsitys teon vahingoittamattomuudesta estä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön soveltamista, vaikkakin tekijän tulee mieltää teon olevan omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä.<sup>106</sup> Tahallisuudessa on kyse tekijän

<sup>104</sup> HE 6/1997 vp, s. 181.

<sup>105</sup> Hirvelä 2006, s. 451; Ojala 2012, s. 82–83.

<sup>106</sup> Rautio 2008, s. 443.

teonaikaisesta mieltämisestä ja tahtomisesta.<sup>107</sup> Olisi siten ristiriitaista yhtäältä edellyttää, että tekijä on mieltänyt teon olevan omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, ja toisaalta luokitella teko tahalliseksi, vaikka tekijä ei ollut pitänyt tekoa vahingollisena. Tahallisuuden tulee näin ollen kohdistua konkreettisiin seikkoihin, joista teon seksuaalinen olennaisuus ja vahingollisuus päätellään – ei siihen, mielsikö tekijä teon vahingolliseksi.

Se, että teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, viittaakin nähdäkseni siihen, mil-laista seksuaalista olennaisuutta seksuaaliselta teolta edellytetään lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä: Esimerkiksi pienen lapsen takapuolen taputtelu vaatteiden päältä ei ole sel-laista seksuaalisesti olennaista toimintaa, joka olisi omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä – jo lapsen kanto-otteet edellyttävät yleensä takapuolen koskettelemista. Sen sijaan vanhem-piin lapsiin ja aikuisiin kohdistuvana tekona takapuolen taputtelu voisi olla seksuaalisesti olennainen teko.<sup>108</sup> Kun tekijän tahallisuus kohdistuu lapsen alle 16 vuoden ikään sekä sek-suaalista olennaisuutta juuri kyseisessä tilanteessa osoittaviin seikkoihin, tekijä on toiminut tahallisesti myös suhteessa lapsen kehityksen vaarantumiseen. Itsenäisenä olosuhdetahalli-suuden kohteena *on omiaan* -edellytystä ei voi kuitenkaan pitää. Muuten jokainen voisi ve-dota siihen, että halusi vain tyydyttää himojaan uskoen myös lapsen nauttivan seksuaalisista teoista.

Vierasta kulttuuria edustavan henkilön tahallisuus saattaisi jäädä täyttymättä joissain tilan-teissa, jos hän tekisi jonkin lähtömaassaan normaalin, ei seksuaalisena pidettävän koskette-lun. Esimerkiksi yllättävä suuteleminen tervehtiessä on teko, jota Suomessa pidetään seksu-aalisesti olennaisena. Jos se kuitenkin olisi ulkomaalaisen kotimaassa kaverillista hyvää käy-töstä, tahallisuus ei täyty seksuaalisen olennaisuuden osalta. Vastaavasti Suomessa saunassa alastomana esiintymistä pidetään tavanomaisena käytöksenä, kun taas toisessa kulttuurissa tapaa voitaisiin pitää seksuaalisesti merkityksellisenä.<sup>109</sup> Seksuaalisen olennaisuuden arvi-oinnissa otetaankin joustavasti huomioon tapauskohtaiset olosuhteet.<sup>110</sup>

Seksuaalirikoslainsäädäntö perustuu sukupuolineutraliteettiin, joten tekijänä ja teon koh-teena voi olla joko nainen tai mies, ja molemmat voivat olla myös samaa sukupuolta.<sup>111</sup>

---

<sup>107</sup> Koskinen 2008, s. 174.

<sup>108</sup> HE 216/2013 vp, s. 59–60.

<sup>109</sup> HE 6/1997 vp, s. 181.

<sup>110</sup> HE 282/2010 vp, s. 110.

<sup>111</sup> LaVM 4/2014 vp, s. 8.

Tietoisuutta teon seksuaalisesta olennaisuudesta ei siten poista se, ettei tekijä yleensä ole kiinnostunut teon kohteen edustamasta sukupuolesta.<sup>112</sup> Koska sukupuolen ei katsota vaikuttavan arviointiin, osapuolen muunsukupuolisuuskaan ei nähdäkseni vaikuta seksuaaliseen olennaisuuteen. Hallituksen esityksessäkään ei luokitella ainoastaan naisen rintoja alueeksi, jonka koskettelu on seksuaalisesti olennaista. Vaikka miehen rintoja ei uima-asujen suhteen pidetä intiiminä alueena, miehenkään rintoja ei voi kosketella vapaasti. Esimerkiksi sukupuolenkorjausprosessin alkuvaiheessa olevan transsukupuolisen naisen, jota tekijä on luullut mieheksi, rintoja kosketteleva ei voi vedota siihen, ettei tiennyt teon olevan seksuaalisesti olennainen.

Se, että seksuaaliseen olennaisuuteen vaikuttaa tekijän ja teon kohteen lisäksi muutkin teko-olosuhteet, korostaa arvioinnin tapauskohtaisuutta. Esimerkiksi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytössä tahallisuutta puoltaa se, että striptease-tanssi on seksuaalisesti latautunut esitys, joten tekijän on miellellävä tällaisen esityksen aikana tehtyjen tekojen olevan nimenomaan seksuaalisia.<sup>113</sup> Koska teko-olosuhteet vaikuttavat seksuaalisen teon täytymiseen, myös seksuaalisessa ahdistelussa voidaan nähdäkseni ottaa huomioon aiemmat tapahtumat ja henkilöiden välinen kommunikaatio. Esitöiden luettelo seksuaalisesti olennaisista alueista ei ole tyhjentävä<sup>114</sup>, joten myös johonkin vähemmän intiimiin ruumiinosaan sijoittuva koskettelu voisi merkitä seksuaalista tekoa, varsinkin jos esimerkiksi yhdynnän ehdottelu tai alapäähän viittaavat ilmaisut osoittavat teon seksuaalista olennaisuutta.<sup>115</sup>

Ennakkopäätöksessä KKO 2020:38 olisi saatettu päätyä toisenlaiseen lopputulokseen, jos esimerkiksi teon kohteen selkään olisi kohdistunut intensiivistä hivelyä seksin ehdottelun yhteydessä. Nyt tekijä ei kuitenkaan ollut syyllistynyt laissa rangaistavaksi säädettyyn menettelyyn, koska kosketukset olivat olleet vain selästä ohjaamista ja ranteeseen tarttumista. Intensiivistä koskettelua ei siis ollut tapahtunut. Kosketeltavana ei tarvitse myöskään olla nimenomaan uhrin seksuaalisesti olennainen ruumiinosa: Tilanne, jossa tekijä upottaa uhrin

---

<sup>112</sup> Seksuaalisen teon tavoitteena ei tarvitse olla seksuaalisen kiihotuksen saaminen, ja jos motiivi on vaikkapa toisen häpäiseminen, teon voi tehdä teon kohteen sukupuolesta riippumatta. Jos arviointi kohdistuisi siihen, onko tekijä pitänyt teon kohdetta seksuaalisesti viehättävänä, oikeudenkäynti olisi nöyryyttävä. Osapuolet saataisivat joutua todistelemaan seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuoli-identiteettiään, jotta selvitetäisiin, onko tekijä voinut saada seksuaalista tyydytystä tietynlaisesta henkilöstä. Tekijän tarkoituksen poistamisesta seksuaalisen teon määritelmästä ks. HE 282/2010 vp, s. 7–9; LaVM 43/2010 vp, s. 9.

<sup>113</sup> Kallio 2016, s. 1089.

<sup>114</sup> Esitöissä seksuaalisesti olennaisia alueita todetaan olevan *ainakin* rinnat, takapuoli, reidet ja sukupuolielimet, ja myös suuteleminen täyttäisi seksuaalisen teon. Ks. HE 216/2013 vp, s.60.

<sup>115</sup> Samoin ks. Nieminen – Kallio – Tolvanen, s. 154.



käden sukupuolielimiinsä tai hyppää teon kohteen syliin hieroen rintojaan tämän kasvoin<sup>116</sup>, on yhtä lailla koskettelemalla tehty seksuaalinen teko, ja tekijän täytyy myös ymmärtää teon seksuaalinen olennaisuus.

Katson, että suostumus on vahvasti kytköksissä kosketteluteon seksuaaliseen olennaisuuteen: Se, miten selkeää suostumusta vaaditaan, vaihtelee tapauskohtaisesti ja sen mukaan, miten pitkälle menevään seksuaaliseen tekoon tekijä ryhtyy. Tekijän ja teon kohteen välisestä suhteesta riippuu, mikä tietyissä olosuhteissa on seksuaalisesti olennaista, ja tarvitaanko tällaiseen toimintaan suostumus. Esimerkiksi vakiintuneessa parisuhteessa voi olla tietynlainen pitkäkestoinen suostumus, jonka nojalla toiselle saa tehdä seksuaalisesti olennaisiakin hyväilyjä myös yllättäen. Tämä ei tietenkään saa johtaa seksuaaliseen väkivaltaan parisuhteissakaan, vaan arvioinnin tulee perustua siihen, mitä henkilöiden välillä on aieminkin pidetty tavallisena ja sallittuna käyttäytymisenä.

Vieraiden ihmisten välillä lain esitöissä lueteltuihin alueisiin kohdistuvat intensiiviset koskettelut puolestaan ovat selkeitä suostumuksen vaativia tekoja, kun taas esimerkiksi kätelemistä ei voida pitää seksuaalisesti olennaisena tekona, johon vaaditaan suostumus. Mitä olennaisemmasta teosta on kyse, sitä enemmän tekijällä on yleensä myös aikaa saada suostumus: jos teko alkaa pienellä reiden hipaisulla, teon kohteella on mahdollisuus ilmaista, suostuuko hän seksuaalisesti olennaisempaan kosketteluun. Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä suostumus ja seksuaalisen olennaisuus eivät ole samalla tavalla yhteydessä: vaikka teon kohde olisi suostunut seksuaaliseen kosketteluun, viestintään tai muuhun tekoon, tekijä joutuu vastuuseen, mikäli hänen on täytynyt pitää vähintään varsin todennäköisenä, että teon kohteena on alle 16-vuotias lapsi.

## 2.7 Intentionaalinen toiminta

Seurausten ja teko-olosuhteiden ohella tahallisuusvaatimus voi ulottua siihen, että itse teon tulee olla tahdottu. Näin ollen erilaiset refleksiliikkeet ja muut teot, joihin tekijä ei ryhdy vapaaehtoisesti, eivät ole rangaistavia. Jos tekijälle on ainoastaan *tapahtunut* jotain, tilanne ei ole ollut tekijän hallittavissa siten, että tekijän voitaisiin sanoa *tehneen* rikosoikeudellisesti merkityksellistä tekoa. Se, pidetäänkö vastuuperusteena tekokriteeriä vai tahallisuutta, ei

---

<sup>116</sup> Jos uhri pakotetaan tällaiseen tekoon väkivallalla tai sen uhalla ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus on olennainen, teko voi tulla arvioitavaksi pakottamisena seksuaaliseen tekoon (RL 20:4).

kuitenkaan vaikutta rangaistavuuteen.<sup>117</sup> Ennakkopäätöksessä KKO 2007:78 rattijuopumus-syyte hylättiin, koska auton hallintalaitteen käytön tarkoituksena oli ollut saada autoon lämpöä, ei kuljettaa autoa. Prejudikaatissa KKO 2019:55 tahallisuutta edellyttävässä raiskauksessa ei puolestaan voitu sulkea pois vaihtoehtoista tapahtumainkulkua, jossa sormien työntäminen emättimeen oli tapahtunut unitilassa. Korkein oikeus totesi, että sellainen unitila, jonka myötä tekijä ei ole tietoinen toiminnastaan, poistaa tahallisuuden.

Mikäli tahallisuuden yleisenä edellytyksenä olisi, että koskettelu, viestittely tai muu teko on tahdottu, hetken mielijohteesta teon tehnyt henkilö voisi aina kiistää tahallisuutensa.<sup>118</sup> Katson, että seksuaalisen ahdistelun ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön toteuttava teko osoittaa itsessään intentionaalisuutta, kun taas tahallisuusarvioinnissa keskitytään siihen, mitä tekijä on tietänyt tai tahtonut tekonsa aikana. Ratkaisun KKO 2019:55 tavoin tahallisuuden voisi poistaa jokin poikkeuksellinen tila, joka estää tunnusmerkistön toteuttaviin seikkoihin kohdistuvan tietoisuuden. Jo sana *koskettelu* osoittaa, että vahingossa tapahtuvat *kosketukset* eivät täytä tunnusmerkistöä.<sup>119</sup> Erilaiset refleksiliikkeet jäävät rankaisematta tekokriteerin perusteella, mutta en myöskään näe, että tällaiset pakkoliikkeet voisivat toteuttaa olosuhteet huomioiden seksuaalisesti olennaista tekoa. *Koskettelu*-tunnusmerkki ei jää silti tahallisuusarvioinnin ulkopuolelle: tekijä ei voi mieltää vähintään varsin todennäköiseksi teon seksuaalista olennaista, jos kyse on vahinkohipaisusta. Tällaiseen tahallisuuden kohteita koskevaan arviointiin ei kuitenkaan tarvitse ryhtyä, jos tunnusmerkistö täytyy, eikä varsinkaan, jos edes *tekoa* ole tapahtunut.

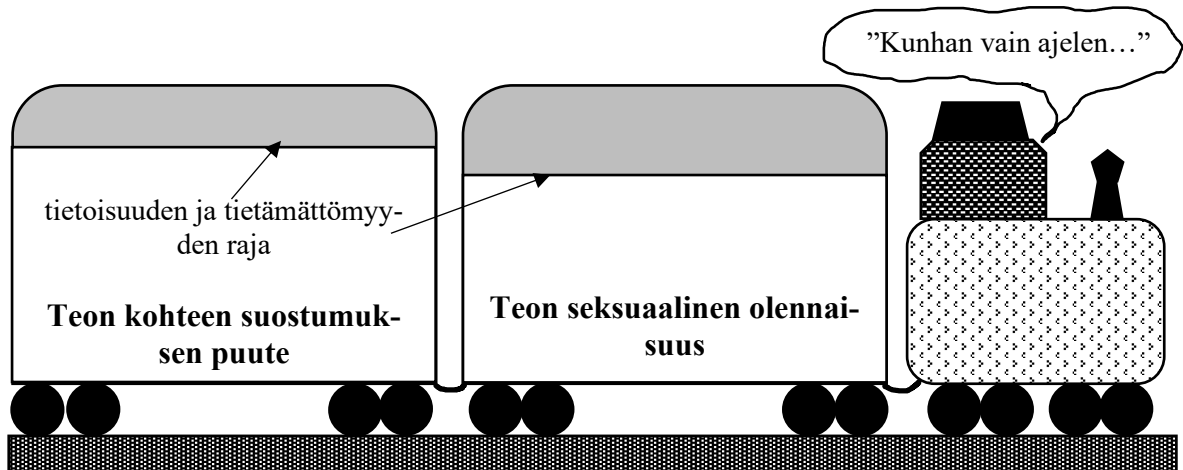
---

<sup>117</sup> HE 44/2002 vp, s. 72. Ks. myös Nuotio 2007, s. 126–127; Melander 2016, s. 111–113; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 217–219. Rikostekoa voidaan arvioida myös vapaana tekona, jolloin ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta sen sijasta, mitä tapahtui, olisi voinut tapahtua myös jotain muuta. Tekoon kohdistetaan arvostelua, koska tekijä olisi voinut käyttää determinoituja ominaisuuksiaan jollakin muulla tavalla. Ks. Nuutila 1991, s. 155–156.

<sup>118</sup> Ks. samoin Hyttinen 2015, s. 377. *Tatu Hyttinen* katsoo, että vapaiden ja ei-vapaiden valintojen välille on vaikeaa tehdä eroa, joten täysivaltaiset henkilöt on luokiteltava vapaisiin valintoihin kykeneviksi. Tahdon heikkous ja virheet ovat ihmiselle ominaista, eivätkä kaikki valinnat välttämättä ole aina vapaita. Tällöin rankaiseminen merkitsee syyllisyysperiaatteesta tinkimistä, mitä Hyttinen kuitenkin pitää välttämättömänä. Tietoiseen tekopäätökseen ja sen jälkikäteiseen kiistämiseen liittyvistä filosofisista kysymyksistä ks. Mele 2009, s. 136–144.

<sup>119</sup> HE 216/2013 vp, s. 59. Myöskään prejudikaatissa KKO 2007:78 korkein oikeus ei edes maininnut tahallisuutta, vaan totesi, ettei käsijarrun ja vaihteen tarkistamista koskevaa laiminlyöntiä voitu pitää auton kuljettamisena. Näin ollen katson, että tuomio perustui siihen, ettei tunnusmerkistö täytynyt. Toki korkeimman oikeuden johtopäätökseen vaikutti vahvasti se, että syytetyn väitettä muusta kuin kuljettamistarkoituksesta pidettiin uskottavana. Sen sijaan käräjäoikeus oli perustellut syyksilukevan tuomion välinpitämättömyystahallisuudella ja hovioikeus todennäköisyysmallilla arvioidulla seuraustahallisuudella.

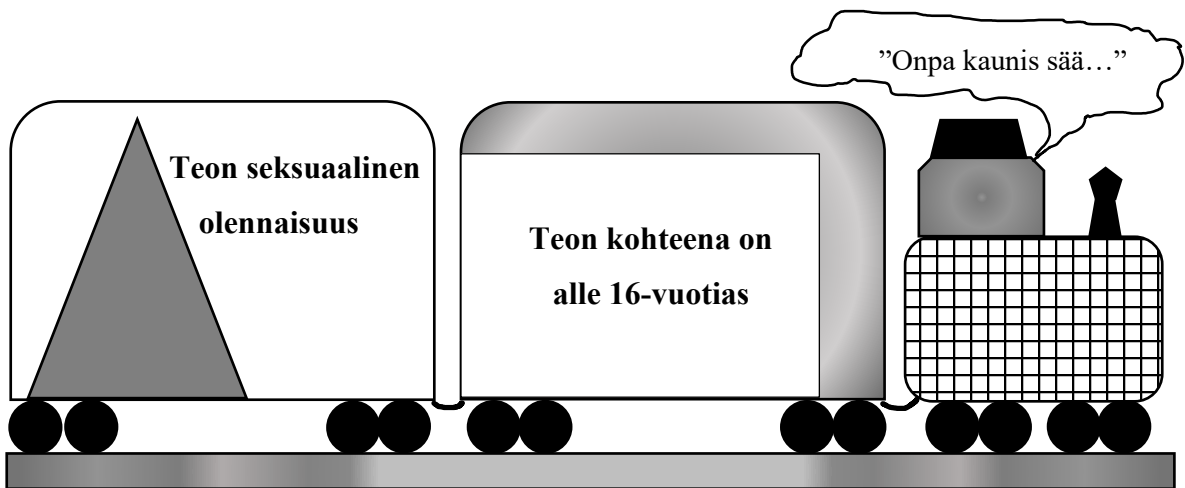
## 2.8 Yhteenveto tutkittavista tahallisuuden kohteista ja tahallisuuden alarajasta



Kuvio 2. Tahallisuuden alaraja seksuaalisessa ahdistelussa.

Tahallisuus täyttyy seksuaalisessa ahdistelussa, mikäli tekijän on täytynyt mieltää teon aikana vähintään varsin todennäköiseksi, että hän koskettaa toista seksuaalisesti olennaisella tavalla ja ilman, että teon kohteena oleva henkilö on antanut tekoon suostumuksensa. Junanvaunumallissa kuljettajana olevan tekijän on siis pystyttävä havainnoimaan yli puolet tunnusmerkistön toteuttavilla tosiseikoilla täytettyjen vaunujen pinta-alasta, jotta voimassa olevan oikeuden mukainen olosuhdetahallisuuden alaraja ylittyy. Tahallisuuden alarajalla tekijän ei tarvitse tavoitella tai pitää varsin todennäköisenä junan päätymistä määränpähän eli seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukseen. Näin ollen hänen tavoitteenaan voi olla vain kuljettaa tietyllä tavalla pakattua junaa hovin vuoksi. Kun tekijä pitää vähintään varsin todennäköisenä vaunujen sisältöä, hänen täytyy kuitenkin myös käsittää, että kiskot yleensä vievät junan määränpähän: tekijän lyhytkestoinenkin kaasutus toimii liikkeellepanevana voimana, ja riittävän painavilla tosiseikoilla varustettu juna liikkuu itsestäänkin teon tyypilliseen seuraukseen.

Vaikka juna suistuisi raiteiltaan ja päätyisi metsikköön, tahallisuus täyttyy, jos vaunut ovat olleet teon hetkellä täytettyinä ja tekijä on ollut niiden sisällöstä riittävän tietoinen. Pelkän veturin tai tyhjien vaunujen kuljettaminen ei riitä, vaan veturiin kytkettyjen vaunujen tulee sisältää seksuaalista olennaisuutta ja suostumuksen puutetta osoittavia seikkoja. Kun tekijä on kuljettanut junaa tunnusmerkistön toteuttavat seikat kyydissään, on vielä arvioitava, oliko yli puolet vaunujen sisällöstä tekijän havaittavissa.



Kuvio 3. Tahallisuuden alaraja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä.

Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä tahallisuuden alaraja puolestaan täyttyy, kun tekijän on täytynyt pitää vähintään varsin todennäköisenä, että koskettelemalla tai muulla tavalla tehty teko on seksuaalisesti olennainen, ja että teon kohteena on ollut alle 16-vuotias lapsi. Vaikka veturinkuljettajana oleva tekijä olisi pyrkinyt pitämään harmaata aluetta edessään niin, ettei hän varmistu lapsen iästä, muut olosuhteet voivat osoittaa tekijän olleen selvillä lapsen iästä. Toisaalta kuljettajalla ei myöskään ole velvollisuutta tarkistaa vaunua ja selvittää lapsen ikää, koska huolimaton tekotapa ei ole rangaistava. Tekijän ei tarvitse mieltää, että junan määränpäänä on lapsen kehityksen vahingoittuminen<sup>120</sup>, mutta tehdessään seksuaalisesti olennaisen teon alle 16-vuotiaalle hänen täytyy myös ymmärtää, että teko tyypillisesti vahingoittaa lasta.<sup>121</sup>

Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä voi olla myös muita, tapauskohtaisia tahallisuuden kohteita: Esimerkiksi tapauksessa, jossa lapsen annetaan seurata sukupuolilyhteyttä, tekijöiden tulee olla tietoisia lapsen läsnäolosta.<sup>122</sup> Ennakkopäätöksessä KKO 2018:74 korkein oikeus puolestaan arvioi näyttöä ja tulkitsi rikoslain (39/1889, RL) 20 luvun 7 a §:n rajoitussäännöstä. Sen nojalla lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa teon kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa. Tekojen aikaan 17-vuotias A oli ollut

<sup>120</sup> Pedofiilit ja muut lapsiin seksuaalisia tekoja kohdistavat henkilöt saattavat pitää käyttäytymistään hyväksyttävänä, varsinkin jos tapauksessa ei ole käytetty väkivaltaa tai uhkailua. Ks. Utriainen 2013, s. 137; Haapasalo 2017, s. 280–281.

<sup>121</sup> Lakivaliokunta yleistää, että lapseen kohdistuva seksuaalinen teko vahingoittaa aina lasta. Näin ollen lakivaliokunta ei ainoastaan oleta lapseen kohdistuvan seksuaalisen teon johtavan aina lapsen kehityksen abstraktiseen vaarantumiseen, vaan peräti seurauksen aiheutumiseen. Ks. LaVM 3/1998 vp, s. 23.

<sup>122</sup> Ojala 2012, s. 114.

ainakin kaksi kertaa B:n ja kolme kertaa C:n kanssa sukupuoliyhteydessä kesä- ja joulukuun 2013 välisenä aikana. Koska asianosaisten ikäero ei ollut suuri eikä heidän kypsyydessään ollut merkittävää eroa, rajoitussäännöksen soveltuminen edellytti, ettei teko ollut loukannut asianomistajien seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tapauksen riitainen kysymys tiivistyi siihen, oliko A tai hänen ystävänsä A:n tietien luoneet päihteitä tarjoamalla olosuhteet, joissa B ja C eivät olleet pystyneet päättämään seksuaalisesta käyttäytymisestään tasavertaisesti A:n kanssa. Korkein oikeus katsoi, ettei epäasiallisesta vaikuttamisesta B:n ja C:n tahdonmuodostukseen ollut esitetty riittävää näyttöä, joten syytteet hylättiin. Tahallisuuden osalta korkein oikeus totesi, että tilanteissa, joissa lapsen tahdonmuodostukseen on vaikuttanut muu henkilö, seksuaalisten tekojen tekijältä edellytetään tietoisuutta lapseen kohdistuneesta epäasiallisesta vaikuttamisesta.

### 3 TAVOITE- JA TARKOITUSTAHALLISUUS

#### 3.1 Tekijän tahdonmuodostukseen vaikuttavia tekijöitä

Tahto on ihmisen luontainen voima. Kuten aktiivinen ajattelukin, tahto on vapaa.<sup>123</sup> Mentaalisena aktina tahtominen kuuluu ihmisen psykofyysisen kokonaisuuden sisäiseen tilaan, joka toimii ulkoisten ärsykkeiden ja tekojen välittäjänä.<sup>124</sup> Myös *Tuomas Akvinolainen* tunnusti tahdon vapauden, mutta katsoi ihmisen toimivan harkiten: ihminen päättää tietävällä voimalla, mitä on paettava ja mitä tavoiteltava. Tällaiset ratkaisut eivät synny luonnon syyksestä, vaan asioiden järjellisestä yhdistelemisestä.<sup>125</sup> Luonnollinen halu taipuu olemassa olevaan hyvän. Sielullinen tai tahdonvaltainen halu ei sen sijaan välttämättä taivu tosiasiaassa hyvään, vaan johonkin, joka käsitetään hyväksi.<sup>126</sup>

Ihmisen vapaa tahto voi suuntautua myös sellaisiin pyrkimyksiin, joita rikoslaki ei määrittele hyväksi, vaan rangaistaviksi. Ihmisten eroottinen mielikuvitus on moninainen, jolloin hyvinkin mielikuvitukselliset asiat ja esineet voivat kiihottaa seksuaalisesti.<sup>127</sup> Osalla lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tekijöistä seksin harrastaminen nimenomaan lapsen kanssa on heidän tavoitteenaan. Pedofiilit muodostavat vain yhden lasten hyväksikäyttäjien ryhmän. Heillä kiinnostus puberteetti-ikää nuorempia lapsia kohtaan on pysyvää ja ensisijaista.<sup>128</sup> Pedofilia on psykiatrinen häiriö, kun taas esimurrosikäisiin ja sitä vanhempiin nuoriin kohdistuvalle kiinnostukselle ei ole psykiatrista diagnoosia.<sup>129</sup> Siinä missä kiinnostus lapsia kohtaan voi saada tekijän tavoittelemaan tekonsa kohteeksi alle 16-vuotiaita lapsia, seksuaalisessa ahdistelussa tekijän tavoitteena voi olla sellainen koskettelu, johon teon kohde ei ole antanut suostumustaan: Esimerkiksi osa raiskaajista kehittää yksityiskohtaisia fantasioita. Vallantunteen kokemus voi olla tärkeää etenkin itsetunnon ja miehisyyden vahvistamista kaipaavilla rikoksentehtäjäillä. Myös uhrin nöyryyttäminen ja kärsimyksen aiheuttaminen voi kiihottaa tekijää seksuaalisesti. Viha, raivo ja hallinnan tarve voivatkin johtaa seksuaaliseen

---

<sup>123</sup> Pietarinen 1999, s. 227.

<sup>124</sup> Niiniluoto 1999, s. 236.

<sup>125</sup> Akvinolainen 2002, s. 159.

<sup>126</sup> Akvinolainen 2002, s. 332.

<sup>127</sup> *Terttu Utrianen* käsittelemässä esimerkkitapauksessa sadomasokistinen pedofiili voiteli omaansa sekä 4–7-vuotiaiden poikien peräaukkojen seutuun kirvelevää reumasalvaa ja pisteli alueita neuloilla. Ks. Utrianen 2013, s.112 ja 135–136.

<sup>128</sup> Goode 2010, s. 10; Haapasalo 2017, s. 275–276.

<sup>129</sup> Pedofilian diagnostisina kriteereinä on lisäksi, että tekijä on vähintään 16-vuotias ja kiinnostus kohdistuu vähintään viisi vuotta nuorempiin lapsiin. Ks. Nordling – Toivio 2013, s. 133; Haapasalo 2017, s. 275–276; Mattila – Lönnqvist 2017, s. 455.

aggressioon. Esimerkiksi kostonhaluinen raiskaaja kohdistaa vihaa naisiin pyrkien fyysiseen vahingoittamiseen ja halventamiseen.<sup>130</sup>

Psykopaattiset persoonallisuuspiirteet puolestaan voivat näkyä siinä, ettei tekijä ole tilanteessa lainkaan hermostunut tai ahdistunut. Manipulatiivisuus, empatian puute ja suureellinen omanarvontunto heijastuvat tapaan, jolla tekijä puhuttelee ja käsittelee uhria.<sup>131</sup> Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö täyttyy raiskausta lievemmillä teoilla, mutta myös kosketeluteoilla tekijä voi toteuttaa alistamisfantasioitaan. Fyysisen voiman ja dominoinnin hyödyntäminen vastapuolen vastustuksen murtamiseksi esiintyy fantasiana miehillä naisia useammin – naiset haaveilevat useammin vastaanottavan osapuolen roolista.<sup>132</sup> Seksuaalisen ahdistelun kosketeluteon ei edellytetä olevan luonteeltaan sellainen, että sillä tavoitellaan kiihottumista. Tavoite voi olla myös valta-aseman tavoittelu, nolaaminen tai muu näihin verrattava.<sup>133</sup> Tekijä saattaa siten pyrkiä vain aiheuttamaan teon kohteelle kärsimystä ja häpeää vastentahtoisella koskettelulla, mahdollisesti yleisön edessä. Sadistiset tekijät saavatkin mielihyvää uhrin nöyryyttämisestä ja alentamisesta, eikä tekoon välttämättä liity väkivaltaa.<sup>134</sup> Nöyryyttämispyrkimys ei toteudu, jos kohteena oleva henkilö on suostunut tekoon.

Suostumukseton koskettelu voi liittyä myös sukupuoleen liittyviin asenteisiin ja sukupuolittuneeseen vallankäyttöön.<sup>135</sup> Työpaikoilla ja kaduilla tapahtuva seksuaalinen häirintä on yksi misogynian eli naisvihan ilmenemismuoto. Tällöin henkilö esineellistetään juuri hänen sukupuolensa vuoksi.<sup>136</sup> Alistamiseen saattavat johtaa myös naisen seksuaalisuuteen liittyvät myytit, kuten ajatus, että naiset nauttivat raiskatuksi tulemisesta ja pyytävät sitä pukeutumisellaan ja sijainnillaan.<sup>137</sup> Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt puolestaan voivat kohdata häirintää, joka ilmenee nimenomaan sukupuolittuneena halventamisena. Esimerkiksi seksuaalivähemmistöihin kuuluvat naiset ovat kokeneet seksuaalista häirintää, joka on

---

<sup>130</sup> Haapasalo 2017, s. 251–253, 255 ja 264.

<sup>131</sup> Häkkänen-Nyholm 2009, s. 211.

<sup>132</sup> Richards 2013, s. 139–140.

<sup>133</sup> HE 216/2013 vp, s. 60.

<sup>134</sup> Haapasalo 2017, s. 253.

<sup>135</sup> Tasa-arvovaltuutettu katsoo seksuaalisen häirinnän, vihapuheen ja sukupuolittuneen väkivallan aiheuttavan naisille, miehille ja sukupuolivähemmistöille ongelmia epätasa-arvoisesti, jolloin asian käsitteleminen sukupuolineutraalisti ei ole tehokasta. Tasa-arvovaltuutettu 2018, s. 91–99. Ks. myös Pyykönen – Pyykönen 2019, s. 39–40.

<sup>136</sup> Mantilla 2015, s. 11 ja 220. *Kate Manne* näkee, että misoginia panee täytäntöön patriarkaalista ideologiaa vihalla, joka kohdistuu naisiin vain siksi, että he ovat naisia. Sen sijaan seksismi korostaa sukupuolten välisiä eroja ja pyrkii rationalisoimaan ja oikeuttamaan patriarkaalisia suhteita. Ks. Manne 2018, s. 31–34 ja 78–80.

<sup>137</sup> Myynteillä on vahva yhteys myös seksuaalirikoksen uhrin syyllistämiseen. Tällöin väitetään, että uhrin täytyi tehdä jotakin *ansaitakseen* kokemansa loukkauksen. Ks. Anderson 2015, s. 122–125.

ilmennyt sanallisten tekojen lisäksi fyysisenä kosketteluna. Työpaikalla häirintää tai vihapuhetta kokeneista sukupuoli- ja seksuaalivähemmistön edustajista 38 % koki, että nimenomaan vähemmistöön kuulumisen oli tekijän käyttäytymisen syy. Muita tekijöitä, joiden vuoksi henkilö altistui häirinnälle, olivat muun muassa uskonnolliseen vähemmistöön kuulumisen, maahanmuuttajataustaisuus ja vieraskielisyys.<sup>138</sup>

### 3.2 Tavoite, tarkoitus, motiivi ja syy

Rikosoikeuden peruslähtökohtana on, ettei pelkistä ajatuksista ja aikeista rangaista.<sup>139</sup> Esimerkiksi osa pedofiileista tyytyy fantasiointiin ja lapsipornografiaan, jolloin he eivät koskaan toteuta fyysisiä lapsiin kohdistuvia seksuaalisia tekoja.<sup>140</sup> Vaikka henkilö haaveilisi rangaistavista seksuaalisista teoista, hän ei syyllisty rikokseen, jos hän ei etene konkreettisiin tekoihin. Se, että seksuaalirikoksen tehneellä henkilöllä on pedofilian diagnoosi, ei myöskään tarkoita, että hän olisi rikosta tehdessään pitänyt varsin todennäköisenä lapsen ikää tai tavoitellut teon kohteeksi lasta.<sup>141</sup> Tekijän persoonallisuus- ja luonteenpiirteet eivät voi toimia rangaistuksen mittaamisen kriteereinäkään, vaan tekorikosoikeuden periaatteen mukaan ratkaisevaa on se, mitä itse teko osoittaa esimerkiksi tekijän kostonhalusta tai kateudesta.<sup>142</sup> Tutkimustulokset, joiden perusteella osa seksuaalirikollisista valitsee tekojensa kohteiksi kaavamaisesti lapsia tai haaveilee toisen alistamisesta, antavat kuitenkin lähtökohdan olosuhteisiin kohdistuvan tahtoelementin tarkastelemiselle. Erotan tekijän tahdonmuodostuksesta neljänlaisia ulottuvuuksia: tekijän *tavoitteet* ovat olosuhdetahallisuuden kohteita ja tekijän *tarkoitukset* tunnusmerkistön mukaisia seurauksia. Lisäksi erilaiset *syyt* ja *motiivit* voivat vaikuttaa tekijän käyttäytymiseen ja tahdonmuodostukseen.

Rikoslain 6:4:n nojalla rangaistuksen mittaamisessa huomioitavat teon vaikuttimet viittaavat tekojen *motiiveihin*. Motiivit kertovat jotain tekijästä sekä hänen pyrkimyksistään ja toimivat teon yleisen moitittavuusarvioinnin perusteena. Yleissäännöksen perusteella motiivien

<sup>138</sup> Oikeusministeriö 2016, s. 11 ja 118–119.

<sup>139</sup> Herring 2010, s. 11; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 491.

<sup>140</sup> Haapasalo 2017, s. 276.

<sup>141</sup> Erilaiset psykiatriset diagnoosit voivat pikemminkin joissain tapauksissa johtaa siihen, ettei tekijä ole RL 3:4:n (515/2003) nojalla syyntakeinen. Seksuaalirikollisille teetetään kuitenkin vain vähän mielentilatutkimuksia – esimerkiksi vuonna 2010 yhteensä kymmenen. Seksuaalirikokset nähdään nykyään enemmänkin valtaan ja alistamiseen kuin psyykkiseen sairauteen liittyvänä tekona. Ks. Utriainen 2013, s. 119–121.

<sup>142</sup> HE 44/2002 vp, s. 188–189; Lappi-Seppälä 2000, s. 332–333; Tapani – Tolvanen 2016, s. 85. Ks. myös Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 64–96. Terttu Utraiainen mukaan tekorikosoikeuden ja normirangaistuksen käsitteet eivät kuitenkaan johda automaattisesti oikeudenmukaisiin rangaistuksiin. Mikäli tekijä ja tekotilanne yksinkertaistetaan liiallisesti, yksilö unohtuu tietokonemaisen formalismin johdosta. Ks. Utriainen 1984, s. 343.



merkitys ei rajaudu ainoastaan laissa nimenomaisesti säädettyihin koventamis- ja lieventämisperusteisiin. Esimerkiksi epäitsekkin motiivein tehdyt teot ovat lievemmin rangaistavia kuin toisten vahingoittamiseksi ja oman hyödyn tavoittelemiseksi tehdyt.<sup>143</sup> Seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä ei edellytetä, että teko olisi tehty jonkin erityisen motiivin tai muunlaisen subjektiivisen elementin vaikuttamana.<sup>144</sup> Henkilökoh- taisen tyydytyksen hakemisen lisäksi seksuaalisten tekojen tarkoituksena voi kuitenkin olla esimerkiksi kiduttaminen, pahoinpiteleminen tai pilkkaaminen.<sup>145</sup>

Siinä missä volitiivisella seuraustahallisuudella on vakiintunut nimi *tarkoitustahallisuus* (*dolus determinatus*), käytän olosuhteisiin kohdistuvasta volitiivisesta tahallisuudesta nimeä *tavoitetahallisuus* (*dolus pröpositum*)<sup>146</sup>. Tarkoitustahallisuudessa seurauksen aiheuttami- nen on tekijän tarkoituksena, mutta myös tavoitteen, pyrkimyksen ja tahtomisen termejä käytetään usein tarkoitustahallisuuden yhteydessä.<sup>147</sup> Erilaisia pyrkimyksiä, päämääriä, tar- koituksia ja tavoitteita saatetaan käyttää rinnakkain myös arkikielessä. Uutena juridisena kä- sitteenä tavoitetahallisuus perustuu erotteluun, jossa tavoite merkitsee jonkin – jo olemassa olevan taikka välittömästi ennen tekoa tai sen aikana saavutettavan – asian tahtomista ilman tulevaisuuteen suuntautuvaa päämäärää tai tarkoituserää. Voin esimerkiksi *tavoitella* laa- dukasta tenttivastausta, jotta tarkoitukseni eli myöhemmin opintorekisteriin ilmestyvä erin- omainen arvosana toteutuisi. Tarkoitustahallisuudessa onkin kyse tekijän toimisesta tietyssä tarkoituksessa jotakin päämäärää tavoitellen.<sup>148</sup> Tavoitetahallisuudessa tahtoelementti suun- tautuu olosuhdetahallisuuden kohteisiin – teon seksuaaliseen olennaisuuteen sekä teon koh- teena olevan henkilön ikään tai suostumuksen puutteeseen. Tarkoitustahallisuuden kohteita puolestaan ovat seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen sekä lapsen kehityksen vahingoittaminen.

*Sam Harris* näkee vapaan tahdon ainoastaan illuusiona: Vaikka kuvittelemme olevamme vapaita, emme ole saaneet itse aikaan tahtojamme. Ajatusten ja aikomusten perustan

---

<sup>143</sup> HE 44/2002 vp, s. 181 ja 188. Motiiveista ja niiden toimimisesta rikoksen moitittavuuden kriteereinä ks. myös Fletcher 1998, s. 124–125; Lappi-Seppälä 2000, s. 336–339.

<sup>144</sup> Esimerkiksi rikoslain 34a:1:n (17/2003) mukaisten terroristisessa tarkoituksessa tehtyjen rikosten tunnus- merkistöt edellyttävät, että tekijä on toiminut terroristisessa tarkoituksessa. Erityisten motiivien ja tarkoitusten sisältö ratkeaa eri rikostyyppien tunnusmerkistöistä. Erilaisista subjektiivisista elementeistä syyllisyyden osa- tekijöinä ks. Nuutila 1997, s. 77.

<sup>145</sup> Utriainen 2013, s. 249.

<sup>146</sup> Latinan kielen sanalla *pröpositum* tarkoitetaan tavoitetta. Ks. Pitkäranta 2018, s. 307.

<sup>147</sup> Ks. esim. Nuutila 1997, s. 217; Melander 2016, s. 154–155.

<sup>148</sup> Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 265.

muodostavat erilaiset syyt, joita emme tiedosta ja joita emme voi kontrolloida tietoisesti.<sup>149</sup> Rikollisuuden syyt puolestaan muodostavat pohjan sille, miksi yksilö ajautuu tekemään rikoksen.<sup>150</sup> Seksuaalirikosten syinä voidaan nähdä esimerkiksi väkivaltaa ja vihamielisyyttä sisältäviä lapsuudenkokemuksia, jotka johtavat kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen puutteisiin. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syitä voivat olla muun muassa varhainen altistuminen pornografialle, alle 11-vuotiaana alkanut itsetyydytys tai seksuaalinen toiminta eläinten kanssa. Väkivalta- ja hyväksikäyttökokemukset ovat lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön myöhemmin syyllistyvillä yleisempiä kuin raiskaajilla.<sup>151</sup> Mitä nuorempana lapsi on joutunut hyväksikäytön uhriksi, sitä enemmän hänellä yleensä esiintyy ikätasoa vastaavaa tonta seksualisoitunutta käyttäytymistä. Seksuaalisuuden alueella voi ilmetä ongelmia myös myöhemmissä kehitysvaiheissa, ja riski hyväksikäytön uhriksi uudelleen joutumiseen, aikaisiin raskauksiin, prostituutioon ja seksuaalirikollisuuteen on muita lapsia ja nuoria suurempi. Mitä aikaisemmin alaikäinen syyllistyy seksuaalirikokseen, sitä todennäköisemmin hän on itse kokenut seksuaalista riistoa.<sup>152</sup>

Alla oleva kuvio havainnollistaa tekijän tahdonmuodostusta koko tekijän elämän mittakaavassa. Tavoitetahallisuus kohdistuu teon aikaisiin olosuhteisiin eli siihen, minkälaisen oloiden seurassa tekijä tahtoo tehdä matkan, joka voi olla vain silmänräpäys hänen elämässään. Siinä missä tarkoitustahallisuus kohdistuu tunnusmerkistöstä ilmenevään seuraukseen, tekijä voi pyrkiä yhä pidemmälle tulevaisuuteen suuntautuviin päämääriin. Osa motiiveista, kuten raha, voi olla tällaisia tulevaisuuteen suuntautuvia päämääriä, kun taas esimerkiksi kosto voi kummuta jostakin menneestä tapahtumasta. Teon keinoja ja tavoitteita koskevat käsitykset eli teon perustelut voivatkin olla myös teon syitä.<sup>153</sup> Valkoiset, harmaat ja mustat palkit kuvaavat, että tekijä voi olla jostakin toimintansa syystä tai päämäärästä Sam Harrisin väittämällä tavalla enemmän tai vähemmän tietoinen.<sup>154</sup> Tekijä on itse ajanut tai matkustanut

<sup>149</sup> Harris 2013, s. 9 ja 66–68.

<sup>150</sup> Rikollisuuden syitä selittävistä teorioista kootusti ks. Kivivuori 2013, s. 352–368.

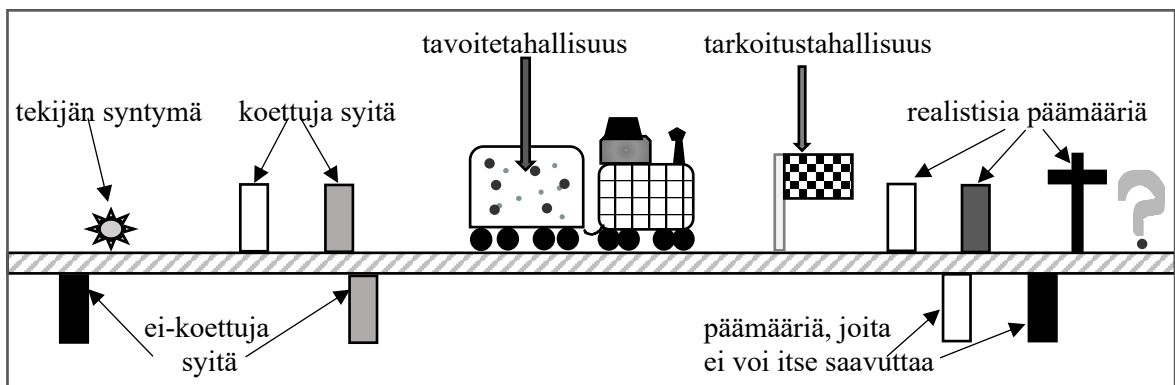
<sup>151</sup> Haapasalo 2017, s. 258–268 ja 273–274.

<sup>152</sup> Kaltiala-Heino 2012, s. 173. Tekijän ja uhrin roolien päällekkäisyys on kriminologiassa laajemminkin tunnistettu ilmiö. Käsitys rikoksista ”pahojen” ”hyviä” vastaan tekemänä tekoina ei aina pidä paikkansa, koska kokemukset rikoksen uhrin ja tekijän asemasta kasaantuvat usein samoille henkilöille. Ks. Kivivuori ym. 2018, s. 125–127.

<sup>153</sup> *Kristina Rolin* kyseenalaistaa G. H. von Wrightin ja Martin Kuschin näkemykset, joiden mukaan teon perustelut eivät voisi olla teon syitä. Kun omaksutaan, että teon perustelut voivat olla myös teon syitä, ihmisten toimintaa tekoina voidaan sekä selittää että ymmärtää. Ks. Rolin 2007, s. 274–279.

<sup>154</sup> Ihmisen ajatukset, halut ja tunteet sekä muut psyykkiset ilmiöt ovat *Jussi Kotkavirran* mukaan intentionaalisia, rationaalisia ja kausaalisia. Esimerkiksi terapiassa henkilön tietoisuuteen voidaan yrittää saattaa sellaisiakin kokemuksia, jotka vaikuttavat ihmisen tietoisuuteen kausaalisesti, vaikka tämä olisi aiemmin sulkenut ne pois tietoisuuden piiristä. Ks. Kotkavirta 2007, s. 344 ja 347–348.

kiskojen päällä olevien etappien läpi, jolloin on kyse hänen omista kokemuksistaan. Niin ikään edessä odottaa ensinnäkin päämääriä, jotka tekijä voi saavuttaa omina kokemuksinaan. Osa päämääristä voi olla epärealistisia tai sellaisia, joihin tekijä pyrkii toisen ihmisen hyväksi. Ilmeitämme, eleitämme ja ruumiinliikkeitämme motivoivat lukuisat vieraat vaikutteet, mielipiteet ja yhteisölliset normit. Oma menneisyys sekä toisten henkilöiden subjektiivisuus ei ole juuri nyt läsnä, mutta silti se vaikuttaa käyttäytymiseemme. Kyseiset seikat eivät vaikuta *meihin*, vaan *meissä*.<sup>155</sup>



Kuvio 4. Tahdonmuodostuksen jatkumo.

Esimerkiksi varkausrikoksessa tekoa edeltävältä, jopa ylisukupolviselta ajanjaksolta voidaan erottaa erilaisia *syitä* sille, miksi tekijä päätyy kartuttamaan omaisuuttaan rikollisin keinoin. Näiden erilaisten syiden pohjalta tekijä muodostaa tavoitteita, tarkoituksia ja motiiveja. Tavoitteet kohdistuvat teon aikana vallitseviin olosuhteisiin: Tekijän *tavoitteena* on, että anastettava omaisuus kuuluu toiselle. Vain siten hän voi saavuttaa *tarkoituksensa* eli kasvattaa hallussaan olevan varallisuuden määrää ja köyhdyttää rikoksen uhria. Tämän lisäksi tekijällä voi olla myös pidemmälle tulevaisuuteen ajoittuvia tai jonkin menneen tapahtuman takaisinmaksuun pyrkiviä päämääriä – *motiiveja*, kuten kosto, auton ostaminen ja puolisoehdokkaiden houkuttelemisen lisääntyvän varallisuuden avulla.<sup>156</sup> Seuraavassa alaluvussa käsittelen kuuden alalajin muodostamaa tavoitetahallisuuden kokonaisuutta.

<sup>155</sup> Väite ilmentää *Edmund Husserlin* käsitystä transsendentaalisesta intersubjektiivisuudesta. Esimerkiksi toisen henkilön esittämä pyyntö ei vaikuta ulkoisena suhteena toimintaamme, vaan sisältä käsin asian sisäistämisenä. Lisäksi tajuamme toisen odottavan meiltä jotakin palvelusta, mikä vaikuttaa *meissä*. Ks. Heinämaa – Taipale 2007, s. 362.

<sup>156</sup> *Tapio Lappi-Seppälä* jaottelee teon vaikuttamia tavoitteisiin, motiiveihin, faktoihin ja syihin. Hänen jaottelussaan tavoitteilla ei tarkoiteta olosuhdetahallisuuden kohteita, ja motiivit erotetaan teon välittömistä, tosiasioiden maailmaan kuuluvista syistä. Teon *motiivina* on mustasukkaisuus silloin, kun A surmaa B:n siksi (*syy*) että B on rakastellut salaa A:n vaimon kanssa (*faktat*). Tavoitteet liittyvät myös Lappi-Seppälän mukaan konkreettisiin rikoksiin, kun taas motiivit ovat yleisempiä tekojen tyyppiluonnehdintoja, jotka viittaavat määrättyjen tekojen luokkaan. Ks. Lappi-Seppälä 1987, s. 384–391.

Jokainen alalaji toteuttaa tavoitetahallisuuden – *tunnusmerkistön toteuttavien seikkojen käsitteellinen olo on ollut tekijän tavoitteena*. Sen sijaan eroja ilmenee siinä, missä määrin tekijä on vaikuttanut olosuhteen syntymiseen tai osoittanut tahtonsa *tietyllä suhtautumisella mieltämäänsä olosuhteeseen*. Käytän esimerkkinä myös varkausrikosta, koska omaisuuden kuuluminen toiselle mainitaan rikosoikeuden yleisten oppien uudistamiseen johtaneessa hallituksen esityksessä esimerkkinä olosuhteesta, joka ei voi olla tavoitteiden ja pyrkimysten kohteena.<sup>157</sup> Tarkastelen tavoitetahallisuutta osoittavia teon piirteitä erikseen seksuaalisen ahdistelun ja lapsen seksuaaliseen hyväksikäytön tunnusmerkistöjen valossa tahallisuuden näyttämistä käsittelevässä neljännessä luvussa.

### 3.3 Tavoitetahallisuuden alalajit

#### 3.3.1 Aiheuttamistahallisuus

Aiheuttamistahallisuudessa tekijän tavoite ilmenee siten, että tekijä *aiheuttaa* tunnusmerkistön mukaisen olosuhteen. Tekijä siis pyrkii saamaan aikaan omalla toiminnallaan olosuhtetunnusmerkin toteuttavan tosiseikan. Aiheuttamistahallisuudella on vahva yhteys tarkoitustahallisuuteen: rikoslain 3 luvun 6 §:n mukaan tarkoitustahallisuus täyttyy silloin, kun tekijä on tarkoittanut *aiheuttaa* tunnusmerkistön mukaisen seurauksen. Aiheuttamistahallisuuden lähtökohtana on, että myös olosuhteella voi olla syy – tekijän menettely olosuhteen saavuttamiseksi. Lisäksi maailma on olosuhteen ilmenemisen jälkeen erilainen: esimerkiksi hetkenä, jona 14-vuotias Kimmo Kimalainen on kaupassa, maailma on erilainen kuin hetkenä, jona hänet on saatu kosketteluteon kohteeksi.<sup>158</sup> Aiheuttamistahallisuus on silti olosuhtetahallisuuden muoto, jossa tahallisuuden kohteina ja tekijän *tavoitteina* ovat teonhetkiset olosuhteet. Sen lisäksi tekijä voi *tarkoittaa* aiheuttaa tunnusmerkistön mukaisia seurauksia tai pyrkiä muihin päämääriin.

Seksuaalinen olennaisuus on tahallisuuden kohde, johon tekijä pystyy vaikuttamaan toiminnallaan erityisen vahvasti: tekijä pystyy aiheuttamaan seksuaalisesti olennaisen teon jokaisella seksuaalisesti merkitykselliseen kehonosaan kohdistuvalla puristelulla, seksuaalissävyyteisellä huomautuksella tai muulla tahtomallaan tavalla. Aiheuttamistahallisuus soveltuu hyvin myös suostumuksen puutteeseen kohdistuvan tavoitetahallisuuden arvioimiseen. Seksuaalisen ahdistelun kohteeksi joutuva henkilö voi olla aluksi suostunut kosketteluun, mutta

<sup>157</sup> HE 44/2002 vp, s. 72–73.

<sup>158</sup> Seurauksina pidetään asioita, joilla on syy ja joiden ilmenemisen jälkeen maailman ajattelun olevan jollakin tavalla erilainen. Ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 286–287.

tekijän halventava kommentti tai muu teon kohteeseen kohdistuva teko saa hänet vastustamaan seksuaalista tekoa. Tekijä siis haluaa, ettei teon kohteena oleva henkilö ole suostunut kosketteluun. Suostumuksen puutteen ja vastentahtoisuuden välinen ero on tavoitetahallisuudessa liukuva: teon kohteen nöyryyttämiseen pyrkivä tekijä saattaa tahtoa, että teko on vastoin teon kohteen tahtoa. Se, että tekijä tavoittelee teon kohteeksi henkilöä, joka ei ole päässyt antamaan suostumusta, riittää kuitenkin tavoitetahallisuuden täyttymiseen. Tällöinkin tekijä tavoittelee jonkinlaista teon kohteen hallintaa – teon kohde ei ole päässyt määräämään koskemattomuudestaan. Sen sijaan tekoa vastustavan henkilön tavoittelemisen merkitsee vielä pidemmälle menevää halventamispyrkimystä.

Rikoksen kohteena olevan henkilön ikää on pidetty tyypillisenä esimerkkinä olosuhteesta, joka ei voi olla tahtomisen kohteena. Tekijän ei ole katsottu voivan vaikuttaa teon kohteen ikään.<sup>159</sup> On selvää, ettei tekijä voi muuttaa 16-vuotiasta lasta 15-vuotiaaksi. Tilanteessa, jossa lapsi on sattumalta päätynyt teon kohteeksi, todennäköisyystahallisuus soveltuu rangaistavan käyttäytymisen rajanvetomalliksi: jos tekijä on tehnyt teon lapselle, vaikka hän on pitänyt varsin todennäköisenä olosuhteita, joihin hän on ikään kuin ajautunut, tahallisuus täyttyy. Tavoitetahallisuuden lähtökohtana puolestaan on, että teon kohde ja tekijä eivät päädy tekemisiin sattumalta. Tunnusmerkistön toteuttavana seikkana ei ole se, että Meiju Mehiläinen on 15-vuotias. Sen sijaan rangaistava olosuhde on 15-vuotiaan Meiju Mehiläisen oleminen *teon kohteena*. Siihen, minkä ikäiselle tekee seksuaalisia tekoja tai minkä ikäisen saa ryhtymään seksuaalisiin tekoihin, tekijä pystyy vaikuttamaan.

Äärimmäisessä tapauksessa tekijä voi aiheuttaa teon kohteen iän myös suunnitelmallisella toiminnalla: Jos henkilö siittää tai synnyttää lapsen voidakseen hyväksikäyttää tätä, hän voi pitkälti määritellä ajankohdan ja toimintatavat, joiden myötä maailmassa on yhdeksän kuukauden kuluttua uusi alle 16-vuotias lapsi. En kuitenkaan katso, että aiheuttamistahallisuus edellyttäisi, että teon kohteen ikä on aiheutettu näin alkumetreiltä asti. Sen sijaan teon kohteena olevan henkilön iän aiheuttaminen on ollut tekijän tavoitteena, jos hän on esimerkiksi verkossa selkeästi etsinyt tai vaatinut teon kohteeksi alle 16-vuotiasta lasta ja esittänyt tälle kuvailuja seksuaalisista fantasioistaan. Koska olosuhdetahallisuus kohdistuu teon aikaisiin olosuhteisiin, tavoitetahallisuuden tulee olla käsillä teon aikana. Vaikka tekijä olisi kauan

---

<sup>159</sup> Ks. esim. Honkasalo 1967, s. 90; Nuutila 1997, s. 241; Melander 2016, s. 152; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 264–265.

ennen tekoa pyrkinyt aiheuttamaan teon kohteen alle 16 vuoden iän tai suostumuksen puutteen, tavoitetahallisuus ei täyty, jos kyseiset olosuhteet eivät ole tekijän tavoitteena enää teon hetkellä. Ennen tekoa tapahtuneesta teon kohteen iän aiheuttamisesta voi seurata rajanveto-tilanteita eri lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tunnusmerkistöjen sekä RL 6:5.1,1:n erillisen rangaistuksen ankaroittamisperusteen, teon suunnitelmallisuuden välillä. Lähtökoh-tana on, että tekijä aiheuttaa tavoittelemansa olosuhteen juuri ennen tekoa tai sen aikana. Jo aikaisempi toiminta voi kuitenkin antaa viitteitä siitä, mihin tekijä on pyrkinyt.

Seuraustahallisuudessa se, että tekijä on aiheuttanut seurauksen, osoittaa vasta tunnusmerkin toteutumista. Rikosvastuu edellyttää lisäksi tahallisuutta tai tuottamusta. Olosuhdetunnus-merkkien täyttyminen ei puolestaan edellytä, että olosuhteet olisivat olleet tekijän aiheutta-mia, eikä olosuhteen tarvitse olla syy-yhteydessä tekijän toimintaan. Sen sijaan tavoitetahal-lisuuden osalta on arvioitava, millä tavalla olosuhteen aiheuttamiseen pyrkivä toiminta osoit-taa, että olosuhde on ollut tekijän tavoitteena. Esimerkiksi se, että tekijä myy tai lahjoittaa omaisuuttaan toiselle, aiheuttaa varkaudessa tahallisuuden kohteena olevan seikan, omai-suuden kuulumisen toiselle. Myyminen ja lahjoittaminen ei ole rangaistavaa. Jos tekijä myy polkupyörän ja heti rahat saatuaan nappaa polkupyörän takaisin itselleen, toiminta kuitenkin osoittaa tavoitetahallisuutta: tekijä nimenomaan tahtoi, että omaisuus kuului toiselle het-kenä, jona hän anasti sen.

### 3.3.2 *Valitsemistahallisuus*

Valitsemistahallisuudessa tekijän tavoitetta osoittaa jo ennen tekoa olemassa olevien olo-suhteiden *valitseminen*. Myös valitsemistahallisuudessa tekijän toiminta muodostaa syyn olosuhteen syntymiselle: tekijän tavoitetta ilmentää se, että tekijä tahtoo käytettävissä ole-vista vaihtoehdoista sen, joka toteuttaa olosuhdetunnusmerkin. Ilman tekijän valintaa rikok-sen tunnusmerkistö ei siis täytyisi. Toisin kuin aiheuttamistahallisuudessa, tekijä ei kuiten-kaan rakenna tunnusmerkistön toteuttavaa tosiseikkaa alusta asti, vaan sijoittaa valmiina ole-van tosiseikan osaksi tekoaan. Tekijän toiminta muodostaa siis syyn jonkin seikan käsil-läololle teon hetkellä, mutta ei sille, että kyseinen seikka ylipäätään on olemassa. Tekijä ei itse aiheuta esimerkiksi teon kohteen suostumuksen puutetta, vaan valitsee teon kohteeksi henkilön, jonka uskoo vastustavan tekoa. Kyse ei välttämättä ole siitä, että tekijä tietäisi teon kohteen vastustavan tekoa – tällöin olisi kyse varmuustahallisuudesta. Valitsemistahalli-suutta ei tosin poissulje se, että tekijä lisäksi mieltää olosuhteen varmaaksi. Olosuhteen tulee kuitenkin olla nimenomaan tekijän tavoitteena, jotta volitiivinen elementti olisi käsillä.

Tuomas Akvinolainen näki valitsemisen päämäärään johtavana asiana eli jonkin haluamisena siksi, että voisi saavuttaa jotain toista. Päämäärään pääsemiseksi haluttavat seikat ovat kuitenkin yhteydessä päämäärään. Valitseminen on tunnusomaista vapaalle tahdolle: voimme hylätä yhden ja hyväksyä toisen.<sup>160</sup> Valitsemistahallisuus rakentuu ajatukselle, että tekijä pystyy punnitsemaan, minkälaisissa tilanteissa tietyn olosuhteen voisi saavuttaa. Vaikka henkilö ei voisi tai haluaisi aiheuttaa jotakin tosiseikkaa, hän pystyy hakeutumaan olosuhteisiin, joissa tavoite todennäköisimmin toteutuu. Jos esimerkiksi haluan ostaa tietyn merkkisen erikoishammasharjan, tavoitteenani on, että kyseinen tuote löytyy kaupasta. Mikäli soitan lähikauppaan ja pyydän heitä tilaamaan tuotteen, olen aiheuttanut tavoitteena olevan olosuhteen. Valitsemista puolestaan osoittaa se, että hakeudun sellaiseen kauppaan, josta uskon tuotteen jo valmiiksi löytyvän. Tällöin en valitse pientä elintarvikekioskia tai lähikauppa, vaan ison tavaratalon. Vastaavasti, jos päämääränäni on hiihtää kahdessa tunnissa 45 kilometriä, tavoittelemani teonaikainen olosuhde on nopea ja jäinen latu. En voi vaikuttaa säähän, mutta voin valita, missä ja milloin hiihdän. Minun ei kannata valita umpihankea tai keväistä iltapäivää, jolloin latu muuttuu imeväksi sohjoksi. Sen sijaan valitsen maaliskuisen aamun, jolloin edellispäivänä sulanut lumi on muuttunut yöpakkasen johdosta liukkaaksi jääksi.

Aiheuttamistahallisuuden tavoitin valitsemistahallisuus rakentuu yksin volitiivisesta aineksesta: tekijä tahtoo tietynlaiset teonaikaiset olosuhteet. Tekijä tarvitsee jonkin verran tietoa lähinnä siitä, millä tavalla olosuhteen valitseminen on mahdollista. Esimerkiksi tekijä, jonka tavoitteena on anastaa toiselle kuuluva polkupyörä, tietää, että tavoitteen saavuttaminen on todennäköisempää naapurin liiterissä kuin omalla pihalla. Alle 16-vuotiaan lapsen valitseminen teon kohteeksi puolestaan onnistuu paremmin hakeutumalla rippileirille kuin yliopisto-opiskelijoiden vappubileisiin.

### 3.3.3 Varmistamistahallisuus

Tarkoitustahallisuudessa tekijän tahtoelementti suuntautuu sellaiseen seuraukseen, jota ei vielä ole olemassa, koska seuraus on teosta erillinen. Seuraustahallisuus koskee siis teolla aiheutettuja *tulevia* tosiseikkoja.<sup>161</sup> Sen sijaan olosuhdetahallisuudessa tahallisuuden kohteet

---

<sup>160</sup> Akvinolainen 2002, s. 163–164.

<sup>161</sup> Nuutila 1997, s. 213.

ovat olemassa jo teon hetkellä. Niinpä tekijän tahtoelementti voi ilmetä myös sellaisena olosuhdetta kohtaan osoitettuna suhtautumisena, joka osoittaa tunnusmerkistön toteuttavien tosiseikkojen olleen tekijän tavoitteena. Tekijä ei siis pyri aiheuttamaan tietynlaista olosuhdetta tai valitsemaan tekoonsa tunnusmerkistön toteuttavia seikkoja. Volitiivista tahallisuutta ei myöskään osoita pelkkä teon tekeminen olosuhteen varmaksi mieltäen. Sen sijaan katson, että tavoitetahallisuus täyttyy, jos *tekijä on varmistanut, että tunnusmerkistön toteuttavat seikat ovat käsillä.*

Kyse ei ole välinpitämättömästä tai hyväksyvistä suhtautumisesta. Välinpitämättömyystahallisuudessa tekijä mieltää tunnusmerkistön täyttymisen kannalta merkityksellisen seikan olemassaolon mahdolliseksi ja suhtautuu tähän hyväksyvästi tai vähintään välinpitämättömästi.<sup>162</sup> *Jussi Matikkalan* mukaan edes välinpitämättömyystahallisuutta ei voitaisi soveltaa olosuhteiden kohdalla, koska tekijä voi pitää niiden olemassaoloa ainoastaan enemmän tai vähemmän todennäköisenä.<sup>163</sup> Sen sijaan varmistamistahallisuus merkitsee, että tekijä tahoo varmuuden tunnusmerkistön toteuttavan tosiseikan käsilläolosta. Näin ollen hän selvittää seikan olemassaolon omalla aktiivisella toiminnallaan ja osoittaa, että kyseisen seikan olemassaolo muodostaa keskeisen syyn sille, miksi hän ylipäätään tekee teon. Varmistuminen ja teon jatkaminen osoittavat varmuustahallisuutta ja jonkinlaista välinpitämättömyystahallisuutta. Sen sijaan aktiivinen *varmistamistoimenpide* ja teon jatkaminen *tyytyväisyyttä osoittaen* merkitsee, että varmistamisen kohteena oleva seikka on ollut tekijän tavoitteena.

### 3.3.4 Vahvistamistahallisuus

Vahvistamistahallisuudessa tekijän tavoite ilmenee olosuhteen *vahvistamisena*. Tekijä siis pyrkii pääsemään tavoitteeseensa tai nauttii saavuttamastaan olosuhteesta luomalla koko ajan uusia tosiseikkoja, jotka saavat olosuhdetunnusmerkin täyttymään yhä räikeämmin. Painoarvon antaminen menettelyn vakaalle tavoitteellisuudelle ja määrätietoisuudelle merkitsee samantapaista päättelyä kuin arvioitaessa teräaseella tehdyn väkivaltarikoksen tappotarkoitusta: Puukotuksessa tappotarkoitusta voi osoittaa tehokkaan teräseen käyttäminen sekä puukoniskujen lukumäärä. Jos tekijä taas ei jatka puukolla iskemistä uhrin kuolemaan saakka, tarkoitustahallisuuden näyttäminen voi olla vaikeaa.<sup>164</sup> Vahvistamistahallisuudessa

<sup>162</sup> Honkasalo 1967, s. 89; Nuutila 1997, s. 220; HE 44/2002 vp, s. 73; Matikkala 2005, s. 473.

<sup>163</sup> Matikkala 2005, s. 474. Vrt. toisin Sahavirta 2008, s. 174. Toisin kuin Matikkala, myös *Pekka Koponen* katsoo, että olosuhteet voivat olla hyväksyvän tai välinpitämättömän suhtautumisen, vaikkakaan eivät tarkoituksen kohteina. Ks. Koponen 2002, s. 248.

<sup>164</sup> Matikkala 2005, s. 167.



ei ole kyse tosiseikan aiheuttamisesta ennen tekoa, vaan teon aikana tapahtuvasta olosuhteen ylläpitämisestä ja voimistamisesta. Tällöin tekijältä ei edellytä vastaavanlaista päämäärää kohti etenemistä kuin seuraustahallisuudessa.

Koska olosuhde, jota tekijä vahvistaa, on jo olemassa, vahvistamistahallisuuteen liittyy kognitiivisten ja volitiivisten elementtien vuorovaikutus. Kun tekijä jatkaa tekoa esimerkiksi erilaisin seksuaalisin kosketteluin, hän tulee koko ajan myös tietoisemmaksi muista asianteiloista, kuten teon kohteen iästä tai suostumuksen puutteesta. Tekijä ei pystyisikään vahvistamaan lapsen ikää koskevaa olosuhdetta eli tekemään lapsesta yhä nuorempaa sen jälkeen, kun teon kohteeksi on valikoitunut tietty henkilö – päinvastoin, teon kohteena oleva lapsi muuttuu koko ajan sekunnin vanhemmaksi. Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä vahvistamistahallisuus ilmenee esimerkiksi pitkäkestoisessa teossa tai seurustelusuhhteessa, jossa tekijä vahvistaa teon seksuaalista olennaisuutta tullen yhä tietoisemmaksi myös lapsen iästä. Seksuaalinen olennaisuus onkin tahallisuuden kohde, jota tekijä pystyy vahvistamaan erilaisin kosketuksin ja teoin aina vain vahvemmaksi. Myös teon kohteen suostumuksen puutetta voi vahvistaa koko teon ajan – suostumuksen puute voi lähteä tasolta ”viitsisitkö lopettaa, kun en nyt oikein haluaisi, että koskettelet” ja voimistua raivokkaaseen tahdonvastaisuuden osoittamiseen ja poisrimpuiluun.

### 3.3.5 Paljastamistahallisuus

Paljastamistahallisuudessa tekijän tavoite ilmenee siten, että tekijä itse julistaa tavoitteensa. Koskettelun tai muun teon piirteet eivät siis ilmennä teon tavoitetta, eikä tekijä myöskään varmista olosuhteen olemassaoloa. Aiheuttamis-, valitseminen-, varmistamis- ja vahvistamistahallisuudessa tavoite ilmenee tavasta, jolla tekijä aiheuttaa, valitsee, varmistaa tai vahvistaa itse *olosuhteen*. Sen sijaan paljastamistahallisuudessa tekijä ei paljasta olosuhdetta, vaan hän paljastaa siihen kohdistuvan *tavoitteensa* tapauskohtaisesti arvioitavalla toimenpiteellä. Paljastamistahallisuudessa tekijä ilmaisee tavoitteensa teon aikana, juuri sitä ennen tai heti sen jälkeen esimerkiksi sanallisesti tai viestin välityksellä. Paljastamistoimenpide liittyy siten välittömästi tekoon. Kyse on esimerkiksi tekoon sisältyvistä huomautuksista tai halventavista lausumista, jotka eivät välttämättä itsessään toteuttaisi tunnusmerkkiä. Ne ovat kuitenkin teon yhteydessä esitettyjä ulkoisesti havaittavia seikkoja, jotka vaikuttavat tahallisuuden arvioimiseen.

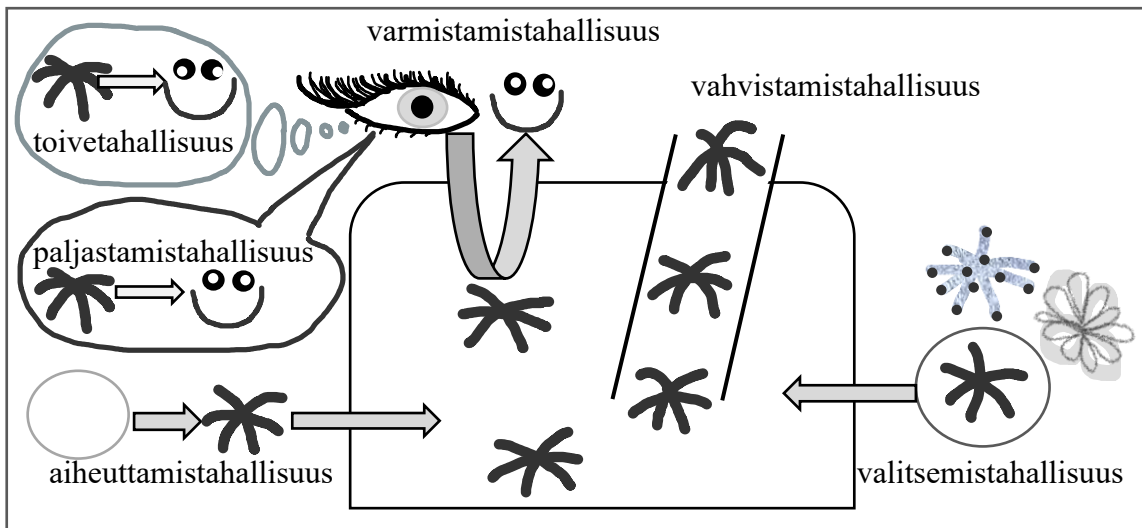
Aiheuttamis-, valitsemis-, varmistamis- ja vahvistamistahallisuus rakentuvat nimensä mukaisille, tarkemmin määritellyille piirteille, jotka osoittavat tekijän tavoitetta. Sen sijaan paljastamistahallisuuteen luetaan sellaiset tavoitteenjulkistamistoimet, jotka jäävät muiden tavoitetahallisuuden alalajien ulkopuolelle ja määrittyvät rikostyyppikohtaisesti. Paljastaminen ei myöskään ole keino jonkin olosuhteen aiheuttamiseen tai valitsemiseen, eli paljastaminen ei ole syy olosuhteen muodostumiselle. Paljastaminen on siis neljään aiemmin käsiteltyyn tavoitetahallisuuden alalajiin verrattuna suurempi – esimerkiksi sanallinen – tavoitteen kertominen tilanteessa, jossa tekijän tavoitetta ei voitaisi muuten päätellä.

### *3.3.6 Toivetahallisuus*

Toivetahallisuudessa tunnusmerkistön mukainen olosuhde on muiden tavoitetahallisuuden alalajien tavoin tekijän tavoitteena. Tekijän mielensisäinen suhtautuminen osoittaa volitiivista elementtiä ja toteuttaa siten tavoitetahallisuuden määritelmän. Kyse ei ole pelkästä abstraktista haaveilusta tai välinpitämättömästä suhtautumisesta, vaan selkeästä tavoitteesta. Toivetahallisuuden ilmentämä psyykinen suhtautuminen sisältyy jokaiseen tavoitetahallisuuden alalajiin. Ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta toivetahallinen teko ei kuitenkaan ilmennä tavoitetahallisuutta – tekijä ei jostain syystä osaa tai halua ilmaista tavoitettaan toimimalla olosuhteen aiheuttamiseksi, valitsemiseksi, varmistamiseksi tai vahvistamiseksi. Lisäksi hän onnistuu välttämään tavoitteensa paljastamisen.

Koska teon piirteet eivät osoita tekijän tavoitetta, toivetahallisuuden näyttäminen on mahdotonta ilman tekijän tunnustusta tai muuta toimenpidettä, joka osoittaa tekijän tavoitteen vasta myöhemmin tekotapahtuman jälkeen. Kyseinen tavoitetahallisuuden alalaji on yhteydessä paljastamistahallisuuteen, koska varsinainen tunnusmerkistön täyttävä teko ei osoita olosuhteen aiheuttamista, valitsemista, vahvistamista tai varmistamista. Paljastamistahallisuudessa tavoitteen julistaminen tapahtuu teon aikana tai välittömästi siihen liittyvänä ajankohtana. Sen sijaan toivetahallisuudessa tavoite voi tulla esille vain jälkikäteisellä tunnustuksella tai muulla lausumalla, joka osoittaa tekijän tavoitelleen tunnusmerkistön mukaista olosuhdetta. Mikäli minkäänlaista merkkiä tavoitetahallisuudesta ei ole saatavilla, tahallisuus on arvioitava kognitiivisilla mittapuilla.

### 3.3.7 Yhteenveto tavoitetahallisuuden alalajeista



Kuvio 5. Tavoitetahallisuuden alalajit.

Kuvio esittää yhtä veturin vetämää vaunua eli olosuhdetunnusmerkkiä sekä siihen kohdistuvaa tavoitetahallisuutta. Olosuhdetahallisuuden täyttymiseksi riittäisi, että tekijä pitää teon eli junan liikahduksen aikana todennäköisempänä sitä, että vaunussa on tunnusmerkistön toteuttavia seikkoja eli tummanharmaita kuusisakaraisia oliota kuin sitä, että vaunu on tyhjänä tai täynnä muita oliota. Tavoitetahallisuudessa tekijän tavoitteena sen sijaan on, että junan liikahduksen aikana tunnusmerkistön toteuttavat tosiseikat eli tummanharmaat kuusisakaraiset oliot ovat vaunun sisällä. Aiheuttamistahallisuudessa tekijä luo oliot alusta alkaen ja täyttää niillä vaunun. Valitsemistahallisuudessa olio on jo olemassa, mutta tekijä valitsee oikean eli tunnusmerkistön toteuttavan olion ja sijoittaa sen vaunun sisälle.

Vahvistamistahallisuudessa tekijä täyttää vaunua teon aikana yhä suuremmalla määrällä kuusisakaraisia oliota, kun taas varmistamistahallisuudessa tekijä tiirailee vaunun sisälle ja vääntää suunsa leveään hymyyn havaitessaan vaunun olevan täynnä haluamiaan seikkoja. Paljastamis- ja toivetahallisuudessa tekijä ei pääse vaikuttamaan vaunun sisältöön – sen sijaan paljastamista osoittaa puhekupla, jossa tekijä kertoo tavoitteensa eli olioiden vaunussa leijailamisen. Toivetahallisuudessa tavoite jää heiveröisen ajatuskuplan tasolle: tekijä ei täytä vaunua, varmista sen sisältöä eikä edes saa ilmaistua tavoitettaan teon aikana. Tavoitetahallisuus ei edellytä, että tekijä pyrkisi täyteen pakatulla junalla johonkin määränpään. Tällöin tekijältä puuttuu tarkoitustahallisuus, mutta hänen tahtonsa mukaisilla seikoilla täytetyn junan ajaminen itsessään tyydyttää hänen tavoitteensa. Tekijän ei tarvitse tarkoittaa

pahaa tai toimia tietoisesti lainvastaisesti. Sen sijaan riittää, että hän tahtoo olosuhdetunnusmerkin toteuttavien seikkojen olevan vaunuissa hetkenä, jona hän saa junan liikahtamaan.

### 3.4 Tavoitetahallisuuden suhde olosuhdetahallisuuden alarajaan

Tahallisuuden tulee olla käsillä teon hetkellä, ja voimassa olevan oikeuden mukaan tekijän tulee mieltää tunnusmerkistön toteuttavien seikkojen käsilläolo vähintään varsin todennäköisiksi. Tilanne, jossa tekijä on halunnut kohdistaa seksuaalisesti olennaisen teon alle 16-vuotiaaseen tai kosketteluun suostumattomaan henkilöön, voi johtaa seuraaviin asetelmiin:

- 1) Tekijä ei saavuta tavoitettaan, jolloin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhri on todellisuudessa ollut yli 16-vuotias, seksuaalisen ahdistelun uhri on suostunut kosketteluun tai teko ei ole ollut seksuaalisesti olennainen. Tässä tilanteessa rikoksen tunnusmerkistö ei täyty, joten tekijä ei joudu rangaistusvastuuseen. Tekijän tavoitetahallisuus ei ole rikosoikeudellisesti relevantti, koska rikosta ei ole tapahtunut.<sup>165</sup>
- 2) Tekijä saavuttaa tavoitteensa, jolloin rikoksen tunnusmerkistö täyttyy. Sen lisäksi, että tekijä on toiminut tavoitetahallisesti, hänen on täytynyt pitää tunnusmerkistön toteuttavien tosi-seikkojen käsilläoloa vähintään varsin todennäköisenä esimerkiksi uhrin käyttäytymisen ja ulkonäön perusteella. Tässä tapauksessa ei synny ristiriitaa voimassa olevan oikeuden mukaisen olosuhdetahallisuuden alarajan kanssa, koska tavoitetahallisuuden lisäksi todennäköisyystahallisuus täyttyy. Tavoitetahallisuus voidaan huomioida rangaistuksen mittaamisessa.
- 3) Tekijä saavuttaa tavoitteensa ja rikoksen tunnusmerkistö täyttyy. Jälkikäteen arvioituna tekijän ei ole täytynyt mieltää teonhetkisiä olosuhteita varsin todennäköisiksi, vaikka nämä olosuhteet ovat olleet käsillä teon hetkellä. Todennäköisyystahallisuus ei siis täyty, vaikka teonhetkiset olosuhteet ovat olleet tekijän tavoitteena.

Katson, että tekijä voidaan tuomita rangaistukseen myös kolmannessa tilanteessa, vaikka todennäköisyystahallisuus ei täyty. Mikäli tekijän tavoitetahallisuus on näytetty, rankaiseminen ei ole ristiriidassa rikoslain 4 luvun 1 §:n kanssa – myös olosuhteen tavoittelemisen osoittaa *selvilläoloo*. Tekijä ei ole toiminut pimennossa tai hyvässä uskossa, vaan nimenomaan uskonut havittelemansa olosuhteen olemassaoloon. Tilanteet, joissa todennäköisyystahallisuus ei täyty, on kuitenkin arvioitava tapauskohtaisesti: Jos tekijä on tavoitellut teon

---

<sup>165</sup> Lapsen tavoittelemista voitaisiin toki arvioida lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yrityksenä tai lapsen houkuttelemisena seksuaalisiin tarkoituksiin, mikäli niiden tunnusmerkistö täyttyisi.

kohteeksi alle 16-vuotiasta henkilöä ja myös tehnyt teon suojaikärajaa nuoremmalle, syytteen hylkääminen lapsen kypsän ulkonäön johdosta olisi kyseenalaista. Perustelemalla ratkaisunsa tuomari voisi sivuuttaa heikosti velvoittavat oikeuslähteet ja tuomita tekijän rangaistukseen. Sen sijaan tilanteessa, jossa seksuaalisen ahdistelun uhri on ilmaissut suostumukseksi luokiteltavia viestejä, tahallisuus voi jäädä täyttymättä, vaikka tekijä tahtoisi teon kohteen vastustavan tekoa. Tässä tilanteessa myöskään tunnusmerkistö ei toteudu – jos teon kohde osoittaa suostumusta, suostumuksen puute ei ole käsillä teon hetkellä. Teon kohteen jälkikäteinen katuminen ja rikosilmoituksen tekeminen ei kumoa tosiasiaa, että tekijä oli kohdistanut tekonsa suostuvaiseen henkilöön.

Koska olosuhteet ovat olemassa jo teon hetkellä, niihin ei kohdistu samanlaisia epävarmuus-tekijöitä kuin teosta erillisten seurausten aiheutumiseen. Jos tekijä todella tavoittelee tietynlaisia olosuhteita, hän ei luultavasti ryhdy tekoon, ellei myös miellä olosuhteiden olevan käsillä. Näin ollen todennäköisyystahallisuus voi jäädä täyttymättä tavoitetahallisissa teoissa vain poikkeuksellisesti. Ilman tekijän *tavoitetta* tahallisuus on kuitenkin arvioitava tiedollisten kriteereiden kautta – pelkkä välinpitämätön tai hyväksyvä suhtautuminen ei merkitse sellaista volitiivista elementtiä, jonka nojalla olisi perusteltua arvioida olosuhdetahallisuuden alarajaa todennäköisyystahallisuudesta poikkeavalla tavalla. Tavoitetahallisuudessa tah-toelementti ilmenee selkeänä olosuhteeseen kohdistuvana tavoitteena. Se, että tavoite voisi oikeuttaa tietoisuudelta edellytettävän *varsin todennäköisen* kynnyksen joustamisen, merkitsee myös vakiintuneen olosuhdetahallisuuden alarajan kyseenalaistamista.

Tavoitetahallisuus edustaa kuitenkin olosuhdetahallisuuden korkeinta astetta vastaten seuraustahallisuuden puolella sovellettavaa tarkoitustahallisuutta. Tarkoitustahallisuudessaan ei edellytetä varsin todennäköisen tasolle yltävää tietoisuutta seurauksen todennäköisyydestä. Rikoslain yleisen osan kokonaisuudistuksessa tavoitetahallisuuden mahdollisuutta ei huomioitu, joten tavoitteen rinnalla edellytettävälle tietoisuuden tasolle ei ole asetettu kriteerejä. Tilanteet, joissa myös todennäköisyystahallisuus täyttyy, ovat ongelmattomia voimassa olevan oikeuden valossa. Tavoitetahallisuuden luonne vakaana tahtona puoltaa kuitenkin pikemminkin seuraustahallisuuden ylintä astetta vastaavia mittapuita. Tarkoitustahallisuudelta vaadittava tietoisuuden taso ylittyykin tunnusmerkistön mukaisissa tavoitetahallisissa teoissa: Tunnusmerkistö täyttyy vain, jos olosuhde on käsillä teon hetkellä. Teon kohteen alle 16 vuoden iän tai suostumuksen puutteen mahdollisuus ei voi olla tekijän näkökulmasta poissuljettu, jos kyseinen asiantila on vallinnut teon aikana.

### 3.5 Tavoitetahallisuuden kokonaisarviointi

Tavoitetahallisuutta arvioidaan yhteen olosuhdetunnusmerkin toteuttavaan tosiseikkaan kohdistuvana tahtona. Näin ollen on arvioitava, kuinka suuri rangaistuksenmittaamissyylisyys tekijällä on tilanteissa, joissa vain osa olosuhdetahallisuuden kohteista on tekijän tavoitteena. Peittämisperiaatteen mukaan tahallisuuden tulee kohdistua jokaiseen tunnusmerkistön toteuttavaan tosiseikkaan.<sup>166</sup> Vaikka tekijä tavoittelisi sinnikkäästi yhtä seikkaa, häntä ei voida rangaista, jos edes todennäköisyystahallisuus ei täyty kaikkien muiden kohdalla. Päivittäisessä elämässä kuka tahansa saattaa toimia tavoitetahallisesti suhteessa teon seksuaaliseen olennaisuuteen. Jos seksuaalisesti olennaisia tekoja kohdistetaan suostuvaisiin aikuisiin, kyse ei ole rangaistavasta teosta. Alle 16-vuotiaisiin sekä henkilöihin, jotka eivät ole antaneet suostumustaan, kohdistuessaan seksuaalisesti olennaiset teot puolestaan toteuttavat rikoksen tunnusmerkistön.

Teon seksuaaliseen olennaisuuteen saattaakin jopa pääsääntöisesti kohdistua volitiivinen elementti: Mikäli tekijä tekee hallitun ja intensiivisen *teon*, jonka oikeus arvioi seksuaalisesti olennaiseksi, tekijän on hyvin vaikeaa väittää tavoitelleensa jotakin muuta – toisen rintoja tai takapuolta puristeleva pyrkii tekemään seksuaalisesti olennaisen teon. Sen sijaan lienee harvinaisempaa, että tekijä haluaa toteuttaa seksuaalisia pyrkimyksiään nimenomaan lapsen tai tekoa vastustavan henkilön kanssa. Kyseisten olosuhteiden ollessa käsillä seksuaalinen teko muuttuu rangaistavaksi, ja kriminalisoinneilla suojataan juuri lapsen terveyttä sekä oikeutta päättää itse, minkälaiseen seksuaaliseen toimintaan ryhtyy. Näin ollen katson, että teko, jossa tekijä tavoittelee teon kohteen suostumuksen puutetta tai alle 16-vuotiasta lasta mieltäen seksuaalisen olennaisuuden varmaksi tai varsin todennäköiseksi, merkitsee suurempaa syyllisyyttä kuin teko, jossa seksuaalinen olennaisuus on ollut tekijän tavoitteena, mutta jonka kohteen iän tai suostumuksen puutteen tekijä on ainoastaan mieltänyt varmaksi tai varsin todennäköiseksi.

Mikäli kaikki tunnusmerkistön toteuttavat tosiseikat ovat olleet tekijän tavoitteena, teko on luonnollisesti kokonaisuudessaan tavoitetahallinen ja korkeaa syyllisyyttä ilmentävä. Mikäli vain yhteen seikkaan kohdistuu tavoitetahallisuus, syyllisyyden aste on silti korkeampi kuin teoissa, joissa tahallisuuden alaraja juuri ja juuri täyttyy. Rangaistuksen mittaamisessa syyllisyyden aste on joka tapauksessa arvioitava tapauskohtaisesti: esimerkiksi suostumuksen

---

<sup>166</sup> HE 44/2002 vp, s. 72; Nuutila 1997, s. 213; Melander 2016, s. 151.

puutteeseen kohdistuva varmuus ja vahvistamistahallisuutta osoittava monenlaisia koskette-  
luja sisältävä seksuaalinen ahdistelu voi olla kokonaisuutena vähintään yhtä paheksuttava  
kuin lievempi seksuaalinen teko, jossa tekijä on itse aiheuttanut uhrin suostumuksen puute-  
teen. Yhteen seikkaan voi kohdistua myös useita tavoitetahallisuuden alalajeja, ja toiveta-  
hallisuuden sisältämä mielensisäinen suhtautuminen sisältyy näistä jokaiseen. Rangaistuk-  
sen mittaamisen näkökulmasta keskeistä onkin arvioida, kuinka usealla ja räikeällä tavalla  
itse teko osoittaa hylättäviä pyrkimyksiä. Siinä missä toivetahallisuus ei ole teon aikana ais-  
tein havaittavissa, olosuhteen aiheuttaminen, varmistaminen ja vahvistaminen voivat mer-  
kitä uhrille myös suurempaa nöyryytystä ja vahinkoa.

### 3.6 Tavoitustahallisuuden kohteet

#### 3.6.1 Tavoitustahallisuuden kohde seksuaalisessa ahdistelussa

Tavoitetahallisuudessa tahallisuuden kohteina eli tekijän *tavoitteina* ovat teonhetkiset olo-  
suhteet. Seksuaalisessa ahdistelussa tavoitetahallisuus voi kohdistua teon kohteen suostu-  
muksen puutteeseen ja teon seksuaaliseen olennaisuuteen. Näiden aiheuttamisen, valitsemi-  
sen, varmistamisen, vahvistamisen ja toivomisen tai tavoitteen paljastamisen lisäksi tekijä  
voi *tarkoittaa* aiheuttaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen. Seksuaalisen ah-  
distelun rangaistussäännöksen esitöissä abstraktisen vaarantamisen katsotaan tarkoittavan,  
että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus on teon tyypillinen seuraus.<sup>167</sup> Tällaisen  
seurauksen syntymistä pidetään siis mahdollisena seksuaalisessa ahdistelussa. Näin ollen te-  
kijä voisi myös pitää sen tarkoituksellista aiheuttamista päämääränään.<sup>168</sup> Seksuaalisessa ah-  
distelussa tunnusmerkistö ei kuitenkaan edellytä loukkauksen tapahtumista. Tekijän ei  
myöskään tarvitse tavoitella seurausta tai pitää seurausta tekonsa varsin todennäköisenä seu-  
rauksena. Tahallisuuden alaraja täyttyy, vaikka tekijällä ei olisi minkäänlaista loukkaamis-  
tarkoitusta<sup>169</sup>. Koska abstraktisissa vaarantamisrikoksissa seurauksen aiheutuminen on tyy-  
pillistä, seurauksen järjellinen todennäköisyys on aina käsillä. Tunnusmerkistön täyttävässä  
teossa seurauksen syntymisen mahdollisuus ei siis ole koskaan poissuljettu.<sup>170</sup>

<sup>167</sup> HE 216/2013 vp, s. 60.

<sup>168</sup> Tavoitustahallisuutta on myös arvioitu joissakin käräjäoikeuksien seksuaalista ahdistelua koskevissa rat-  
kaisuissa. Ks. Nieminen – Kallio – Tolvanen 2020, s. 164–165.

<sup>169</sup> Rikoslainkäytössä on myös mahdollista, että rangaistavuuden katsotaan edellyttävän tietynlaista tarkoitusta,  
vaikka rikossäännöksen sanamuoto ei tätä suoraan ilmaise. Korkein oikeus katsoo kunnianloukkauksen osalta  
tapauksessa KKO 2007:56, että rangaistavuus edellyttää RL 24:9.1,2:ssa (toisen halventaminen) loukkaustar-  
koitusta. Ks. Tapani 2009, s. 480–481. Seksuaalisessa ahdistelussa tarkoitus ei kuitenkaan ole rangaistavuuden  
edellytys.

<sup>170</sup> Ks. tavoitustahallisuuden edellytyksenä olevasta järjellisestä todennäköisyydestä esim. Nuutila 1997, s.  
218; Boucht – Frände 2008, s. 73.

Varkausrikoksessa ei edellytetä edes abstraktista vaarantamista, joten tahallisuusarviointia on tarpeetonta ulottaa teonhetkisiä olosuhteita pidemmälle. Sen sijaan lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä ja seksuaalisessa ahdistelussa suojattava oikeushyvä nostetaan esille tunnusmerkistössä abstraktisen vaarantamisen kohteena. Tällöin myös seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamiseen ja lapsen kehityksen vahingoittamiseen tähtäävää *tarkoitusta* on relevanttia tutkia korkeamman asteen tahallisuutena, jota rikoksen syyksilukeminen ei kuitenkaan edellytä. Jos seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus mielletään seuraukseksi, se muodostaa oman seuraustunnusmerkin, joka on tahallisuuden kohteena. Seuraukseen voi kohdistua tarkoitustahallisuus rikoslain 3:6:n nojalla, eikä tarkoitustahallisuus poikkea vallitsevasta tuomariniideologiasta, kuten olosuhteisiin kohdistuva tavoitetahallisuus. Toisin kuin seurausrikoksissa, seksuaalisessa ahdistelussa tarkoitustahallisuuden täyttymiseksi kuitenkin riittää, että tekijä tarkoittaa aiheuttaa seurauksen, vaikka hänen ei tosiasiassa tarvitse aiheuttaa tarkoittamaansa seurausta. Näin ollen tekijän toiminnan ei tarvitse olla syy-yhteydessä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukseen, eikä uhrin tarvitse kokea tullessa loukatuksi. Jos teko kuitenkin osoittaa tekijän pyrkineen loukkaamaan teon kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, tarkoitustahallisuus täyttyy.

Seksuaalirikokset voivat aiheuttaa vakavia ja elinikäisiä mielenterveydellisiä vahinkoja.<sup>171</sup> Myös lievempien seksuaalisten tekojen, kuten seksuaalisen häirinnän uhrit saattavat kärsiä terveysongelmista, kuten ahdistuksesta, alentuneesta itsetunnosta ja jopa fyysisistä oireista.<sup>172</sup> Tällaisen seurauksen aiheuttaminen ei kuitenkaan ole tunnusmerkistön täyttymisen kannalta relevanttia, eikä terveydenvahingoittamistarkoitusta ole tarpeellista arvioida seksuaalisen ahdistelun tahallisuuden muotona. Jos tekijä on tarkoittanut aiheuttaa seksuaalisessa ahdistelussa uhrille jonkin mielenterveydellisen häiriön, teko voi toki olla rangaistuksen mittaamisen näkökulmasta vaarallisempi ja vahingollisempi.

Tahdon vapaus sisältää sekä negatiivisen että positiivisen puolen: Negatiivinen vapaus tiivistyy siihen, että ihminen voi säädellä käyttäytymistään sekä pitää huolta itsestään ilman kieltoja ja rajoituksia. Kun ihminen on vapaa, hän on omaehtoinen, itsemääräävä agentti. Positiivinen vapaus puolestaan edellyttää aitoja vaihtoehtoja – vapaa ihminen voi tehdä ja

---

<sup>171</sup> HE 282/2010 vp, s. 9. Ks. myös Ronkainen 2008, s. 45–52.

<sup>172</sup> Pyykönen – Pyykönen 2019, s. 35–36.



tahtoa erilaisia tekoja.<sup>173</sup> Seksuaalisessa ahdistelussa tekijä toteuttaa omaa positiivista vapauttaan niin voimakkaasti, että riistää teon kohteelta tämän negatiivisen vapauden. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus merkitsee jokaisen *oikeutta päättää itse seksuaalisesta käyttäytymisestään* edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.<sup>174</sup> Tarkoitustahallisuus ei kohdistu johonkin vuosien päässä siintävään päämäärään, vaan siihen, että tekijä haluaa viedä uhrilta oikeuden määrätä seksuaalisesta käyttäytymisestään. Katson tämän merkitsevän, että tarkoitustahallisuus täyttyy seksuaalisessa teossa, jossa tekijän *tavoitteena* on ollut teon kohteen suostumuksen puute. Kyse on *seksuaalisesta* itsemääräämisoikeudesta, joten pelkkä suostumuksen puutteen tavoittelu ei riitä, jos tekijä riistää oikeuden *fyysiseen* koskemattomuuteen esimerkiksi yllättävällä tukistamisella.

Kuten totesin edellisessä alaluvussa, seksuaaliseen olennaisuuteen kohdistuva tavoite on jopa pääsääntö, jos teko on intensiivinen ja tahdonvarainen. Seksuaaliseen olennaisuuteen kohdistuva todennäköisyystahallisuuskin riittää kuitenkin todentamaan, että tekijä on tien-nyt, minkälaisen teon kohdalla hän tavoittelee kohteena olevan henkilön suostumuksen puutetta. Tällöin suostumuksen puutteeseen kohdistuva tavoitehallisuus merkitsee samalla tarkoitustahallisuutta teoissa, joissa tekijän on täytynyt pitää teon seksuaalista olennaisuutta vähintään varsin todennäköisenä. Seksuaalisessa ahdistelussa suostumuksen puutteeseen kohdistuva tavoitetahallisuus merkitsee siis myös yhtä korkeaa rangaistuksenmittaamissyylisyyttä kuin tarkoitustahallisuus. Tavoitetahallisuuden ja tarkoitustahallisuuden ainoa ero seksuaalisessa ahdistelussa on, että tavoitetahallisuus voi kohdistua kahteen eri seikkaan, suostumuksen puutteeseen ja teon seksuaaliseen olennaisuuteen. Vain toiseen näistä kohdistuva tavoitetahallisuus ei tee teosta rangaistavaa, jos toiseen ei kohdistu edes todennäköisyystahallisuutta. Tarkoitustahallisuuden kohde taas on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus. Sen tarkoituksellinen aiheuttaminen edellyttää yhtäältä tietoa teon seksuaalisesti olennaisesta luonteesta tai tähän kohdistuvaa tavoitetta ja toisaalta suostumuksen puutteeseen kohdistuvaa tavoitetta.

Kyseenalaistan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen luonteen seurauksena: Seurauksen ajatellaan olevan jotakin, jolla on syy ja jonka ilmenemisen jälkeen maailma on erilainen. Syyn sekä seurauksen ilmenemisen välillä voi olla lyhyempi tai pidempi

---

<sup>173</sup> Niiniluoto 1999, s. 237.

<sup>174</sup> HE 6/1997, s. 161.

aikaväli.<sup>175</sup> Kun seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukataan, aiheutunutta seurausta ei voida havainnoida samalla tavalla kuin mustelmaa, kuolemaa tai todettua mielenterveyshäiriötä. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus tapahtuu hetkenä, jona teon kohde ei ole päässyt määräämään itse seksuaalisesta käyttäytymisestään – eli antamaan suostumustaan seksuaalisesti olennaiseen tekoon. Nämä seikat eivät välttämättä itsessään merkitse, ettei seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus voisi olla seuraus.

Maailma tai seksuaalinen itsemääräämisoikeus ei kuitenkaan ole millään tavalla erilainen teon jälkeen: Seksuaalisen itsemääräämisoikeus kuuluu jokaiselle. Kun oikeutta loukataan, kyse on teon aikana vallitsevasta asiantilasta, jossa teon kohde ei saa hetkellisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään. Teon aikana ja heti teon jälkeen teon kohteen seksuaalinen itsemääräämisoikeus on kuitenkin aivan yhtä vahva kuin jokaisen muunkin kansalaisen – juuri teon hetkellä hän ei vain saa käyttää tätä oikeuttaan. Siihen, kuinka olennaisesti teko loukkaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta, tekijä pystyy aina vaikuttamaan lisäämällä käytetyn pakottamisen voimakkuutta ja teon seksuaalista olennaisuutta. Hyvin olennaisesti seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavankin teon aikana ja sen jälkeen teon kohteen oikeus määrätä seksuaalisesta käyttäytymisestään säilyy yhtä vahvana. Vaikka seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus nimetään esimerkiksi lain esitöissä seuraukseksi, *seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus ei ole seuraus, vaan olosuhde*.

Siinä, kokeeko teon kohde tulleen loukatuksi, voi olla vaihtelua, ja erilaista ahdistusta voi ilmetä vasta myöhemmin teon jälkeen. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus ei kuitenkaan ole loukkaantumiskokemus, vaan suostumuksettoman seksuaalisen teon ominaisuus. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus merkitsee samaa asiaa kuin seksuaaliseen tekoon annettu suostumus, eikä sen loukkaaminen ole seuraus, vaan tietynlainen teko. Teko ei siis johda seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukseen tai aiheuta tällaista loukkausta, vaan teko itsessään on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus. Suostumuksen puutteenkin voi aiheuttaa, ja sitä voi myös vahvistaa. Suostumuksen puutteellakin voi siis olla syy, tekijän toiminta. Lisäksi maailma on erilainen hetkenä, jona suostumus on annettu, kuin hetkenä, jona sitä ei ole annettu. Teon kohteen *oikeus antaa suostumuksensa* on kuitenkin täysin yhtä vahva teon aikana ja sen jälkeen.

---

<sup>175</sup> Tapani 2010, s. 169; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 286–287.

Suostumukseton seksuaalisesti olennainen teko on aina seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava, ellei teon kohde ole tehnyt mielensisäistä *päätöstä* haluta kyseistä koskettelua. Abstraktisen vaarantamisen edellytys johtaakin siihen, että teko on rangaistava, vaikka se olisi teon kohteen tahdon mukainen<sup>176</sup>: Jos henkilöä kosketellaan yllättäen ja hän on sattunut haluamaan kyseistä tekoa, teko ei ole ristiriidassa hänen seksuaalisen itsemääräämisensä kanssa. Tyypillisesti tällainen teko kuitenkin merkitsisi seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta, koska yllättävässä koskettelussa teon kohteella ei ole mahdollisuutta päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään. Abstraktin vaarantamisen edellytys siis täyttyy ja teko on rangaistava, mikä on perusteltua seksuaalisen itsemääräämisoikeuden turvaamisen kannalta.

### 3.6.2 Tarkoitustahallisuuden kohde lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä

Tuomas Akvinolaisen mukaan tarkoittaminen kohdistuu aina päämäärään. Tahdon liikkeen päämääränä voi kuitenkin olla myös erilaisia välitavoitteita, eikä tarkoittaminen siten kohdistu aina lopulliseen päämäärään.<sup>177</sup> En kuitenkaan tarkoita *tavoitteella* sellaisia välitavoitteita ja välttämättömiä keinoja, jota kuuluvat tarkoitustahallisuuteen.<sup>178</sup> Esimerkiksi se, että teon kohteena on alle 16-vuotias lapsi, voi siis olla tekijän ainoa tavoite ja lopullinen päämäärä. Tekijä voi kokea ”kiellettyyn riistaan” kohdistuneet teot houkutteleviksi esimerkiksi siksi, että rikos tuntuu viehättävältä kokemukselta.<sup>179</sup> Tekijä toimii tavoitetahallisesti, vaikkei hän tarkoittaisi teollaan pahaa tai pyrkisi aiheuttamaan uhrilleen vahinkoa. Lapsia tekonsa kohteeksi tavoittelevat henkilöt saattavatkin vähätellä tekoaan esimerkiksi väittämällä, että lapsi nautti teosta tai se oli tälle opettavainen kokemus.<sup>180</sup>

Tavoitetahallisuuden lisäksi tekijän *tarkoituksena* voi olla lapsen kehityksen vahingoittaminen. Lapsen saaminen teon kohteeksi on edellytys tämän päämäärän saavuttamiseen, koska ilman kanssakäymistä lapsen kanssa hän ei voisi vahingoittaa *lapsen* kehitystä seksuaalisen teon yhteydessä. Tarkoitustahallisuudessa tahallisuuden kohteena on kuitenkin lapsen kehityksen vahingoittaminen, joka siis muodostaa tavoitetahallisuuden kohteista erillisen tahtomisen kohteen. Lapsen kehityksen vahingoittuminen näkyy erilaisina fyysisinä ja

<sup>176</sup> Vrt. HE 216/2013 vp, s. 61.

<sup>177</sup> Akvinolainen 2002, s. 363.

<sup>178</sup> Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 276. Ks. myös Venäjän tullien ja verojen välttämistä koskeva veropetostapaus KKO 2011:26, jossa korkein oikeus katsoi tarkoitustahallisuuden kattavan myös varsinaisen päämäärän saavuttamiseksi välttämättömät välitavoitteet.

<sup>179</sup> Rikoksesta viettelevänä ja subjektiivisena kokemuksena ks. Laine 2015, s. 175–178.

<sup>180</sup> Mattila – Lönnqvist 2017, s. 455; Haapasalo 2017, s. 280–281.

psykkisinä häiriöinä sekä käyttäytymisen ongelmina, joille seksuaalinen hyväksikäyttö altistaa.<sup>181</sup> Oireiden kirjo on laaja, ja osa seurauksista ilmenee vasta aikuisiällä. Yleisimpiä psyykkisiä oireita ovat masennus, ahdistuneisuus, itsetuhoisuus, aggressiivisuus, syömishäiriöt ja traumaperäiset stressihäiriöt. Fyysisiä oireita puolestaan ovat esimerkiksi vatsakivut, gynekologiset oireet, sydän- ja keuhko-oireet sekä tuki- ja liikuntaelämistön vaivat. Lisäksi uhreilla voi esiintyä päihteiden liikakäyttöä sekä elinikäisiä ongelmia seksuaalielämässä. Seksuaalisen hyväksikäytön seuraukset ovat kuitenkin vaihtelevia: Yksilöllisellä herkkyydellä on vaikutusta pitkäaikaisseurausten suhteen, ja kaikki seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi lapsena joutuneet eivät oireile aikuisena. Tutkimusten tekeminen akuutissa vaiheessa mahdollistaa näytön hankkimisen sekä pääsyn hoidon piiriin.<sup>182</sup> Myös psykopatologiaa ja impulssikontrollin häiriöitä esiintyy uhriksi joutuneilla.<sup>183</sup>

Kaltoinkohtelu aiheuttaa muutoksia lapsen aivoihin, mikä voi aiheuttaa ongelmia tunne-elämän säätelyyn, kognitiiviseen kehitykseen ja jopa seuraavalle sukupolvelle siirtyviä häiriöitä. Aivojen muutokset voivat näkyä lisääntyneenä aggressiivisena käyttäytymisenä, mielenterveyden häiriöinä ja vetäytymisenä.<sup>184</sup> Siinä missä seksuaalisessa ahdistelussa tarkoitustahallisuuden kohteena on teon kohteen *päätöksentekovallan* riistäminen, lapsen kehityksen vahingoittaminen merkitsee pyrkimystä kauaskantoisempiin haitallisiin seurauksiin. Tekijä voi saavuttaa päämääränsä myös heti – lapsen kehitys voi vahingoittua sinä hetkenä, jona tekijä kohdistaa häneen traumaattisen seksuaalisen teon. Joissain tapauksissa lapsi ei välttämättä tietäisi tapahtunutta ilman vuosien oikeusprosessia, ja tällöin kehityksen vahingoittuminen voi ilmetä vasta vuosien kuluttua. Esimerkiksi ennakkopäätöksissä KKO 2010:52 ja KKO 2015:50 nukkuvaan lapseen kohdistuneissa teoissa arvioitiin, että lapsen kehityksen abstraktinen vaarantaminen toteutuu, koska rikos tulee yleensä myöhemmin lapsen tietoon. Ratkaisujen mukaisella päättelyllä hyvin nuoreen tai nukkuvaan lapseen

---

<sup>181</sup> Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on yksi WHO:n määrittelemistä lapsen kaltoinkohtelun muodoista. Lapsi voi myös joutua usean kaltoinkohtelun osa-alueen uhriksi, jolloin on kyse polyviktimitaatiosta. Kaltoinkohtelun eri muotoihin liittyy usein myös emotionaalista väkivaltaa. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö prostituutiossa ja pornografiassa liittyy myös vakavaan kansainväliseen ongelmaan, lapsikauppaan (*child trafficking*). Lapsikauppa koskee yleensä kolmea maata: maata, jossa lapsi elää, kohdemaata sekä läpikulkumaata. Euroopassa lapsikauppa suuntautuu idästä länteen, jolloin Suomi on vuosittain kymmenien tai jopa satojen ihmiskaupan uhrien läpikulku- ja kohdemaata. Ongelmat eri maiden viranomaisten välisessä yhteistyössä sekä uhrien tunnistamisessa ja päätyemisessä avun piiriin vaikeuttavat ongelmaan puuttumista. Ks. Söderholm – Kivitie-Kallio 2012, s. 16.

<sup>182</sup> Joki-Erkkilä – Jaarto – Sumia 2012, s. 150–152.

<sup>183</sup> Kaltiala-Heino 2012, s. 173.

<sup>184</sup> Pihko 2012, s. 161 ja 166.

kohdistuva teko ei osoittaisi, että tekijä pyrkii lapsen kehityksen vahingoittamiseen, vaan ainoastaan omien seksuaalisten pyrkimystensä toteuttamiseen.

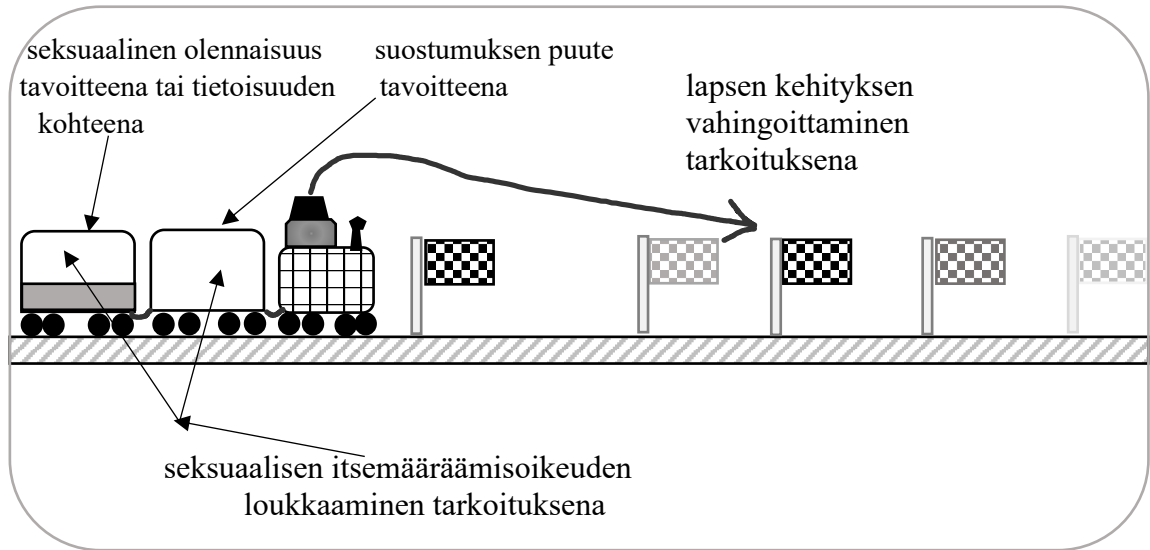
Vaikka tekijän tavoitetahallisuus kattaisi teon seksuaalisen olennaisuuden sekä lapsen iän, tekijä ei välttämättä ole tahtonut vaikuttaa haitallisesti lapsen kehitykseen. Tarkoitustahallisuus edellyttää siten sellaisia teon piirteitä, jotka osoittavat tekijän pyrkineen nimenomaan aiheuttamaan lapsen tulevassa elämässä ilmeneviä vahinkoja. Koska seurauksen syntyminen ei ole tunnusmerkistön toteutumisen edellytys, tarkoitustahallisuus täyttyy, vaikka seurausta ei aiheutuisi. Kyse on teon osoittamasta vahingoittamispyrkimyksestä, joka osoittaa korkeampaa syyllisyyttä kuin teko, jossa tekijä ei ole halunnut vahingoittaa lasta. Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä selkeä vahingoittamistarkoitus ilmentää huomattavasti tavoitetahallisuuttakin moitittavampaa suhtautumista tekoon ja sen seurauksiin.<sup>185</sup> Mikäli teko on omiaan aiheuttamaan lapselle erityistä vahinkoa tai rikos on tehty erityisen nöyryyttävällä tavalla, myös jokin rikoslain 20 luvun 7 §:n 1 momentin 2 kohdan a–c alakohtien mukaisista törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kvalifiointiperusteista voi täytyä. Tässä tutkielmassa en kuitenkaan syvenny tunnusmerkistöjen välisiin rajanvetotilanteisiin. Sen sijaan arvioin tarkoitustahallisuutta osoittavia ja rangaistuksen mittaamisessa huomioitavia piirteitä perusmuotoisessa lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä.

### 3.6.3 Yhteenveto tarkoitustahallisuuden kohteista

Seksuaalisessa ahdistelussa tekijän määränpäänä on teon kohteen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen. Kuljettajana olevan tekijän ei tarvitse matkustaa kauas, vaan juna saapuu määränpäähän sinä hetkenä, jona tekijä saa junan liikahtamaan vaunujen sisäl- täessä tunnusmerkistön toteuttavia seikkoja. Seksuaalisessa teossa, jonka kohteen suostumuksen puute on tekijän *tavoitteena*, myös tarkoitustahallisuus täyttyy, koska tekijä on täl- löin halunnut viedä teon kohteelta oikeuden päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään. Tar- koitustahallisuutta on siten järkevintä arvioida vaunussa oleviin, suostumuksen puutetta kos- keviin seikkoihin kohdistuvan tahtoelementin kautta. Jotta tekijä tarkoittaa loukata nimen- omaan *seksuaalista* itsemääräämisoikeutta, hänen tulee myös tavoitella toiseen vaunuun teon seksuaalista olennaisuutta osoittavia seikkoja tai vähintään nähdä yli puolet vaunun si- sällä olevista seikoista.

---

<sup>185</sup> Kun arvioidaan, mitä tekijä on tietänyt tai tahtonut, on kyse syyllisyyttä teon ja tekijän välisenä psykologi- sena suhteena tarkastelevasta psykologisesta syyllisyydestä. Ks. Lappi-Seppälä 2000, s. 332.



Kuvio 6. Tarkoitustahallisuuden kohteet seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä.

Sen sijaan lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä tarkoitustahallisuuden kohteena on lapsen kehityksen vahingoittuminen. Seuraus voi aiheutua heti teon aikana, mutta teon vaikutus lapsen kehitykseen voi ilmetä vasta vuosien kuluttua. Tarkoitustahallisuutta ei voi arvioida ainoastaan teonaikaisiin olosuhteisiin kohdistuvan tahtoelementin kautta: vaikka tekijä olisi tavoitteellisesti täyttänyt junan lapsen alle 16 vuoden ikää ja seksuaalista olennaisuutta osoittavilla seikoilla, tekijä ei välttämättä halua vahingoittaa uhria. Lapsen kehityksen vahingoittaminen muodostaa siis itsenäisen päämäärän, johon kohdistuvaa tahtoelementtiä teon on osoitettava, jotta tarkoitustahallisuus täytyisi. Lapsen kehityksen vahingoittuminen voi saada muotonsa hyvin erilaisina ja monimuotoisina oireina ja ongelmina. Myöskään tekijän päämääränä ei välttämättä ole vain yksi tarkkarajainen ruutulippu, vaan tekijä voi pyrkiä teollaan useisiin eri aikoina ja erilaisin muodoin ilmeneviin vahinkoihin, jotka yhdessä merkitsevät lapsen kehityksen vahingoittumista.

## 4 TAVOITE- JA TARKOITUSTAHALLISUUDEN NÄYTTÄMINEN

### 4.1 Tahallisuuden näyttämisen lähtökohdat

Oikeudenkäymiskaaren (4/1734, OK) 17 luvun 3.1 §:n (732/2015) mukaan rikosasioissa kantajan on näytettävä rangaistusvaatimuksensa perusteena olevat seikat. Vastaajan syylliseksi tuomitseminen edellyttää 2 momentin nojalla, ettei tämän syyllisyydestä ole jäänyt varteenotettavaa epäilyä. Syyttäjän todistustaakka ilmentää rikosoikeudenkäynnin perustana olevaa syyttömyysolettamaa, ja *in dubio pro reo* -säännön nojalla näytöltään epäselväksi jäänyt tapaus on ratkaistava syytetyn eduksi.<sup>186</sup> Myös tahallisuuskysymyksessä on noudatettava *in dubio pro reo* -periaatetta. Syyte on siten hylättävä, jos tekijän tahallisuus jää epäselväksi.<sup>187</sup> Kantajan todistustaakka käsittää sekä rikoksen objektiiviset että subjektiiviset elementit, jolloin tahallisuuden näyttäminen on syyttäjän tehtävänä.<sup>188</sup> Tahallisuuden näyttämiseksi syyttäjän ei kuitenkaan tarvitse esittää selvitystä tekijän teonhetkisistä ajatuksista ja haluista, joita ei voida todentaa yksiselitteisesti. Sen sijaan riittää, että syyttäjä täyttää väittemistaakkansa eli vetoaa kaikkiin niihin olosuhteisiin, joista tahallisuus päätellään, ja myös toteennäyttää kyseiset seikat.<sup>189</sup>

Tekijän teonaikaisia ajatuksia ei voida selvittää, eivätkä kaikki ihmiset todennäköisesti ajattele tietynlaisessa tilanteessa samalla tavalla. Psykologisesti ymmärretyn tahallisuuden arvioiminen edellyttäisi esimerkiksi psykologien rinnalla tehtävää yhteistyötä.<sup>190</sup> Tahallisuuden näyttämisessä joudutaankin nojautumaan yleiseen elämäkokemukseen, jonka perusteella tietty toiminta tulkitaan tahallisuudeksi tai sen puuttumiseksi. Tekijän subjektiivisesta suhtautumisesta tehtävät johtopäätökset pohjautuvat siis objektiiviseen näyttöön, jonka lähtökohtana on se, mitä ihmiset yleisesti ottaen ajattelevat.<sup>191</sup> Syytetyn vedotessa yleisen elämäkokemuksen mukaisesta poikkeavaan motivaatioprosessiin hänen tulee tehdä väitteensä uskottavaksi, vaikka todistustaakka onkin muutoin kantajalla.<sup>192</sup> *Johan Boucht* ja *Dan Frände* näkevät tarkoitustahallisuuden näyttämisen haastavana erityisesti silloin, kun tekijä

<sup>186</sup> Jokela 2018, s. 27 ja 681. Ks. myös Pölönen 2003, s. 133–139; Pölönen – Tapanila 2015, s. 131.

<sup>187</sup> Nuutila 1997, s. 217. Tuomitsemiskynnyksen on kuitenkin katsottu olevan subjektiivisen syyksilukemisen kohdalla hieman objektiivisia tunnusmerkistötekijöitä matalammalla. Ks. Diesen 2015, s. 159 ja 162–166. Vrt. toisin Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 294.

<sup>188</sup> Lappalainen 2004, s. 163–165; Jokela 2018, s. 681.

<sup>189</sup> Lappalainen 2004, s. 164–166; Frände – Rautio 2016, s. 40.

<sup>190</sup> Vihriälä 2012, s. 68.

<sup>191</sup> Klami 2000, s. 92; Virolainen – Martikainen 2010, s. 350; Jokela 2018, s. 681.

<sup>192</sup> Klami 2000, s. 92.

ei ole kontrolloinut tapahtumakulkua loppuun saakka. Mikäli tekijä ei tunnusta tarkoitustaan, tuomioistuimen tulee tarkastella erilaisia yksittäisiä olosuhteita ja seikkoja, jotka yhdessä osoittavat tietynlaista tahtoa.<sup>193</sup>

Rikosoikeus on oikeudenalana kiinteässä yhteydessä rikosprosessioikeuteen. Vastuun toteutuminen edellyttää aina rikosprosessia, joka pitää rangaistusuhkan varteenotettavana.<sup>194</sup> Syyksiluettavuusopit ovat yksi ongelmakenttä, johon rikosprosessuaaliset normit vaikuttavat – syyttäjän tulee pystyä esittämään riittävä näyttö tahallisuutta osoittavista seikoista, jolloin metafysiset olettamukset tekoja aiheuttavista tahdonakteista ovat jääneet usein mieltämiseen pohjautuvien tahallisuusteorioiden varjoon.<sup>195</sup> Todennäköisyystahallisuus arvioidaan *pakottavalla päättelyllä*, jossa tuomioistuin arvioi, jääkö asiassa varteenotettava epäily siitä, ettei tekijä ole voinut välttyä ymmärtämästä, mitä oli tapahtumassa.<sup>196</sup>

Myös *Pekka Koponen* katsoo, ettei yhtäkään tahallisuusteoriaa soveltamalla voida sivuuttaa sitä, että tekijän mielenliikkeistä ei voida saada luotettavaa tietoa. Se, että tarkastelussa otetaan huomioon ulkoisesti havaittavat objektiiviset seikat, ei kuitenkaan johda subjektiivisen syyllisyyden periaatteen kaventamiseen. Myös todennäköisyystahallisuutta arvioitaessa joudutaan turvautumaan objektiiviseen arviointiin, jossa tarkastellaan, mitä tekijän on ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta *täytynyt* mieltää.<sup>197</sup> Näytön esittämisen siitä, millä objektiivisellä todennäköisyydellä jokin teko aiheuttaa tietyn seurauksen, ei ole Tapanin, Tolvasen ja Hyttisen mukaan helpompaa tai vaikeampaa kuin teon motiivin, tarkoituksen ja mielekkäiden selitysten antaminen.<sup>198</sup>

Kaikki rangaistavat teot eivät osoita tekijän toimineen tavoite- tai tarkoitustahallisesti. Tällöin tulee keskittyä tekijän tietoisuuden näyttämiseen. Koska tahallisuus päätellään teon osoittamien objektiivisten ja ulkoisesti havaittavien kriteereiden pohjalta, volitiivisen tahallisuuden näyttäminen on samantyyppistä kuin tekijän tietoisuudenkin: tekijän päässä teon hetkellä tapahtuneita ajatusoperaatioita ei voida selvittää esimerkiksi jollakin laitteella, joten tekijän tavoitteiden ja päämäärien arviointi tapahtuu vastaavalla päättelyllä kuin

---

<sup>193</sup> Boucht – Frände 2008, s. 73.

<sup>194</sup> Jonkka 1992, s. 16; Lappalainen 2004, s. 147. Ks. myös Tapani 2005, s. 292–293 ja 297–299.

<sup>195</sup> Nuotio 2001, s. 679–680.

<sup>196</sup> Frände 2012, s. 121. Ks. myös Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 278.

<sup>197</sup> Koponen 2002, s. 284.

<sup>198</sup> Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 268–269.



tietoisuudenkin arviointi. Siinä missä jonkin seurauksen objektiivisen todennäköisyyden näyttäminen voi olla haastavaa, olosuhteisiin kohdistuva todennäköisyystahallisuus saattaa kuitenkin olla monissa tapauksissa vaivattomammin todettavissa kuin tekijän tahdonmuodostus: Kyseessä on asiantila, jonka tiedetään olleen käsillä teon hetkellä. Tällöin todennäköisyyden näyttäminen ei edellytä matemaattisia tai luonnontieteellisiä laskelmia jonkin teon aiheuttaman seurauksen todennäköisyydestä. Myös se, että tekijän tietoisuuden taso tavoitetahallisuudessa ylittää pääsääntöisesti varsin todennäköisen kynnyksen, osoittaa volitiivisen tahallisuuden näyttämisen haastavuuden: Tekijän, jonka on näytetty toimineen tietynlaisissa olosuhteissa, voidaan katsoa myös huomaavan ja tajuavan, mitä ympärillä tapahtuu. Sen sijaan tavoitetahallisuus edellyttää, että tekijä on tahtonut kyseiset olosuhteet, mikä vaatii erityyppistä näyttöä teon osoittamista tekijän tavoitteista. Vastaavasti lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä tietoisuus teon seksuaalisesta olennaisuudesta ja lapsen iästä voi olla pieneen lapseen kohdistuneessa sukupuolielinten koskettelussa riidattomasti todennettavissa. Sen sijaan tarkoitustahallisuuden eli lapsen kehityksen vahingoittamistarkoituksen näyttäminen edellyttää erityistä tarkastelua.

Teon piirteitä, joista tavoite- ja tarkoitustahallisuus päätellään, voidaan arvioida vain toteennäytetyn tapahtumakulun perusteella. Vaikka väitetty teko osoittaisi volitiivista tahallisuutta, virheellisiin, esimerkiksi pornografiasta ammennettuihin muistikuviiin perustuvat väitteet eivät voi toimia rikosvastuun perusteina. Vasta kun tekijän on näytetty menetelleen syyttäjän esittämällä tavalla, on tarpeen arvioida, osoittaako kyseinen teko volitiivista tai edes kognitiivista tahallisuutta.<sup>199</sup> Neljänteen tutkimuskysymykseeni vastaaminen edellyttää myös joidenkin seksuaalirikosten näyttämiseen liittyvien haasteiden ymmärtämistä. Siksi käsittelen seuraavaksi todisteluun ja näytön arvioimiseen liittyviä kysymyksiä, jotka vaikuttavat siihen, minkälaisen tapahtumakulun pohjalta tahallisuutta arvioidaan.

## 4.2 Todistelu ja näytön arvioiminen

### 4.2.1 Todistelun ja näytön arvioimisen käsitteitä

---

<sup>199</sup> Esimerkiksi raiskausta koskevassa ennakkopäätöksessä KKO 2019:78 korkein oikeus totesi, ettei tarvetta tahallisuuden arvioimiseen ollut, koska vaihtoehtoinen tapahtumakulku jäi varteenotettavaksi vaihtoehdoksi, eikä tunnusmerkistön täyttymisen kannalta relevantteja seikkoja ollut siten näytetty toteen riittävällä varmuudella. Helena Vihriälä katsookin, ettei tietoisuuden puutetta koskevassa väitteessä ole kysymys vaihtoehdoista hypoteesista, vaan tahallisuutta arvioitaessa tekoa tarkastellaan juridisesti tahallisuuden valossa. Myös tahallisuusteorioiden ongelmat paljastuvat siinä vaiheessa, kun tahallisuutta arvioidaan jo selvitetyn tapahtumakulun pohjalta. Ks. Vihriälä 2012, s. 159.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1.2 §:n (732/2015) mukaan tuomioistuimen on päätettävä asiassa esitettyjä todisteita ja muita esiin tulleita seikkoja harkittuaan, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo on arvioitava tasapuolisesti ja perusteellisesti *vapaalla todistusharkinnalla*. Todistusharkinta kohdistuu konkreettiseen menneeseen tapaukseen, josta esitettyä tapauskohtaista näyttöä arvioidaan erilaisen *kokemussääntöjen* valossa. Todistusharkinnan tulisi olla vapaudesta huolimatta kokonaisvaltaista ja analyttistä sekä avoimesti perusteltua ja kontrolloitavaa. Näin ollen jokaisen todisteen luotettavuus tulisi eritellä perusteluissa yksityiskohtaisesti, mikä mahdollistaa asianosaisten oikeusturvan ja oikeuslaitoksen legitimitetin. Arvioitaessa jonkin tapahtuman todennäköisyyttä ei ole kyse matemaattisesta todennäköisyydestä, vaan tavasta jäsentää subjektiivista vakuuttuneisuutta.<sup>200</sup>

Näytön arviointiin kuuluu sekä todisteiden näyttöarvon määrittäminen eli *todistusharkinta* että kysymys näytön riittävydestä. Yksittäisten todisteiden näyttöarvon punninnan lisäksi todistusharkinnassa arvioidaan kokonaisnäyttöä, jolloin otetaan huomioon yhden- ja erisuuntaisten todisteiden yhteisvaikutus.<sup>201</sup> Rikosprosessin tavoitteena on perinteisesti pidetty *aineellisen totuuden* selvittämistä, jolloin faktapremissin tulisi olla tosi eli ulkoprosessuaalisen asiantilan mukainen. Oikeudenkäynnissä ei kuitenkaan päädytä prosessin ulkopuoliseen totuuteen, vaan kontradiktorisessa menettelyssä kertyneeseen oikeustositseikastoon perustuvaan *prosessuaaliseen totuuteen*.<sup>202</sup>

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, ROL) 5 luvun 3 §:n 1 momentin 7 kohdassa eritellään haastehakemuksessa ilmoitettavina asioina *todisteet*, jotka syyttäjät aikoo esittää, sekä kullakin todisteella toteennäytettävät *seikat*. Sovellettavien normien kannalta merkityksellisiä, faktapremissin pohjana olevia käsityksiä tosiasioista kutsutaan *todistusteemoiksi*. Todistusteema merkitsee siten todistelun kohdetta sekä seikan ja todisteen keskinäistä yhteyttä. Epätarkassa kielenkäytössä todistusteemaksi saatetaan kuitenkin kutsua mitä tahansa seikkaa, jonka selvittämiseen todisteella pyritään. Todisteita ovat esimerkiksi

---

<sup>200</sup> Klami 2000, s. 25–27. *Johanna Niemi-Kiesiläinen* korostaa, että myös näyttökynnys nousee naiseen kohdistuneissa väkivaltatapauksissa korkealle, mikäli kaikkea asiassa esitettyä näyttöä ei huomioida ja arvoteta avoimesti. Ks. Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 391.

<sup>201</sup> Virolainen – Martikainen 2010, s. 272. Ks. myös Tapanila 2015, s. 574.

<sup>202</sup> Virolainen – Pölönen 2003, s. 171–175; Tapani 2008, s. 308–309.

asiakirjan tai oikeudessa kuultavan henkilön lausuman sisältö, kun taas *todistuskeinoja* ovat muun muassa asiakirjan esittäminen oikeudelle ja henkilöiden kuuleminen.<sup>203</sup>

*Oikeustosiseikka* merkitsee vaaditun tai tuomitun oikeusseuraamuksen kannalta välittömästi relevanttia faktaa.<sup>204</sup> *Vastatosiseikka* puolestaan on fakta, joka heikentää syytteen tosiseikaston totuudenmukaisuutta tai sulkee sen kokonaan pois.<sup>205</sup> *Todistustosiseikka* on vaaditun tai tuomitun oikeusseuraamuksen kannalta vain välillisesti merkityksellinen fakta, jolla yritetään osoittaa todeksi tai epätodeksi jokin väitetty oikeustosiseikka.<sup>206</sup> Sen sijaan *aputosiseikat* eivät todista yksinään mitään todistusteemasta, mutta ne tukevat tai horjuttavat todistusfaktoja. Esimerkiksi todistajan havainnossa jostakin teemasta on kyse todistustosiseikasta, kun taas todistajan havaintokyvystä esitetyt seikat ovat havainnon eli todistustosiseikan todistusarvoon vaikuttavia *aputosiseikkoja*.<sup>207</sup>

Todistelun kohteina olevat faktat voivat olla ulkomaailmassa ilmenevien tapahtumien lisäksi *sisäisiä tosiseikkoja*, kuten psyykkisiä oloiloja, jotka eivät ole aistein välittömästi havaittavissa.<sup>208</sup> Päätelemät tekijän tahdonmuodostuksesta tehdään kuitenkin teon ulkoisen kulun ja teko-olosuhteiden pohjalta. Nämä ulkoiset seikat voivat olla yhtä aikaa sekä teon objektiiviseen puoleen luettavia oikeustosiseikkoja että subjektiiviseen puoleen kuuluvia todistustosiseikkoja. Tahallisuutta koskeva todistelu onkin luonteeltaan *välillistä*.<sup>209</sup> Pelkkään tapauksen rakenteeseen vetoamalla ei voida päätellä, että syytetty olisi tehnyt väitetyn teon, vaan objektiivisen rekvisiitan näyttäminen vaatii jotakin kausaalista todistetta.<sup>210</sup> Sen sijaan tahallisuuden kohdalla *rakenteellisella näytöllä* voi olla ratkaiseva merkitys.<sup>211</sup>

#### 4.2.2 Tuomioistuimen velvollisuus näytön perustelemiseen

ROL 11 luvun 4 §:n (733/2015) 2 momentin nojalla tuomioistuimen on perusteltava tuomio. Perusteluista tulee ilmetä seikat ja oikeudellinen päättely, joihin ratkaisu perustuu. Lisäksi on selostettava perusteet, joiden nojalla riittävä seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt

<sup>203</sup> Klami 2000, s. 17–18; Tolvanen 2005, s. 303.

<sup>204</sup> Virolainen – Martikainen 2003, s. 29; Huovila 2003, s. 16; Tolvanen 2005, s. 304

<sup>205</sup> Huovila 2003, s. 381.

<sup>206</sup> Huovila 2003, s. 16; Virolainen–Martikainen 2010, s. 264.

<sup>207</sup> Klami 2000, s. 22; Virolainen–Martikainen 2010, s. 267–268.

<sup>208</sup> Tirkkonen – Halila 1981, s. 129.

<sup>209</sup> Lappalainen 2005, s. 166.

<sup>210</sup> Frände 2017, s. 736.

<sup>211</sup> Ekelöf – Edelstam – Heuman 2009, s. 217–218. Ks. myös Frände 2007, s. 154–155; Virolainen – Martikainen 2010, s. 308.

näyttämättä. Perusteluissa tulee siten aina olla faktapremissi, josta ilmenee tuomion perustana oleva oikeustosisekasto. Normipremissistä on puolestaan ilmevä, miten tuomioistuimien on tulkinnut oikeusnormeja suhteessa tapauksen tosiseikkoihin ja syytteessä esitettyihin vaatimuksiin. Faktaperusteluihin voidaan katsoa kuuluvan sekä ratkaisun perustana olevien tosiseikkojen ilmoittamisen että sen, millä perusteilla riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä. Velvollisuus näytön perustelemiseen on siis vain silloin, kun näyttökäytös on riittävä, mutta tuomion perustana olevat riidattomatkin tosiseikat on aina ilmoitettava.<sup>212</sup>

Perusteluissa tulisi eritellä selkeästi vahvistetut tai vahvistamatta jääneet tosiseikat sekä tavat ja perusteet, joilla riitaisten tosiseikkojen on katsottu tulleen näytetyiksi tai jääneen näyttämättä. Tuomioistuimen olisi tärkeää tuoda esille, miten se on arvioinut asianosaisten kanne- tai syyteperusteita sekä asiaväitteitä, joilla asianosainen on pyrkinyt tukemaan vaatimustaan toisen osapuolen vaatimuksen hylkäämisestä. Myös todistusosiseikkojen olemassaoloa ja todistusarvoa koskevista väitteistä tulisi antaa lausunto ratkaisussa. Tuomion ymmärrettävyyteen ja selkeyteen vaikuttaa myös se, onko konkreettiset oikeustosisekalat eroteltu perusteluissa abstrakteista oikeustosisekoista, jotka ilmenevät aineellisoikeudellisista normeista.<sup>213</sup> Mikäli normi- ja faktapremissit sekoittuvat keskenään, tuomarin tosiseikkoja ja oikeusnormeja koskeva päättely ei ilmene perusteluista.<sup>214</sup>

Johtopäätös, joka on johdettu valituista pmissistä päättelemällä, ilmentää sisäistä perustelemista. Sen lisäksi tulisi tuoda esille pmissien muotoiluun johtanut päättely, jolloin on kyse ulkoisesta perustelemisesta.<sup>215</sup> Avoimesti perustellun todistusharkinnan lopputulos muodostaa ratkaisun perustaksi faktapremissin, joka on myös ulkoisesti perusteltu.<sup>216</sup> Koska tahallisuus päätellään ulkoisten olosuhteiden ja teon piirteiden perusteella, on tärkeää, että tuomioissa on eritelty, millä perusteilla syyttäjä on näyttänyt riitaiset seikat toteen. Mikäli

---

<sup>212</sup> Virolainen – Martikainen 2003, s. 58; Virolainen – Martikainen 2010, s. 227–228.

<sup>213</sup> Normien ja faktojen erottaminen voi kuitenkin olla haasteellista erityisesti institutionaalisten tosiseikkojen kohdalla sekä silloin, kun normien ja faktojen välillä on vuorovaikutussuhde. Silloin faktat vaikuttavat normien määräytymiseen ja normit relevanttien faktojen kartoittamiseen. Ks. Huovila 2003, s. 95–97; Virolainen–Martikainen 2010, s. 230–232.

<sup>214</sup> Virolainen – Martikainen 2010, s. 228–233.

<sup>215</sup> Aarnio 1989, s. 197–199; Virolainen – Martikainen 2003, s. 58–60; Määttä – Paso 2019, s. 84–86. Oikeudellisessa päätelyssä normi- ja faktapremissit eivät ole välttämättä tosia, kuten deduktiivisen päätelyn pmissit. Sen sijaan oikeudellisen päätelyn pmissit ja johtopäätökset voidaan luokitella ainoastaan tiettyssä määrin uskottaviksi, perustelluiksi, todennäköisiksi tai hyväksyttäviksi. Ks. Siltala 2004, s. 435.

<sup>216</sup> Virolainen–Martikainen 2010, s. 253–254.

perustelut on muotoiltu huolellisesti, myöskään virhetulkintoja ei synny, ja seksuaalirikoksen asianomistaja voi ymmärtää, ettei syytteen hylkääväkään tuomio merkitse hänen traumaattisen kokemuksensa mitätöimistä<sup>217</sup>.

#### *4.2.3 Seksuaalirikosten näyttämisen erityispiirteet*

Seksuaalirikokset ovat vakavia rikoksia, joista on vaikeaa hankkia näyttöä.<sup>218</sup> Väitetyn rikoksen nähneitä todistajia ei yleensä ole, eikä teosta ole välttämättä jäänyt fyysisen väkivallan merkkejä.<sup>219</sup> Seksuaalirikoksissa asianomistaja ja vastaaja esittävät usein toisistaan poikkeavia kertomuksia tapahtuneesta. Mikäli saatavilla ei ole konkreettista näyttöä, kuten teknistä todistelua, on arvioitava, voidaanko syytetty tuomita pelkästään asianomistajan luotettavana pidetyn kertomuksen perusteella.<sup>220</sup> Seksuaalisen ahdistelun ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkitöt täytyvät melko lievillä kosketteluteoilla, joihin ei liity fyysisistä pakottamista tai väkivaltaa. Näin ollen asianomistajan ja vastaajan kertomukset voivat olla ainoita saatavilla olevia todisteita tapahtuneesta. Toisaalta seksuaalisen ahdistelun koskettelutekoja voi tapahtua myös julkisilla paikoilla ja työyhteisöissä. Tällöin ulkopuoliset todistajat saattavat nähdä teon tai kuulla siihen liittyvää kommunikointia, toisin kuin yksityisasunnoissa tapahtuvissa teoissa.

Sana sanaa vastaan -tilanteissa näyttökysymystä ei tulisi lähestyä pelkästään arvioimalla, kenen kertomus on uskottava. Todistusharkinta ei nimittäin perustu siihen, että yksi kertomus hyväksyttäisiin sellaisenaan. Toisistaan poikkeavia kertomuksia tuleekin arvioida suhteessa niiden muodostamaan kokonaisnäyttöön.<sup>221</sup> Ennakkopäätöksessä KKO 2013:96 oli kyse kertomusten luotettavuuden arvioimisesta tilanteessa, jossa asianomistaja koki tulleen pakotetuksi sukupuoliyhteyteen, kun taas vastaaja väitti, että kanssakäyminen oli ollut vapaaehtoista. Korkein oikeus vahvisti, ettei näyttökynnyksen voida katsoa olevan seksuaalirikoksessa muita rikoksia alempana, vaikka tekojen luonne tuo haasteita yksiselitteisen ja suoran näytön keräämiseen. Syyttömyysolettaman myötä vastuu näytön hankkimisesta on syyttäjällä ja asianomistajalla. Lisäksi korkein oikeus linjasi, ettei pelkästään asianomistajan kertomuksen mieltäminen vastaajan versiota uskottavammaksi riitä osoittamaan vastaajan syyllisyyttä. Myöskään asianomistajan totuusvelvollisuus ei itsessään vahvista

<sup>217</sup> Jokila 2008, s. 423.

<sup>218</sup> Hirvelä 2006, s. 285; Sutorius 2014, s. 129–130.

<sup>219</sup> Korkman 2006, s. 17; Finnilä-Tuohimaa 2008, s. 439; Kimpimäki 2020, s. 5.

<sup>220</sup> Ojala 2014, s. 236.

<sup>221</sup> Virolainen – Martikainen 2010, s. 339. Ks. myös Jonkka 1993, s. 99–105; Tapanila 2015, s. 574.

asianomistajan kertomuksen painoarvoa. Vakuuttavankin kertomuksen virheettömyyden varmistaminen edellyttää ainakin välillistä näyttöä esimerkiksi teon jälkeisistä tapahtumista ja aiheutuneista seurauksista.

#### 4.2.4 Lapsiasianomistajan kertomuksen luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24.3,1 §:n mukaan henkilön, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta, esitutkinnessa videotallenteelle tallennettua kuulustelua voidaan käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Säännös soveltuu sekä alle 15-vuotiaaseen asianomistajaan että todistajaan.<sup>222</sup> Vastaavasti esitutkintalain (805/2011, ETL) 9 luvun 4.1 §:n (736/2015) mukaan asianomistajan ja todistajan kuulustelu on tallennettava ääni- ja kuvatallenteelle, mikäli kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä. ETL 9:4.2:n nojalla rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä kaikista asian selvittämisen kannalta merkityksellisistä seikoista. Myös EIS 6 artiklan 3 kappaleen d kohta turvaa syytetylle oikeuden kuulustella tai kuulusteluttaa häntä vastaan nimettyjä todistajia, mikä ilmentää aseiden yhtäläisyyden (*equality of arms*) periaatetta.<sup>223</sup> Lapselta kysyttävät kysymykset eivät kuitenkaan saa olla asiattomia tai johdattelevia. Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrinen yksikkö antaa poliisille tarvittaessa apua vastakuulustelun kysymysten muokkaamisessa.<sup>224</sup>

Kun rikoksen kohteena on lapsi, asianomistajan valmiudet kertoa tapahtumista eivät ole yhtä hyvät kuin aikuisilla, mikä luo haasteita todisteluun.<sup>225</sup> Lapsen kertomuksen luotettavuutta määrittää se, onko lapsi tuottanut kertomuksensa itse, vai onko häntä johdateltu. Kun lapsen kuuleminen toteutetaan virka-apuna lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisessa yksikössä, luotettavuuden arvioiminen ja raportointi tapahtuu prosessin yhteydessä.<sup>226</sup> Myös poliisin suorittamasta kuulemisesta voidaan pyytää oikeuspsykiatrisen yksikön luotettavuusarviointia.<sup>227</sup> Oikeuspsykologisen tutkimustiedon perusteella lapsi oppii tietoisien valehtelemisen noin neljän vuoden iässä, ja epärehellisyys taustalla voi olla esimerkiksi läheisten suojeleminen

<sup>222</sup> Frände – Rautio 2016, s. 169.

<sup>223</sup> Pellonpää ym. 2018, s. 738. Vastakuulustelu-oikeus liittyy myös kontradiktoriseen periaatteeseen, jonka mukaan asiaa ei saa ratkaista ilman jokaisen asianosaisen kuulemista. Ks. Pölönen – Tapanila 2015, s. 40–52.

<sup>224</sup> Ellonen – Rantaeskola 2016, s. 84.

<sup>225</sup> Finnilä-Tuohimaa 2008, s. 440; Matikkala 2018, s. 116.

<sup>226</sup> Lahtinen 2008, s. 183; Ellonen – Rantaeskola 2016, s. 87.

<sup>227</sup> Ellonen – Rantaeskola 2016, s. 87.

tai muiden miellyttäminen. Mielikuvituksen ja todellisuuden erottaminen on yleensä mahdollista viimeistään kuuden vuoden iässä.<sup>228</sup>

Haastattelijan käyttämien kysymysten muoto on tärkeää lapsen kertomuksen luotettavuuden kannalta. Jo kolmen vuoden ikäinen lapsi ymmärtää kysymysten ja vastausten sosiaalisen kuvion, jossa kysymykseen odotetaan vastausta. Lapsen tulee toimia tiedon tuottajana, ei haastattelijan odotuksiin vastaajana. *Avoimet kysymykset* ovat suotuisimpia, koska lapsi joutuu itse kaivamaan asioita muististaan. Lapsen huomiota voi olla tarpeellista kohdentaa epäselviksi jääneisiin seikkoihin *ohjaavilla kysymyksillä*, mutta *vaihtoehtokysymykset* saattavat saada lapsen vastaamaan sellaista, jota hän ei todellisuudessa muista. *Johdatteleva kysymys* viestittää voimakkaasti, millaista vastausta lapselta odotetaan. Näin ollen ne voivat johtaa jopa vääristyneihin muistikuviiin.<sup>229</sup>

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa prejudikaatissa KKO 2013:97 korkein oikeus arvioi oikeudenkäynnissä vaienneen lapsen esitutkintakertomuksen näyttöarvoa ja uskottavuutta sekä vastatodistelun painoarvoa tapauksessa, jossa isän väitettiin hieroneen ja silitelleen 14-vuotiasta tytärtään sekä saaneen tämän tyydyttämään itseään sukupuolieliimestä. Syytettä tukivat äidin ja koulukuraattorin kertomukset, mutta asianomistajan kertomuksen luotettavuutta heikensi muun muassa sen muuttuminen sekä vankka vastanäyttö. Myöskään asianomistajan vaikenemista ei voitu lukea syytetyn vahingoksi, joten syytteet hylättiin. Kyseisessä tapauksessa lapsen kuulemista ei suoritettu lasten psykiatrisessa yksikössä, jossa oleva asiantuntemus mahdollistaa kertomuksen luotettavuuden – vahvuuksien ja heikkouksien – arvioimisen. Vaikka tuomioistuin ratkaisee kysymyksen näytön riittäväyydestä, oikeuspsykologinen ja -psykiatrinen arvio muodostaa merkittävän tuen näytön arvioimiseen.<sup>230</sup>

Ennakkopäätöksessä KKO 2014:48 arvioitiin tekoaikana 1–3-vuotiaan lapsen kertomuksen luotettavuutta sekä teon jälkeisten käytöshäiriöiden ja oireiden painoarvoa näyttönä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Vastaajana olleen isän väitettiin kosketelleen tytärtään sukupuolielimen ja peräaukon alueelta sekä saaneen tämän ryhtymään syytetyn

<sup>228</sup> Lahtinen 2008, s. 176–178. Mielikuvituksen ja todellisuuden sekoittumisesta ja sitä koskevan väitteen toimimisesta syytetyn puolustautumiskeinona ks. Henderson 2003, s. 500–502.

<sup>229</sup> Korkman 2006, s. 20–25; Korkman 2008, s. 461–466. Ks. myös Poole – Dickinson 2013, s. 161–165.

<sup>230</sup> Tolvanen 2013, kohta Mitä ratkaisusta seuraa?

sukupuolielimen kosketteluun. Asianomistajan epätyypillisestä seksuaalisesta käyttäytymisestä ei korkeimman oikeuden mukaan voitu päätellä, että rikos olisi tapahtunut. Korkein oikeus kiinnitti huomiota lapsen muistikuvien aitouteen ja huomioi äidin taholta tapahtuneen johdattelun mahdollisuuden. Myös oikeuspsykologisissa haastatteluissa oli täytynyt turvautua suljettuihin ja jopa johdatteleviin kysymyksiin, koska asianomistaja ei ollut kyennyt oma-aloitteiseen ja keskittyneeseen kertomiseen. Haastattelut oli kuitenkin tehty ennakolta suunnitellulla ja jälkikäteiskontrollin mahdollistavalla tavalla. Lisäksi epäily oli saanut alkunsa asianomistajan yllättävästä ja spontaanista kertomuksesta. Oikeuspsykiatriset tutkimukset eivät pystyneet varmistamaan ensisijaista hypoteesia eli isän taholta koettua hyväksikäyttöä, mutta ne eivät myöskään poissulkeneet tämän mahdollisuutta. Korkein oikeus päätyikin siihen, ettei vastanäyttö horjuttanut päähypoteesia, joten vastaaja tuomittiin törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Lapsen muisti on yhteydessä kielen kehitykseen, eikä muistojen voida siten katsoa ulottuvan aikaan, jolloin lapsi ei vielä osannut puhua.<sup>231</sup> Tapauksessa KKO 2014:48 rajana pidettiin kolmea ikävuotta. Keskeisenä luotettavuuden kriteerinä oli, ettei kertomus muuttunut pääosiltaan ensimmäisen kertomuksen jälkeen.<sup>232</sup> *Julia Korkmanin* mukaan jo ensimmäiset kertomukset olivat saattaneet saada vaikutteita johdattelusta. Asianomistajan äiti oli kysynyt lapselta, oliko tätä satutettu. Alle kouluikäisten lasten on havaittu vastaavan usein myöntävästi ”onko”-kysymyksiin myös silloin, kun he eivät ole ymmärtäneet kysyttyä asiaa. Myös oikeuspsykologisessa haastattelussa tapahtunut johdattelu oli jopa eettisesti kyseenalaista sekä omiaan heikentämään kertomuksen luotettavuutta. Lapsen nuori ikä ei käy perusteluksi johdatella lasta, vaan lasta ei tulisi kuulla lainkaan, jos kuuleminen ei onnistu johdattelematta.<sup>233</sup> *Antti Tapanila* puolestaan korostaa, ettei näytön arvioiminen ole yleistettyihin empiirisiin tutkimustuloksiin perustuvaa harkintaa, vaan esitettyihin todisteisiin keskittyvää pragmaattista ja loogista päättelyä. Oikeuspsykologinen tieto on vain yksi osa arviointia, jossa huomioidaan juuri kyseessä olevan lapsen muistamiskyky ja johdattelualttius.<sup>234</sup>

#### 4.2.5 Aikuisen asianosaisen kertomuksen luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä

---

<sup>231</sup> Korkman 2008, s. 458; Klemfuss –Ceci 2009, s. 165–167; Melinder – Korkman 2010, s. 121; La Rooy – Maloy – Lamb 2011, s. 51–53.

<sup>232</sup> Tolvanen – Silvennoinen 2014, kohta Mitä ratkaisusta seuraa?

<sup>233</sup> Korkman 2015, s. 210–211.

<sup>234</sup> Tapanila 2015, s. 576–580.



Seksuaalisen ahdistelun rangaistussäännöstä voidaan soveltaa myös alle 16-vuotiaaseen kohdistuneissa teoissa. Lapseen kohdistuvista kosketteluteoista rangaistaan kuitenkin melko matalalla kynnyksellä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, jolloin edellytyksenä on, että teko vahingoittaa tyypillisesti lapsen kehitystä.<sup>235</sup> Lähtökohtana on siis, että seksuaalisessa ahdistelussa asianomistaja on yli 16-vuotias, ja asianosaisten kertomusten luotettavuuden arvioimisessa voidaan hyödyntää aikuisia todistajia koskevaa oikeuspsykologista tietoa. Kaikki todistajat eivät ole riippumattomia, vaan he saattavat antaa olosuhteista vääristyneen tai väritetyn kuvan. Syynä voi olla henkilökohtainen intressi, kuten viha, kosto tai rahallinen päämäärä, mutta myös viaton ja aito sekaannus tai virhe.<sup>236</sup>

Myös aikuisia voidaan saada muistamaan johdattelun avulla elävästi tapahtumia, joita ei ole tapahtunut. Ihmisten muistikuviiin voivatkin vaikuttaa johdattelevien kysymysten lisäksi muiden ihmisten tai median tarjoama tieto, hypnoottiset suggestiot, omat kuvitelmat ja jopa unet.<sup>237</sup> Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 48.6 §:n (732/2015) nojalla pääkuulustelussa ei saa käyttää johdattelevia kysymyksiä. Vastakuulustelussa ja täydentäviä kysymyksiä esittäessä myös johdattelevat kysymykset sen sijaan ovat sallittuja, koska tällöin pyritään selvittämään, kuinka suurelta osin todistajan kertomus vastaa tapahtumien todellista kulkua. Pääkuulustelussa korostuu tarve saada kuulla todistajan omasanainen ja autenttinen kertomus havainnoistaan. Avoimilla kysymyksillä toteutettu pääkuulustelu, joka täydentyy johdattelua sisältävällä vastakuulustelulla, tuottaa kokonaisuutena kattavamman ja luotettavamman kuvan kuin yksin johdatteleviin kysymyksiin keskittyvä kuulustelu.<sup>238</sup>

Todistajan valehtelemista ei oikeuspsykologisen tutkimustiedon perusteella voida tunnistaa ulkoisista eleistä, kuten liikehtimisestä tai vaatteiden ja hiusten koskettelemisesta. Tutkimustulokset valehtelijan pupillien laajentumisesta sekä korkeammasta ja hermostuneesta puheäänestä ovat epämääräisiä. Siitä huolimatta ihmiset muodostavat mielikuvia henkilön luotettavuudesta kehonkielen ja jopa vaatteiden, hiusten ja parran perusteella.<sup>239</sup> Valehtelun mahdolliset vaikutukset henkilön käyttäytymisessä tulisi aina suhteuttaa kyseisen henkilön tavalliseen olemukseen, eikä laboratorio-olosuhteissa tehtyjen kokeiden tuloksia voi täysin yleistää oikeusprosesseihin. Varsinkaan silloin, kun todistaja kertoo asioista virheellisesti

---

<sup>235</sup> Oikeusministeriö 2020, s. 178.

<sup>236</sup> Emson 2010, s. 339.

<sup>237</sup> Haapasalo 2008, s. 154.

<sup>238</sup> Tapanila – Pölönen 2015, s. 197. Ks. myös Kiesiläinen – Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 211–214.

<sup>239</sup> Christianson – Ehrenkrona 2011, s. 113–114 ja 118–121.

tiedostamattaan, luotettavuus tai epäluotettavuus ei voi näkyä todistajan käyttäytymisessä.<sup>240</sup> Myös suhtautuminen todistajan yleisluotettavuuteen perustuvaan luonnetodisteluun on Suomessa pidättyväistä, ja materiaalisen prosessin johdon nojalla tuomioistuimen tulisikin rajoittaa sellaisia todistusteeman ulkopuolelle meneviä kysymyksiä, joilla pyritään todistajan uskottavuuden arvioimiseen taustoja selvittämällä.<sup>241</sup>

Prejudikaatissa KKO 2013:96 korkein oikeus viittasi oikeuspsykologiseen kirjallisuuteen ja totesi, että henkilötodistelun luotettavuudesta tehtävät arviot eivät voi juurikaan perustua henkilön puhetapaan, ilmeisiin, eleisiin tai tunnereaktioihin, joista tehdään havaintoja oikeudenkäynnissä. Sen sijaan kertomuksen pääkohtien johdonmukaisuus, realistisuus, muuttumattomuus ja yksityiskohtien runsaus määrittävät lausuman luotettavuutta. Myös kertomuksen osille, jotka eivät ole relevantteja rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta, voidaan antaa painoarvoa kuultavien uskottavuutta ja kertomusten luotettavuutta arvioitaessa. Vastajan tuomitsemista puolsi asianomistajan yksityiskohtainen, johdonmukainen ja selväpiirteinen kertomus. Asianomistaja oli kertonut myös itselleen epäedullisista seikoista sekä täydentänyt ja elävöittänyt kertomustaan liioittelematta kokemaansa väkivaltaa.<sup>242</sup>

Syytetyn väitteet asianomistajan korostetun vahvasta aloitteellisuudesta, rahantarpeesta ja juonittelusta ravintola-alalla toimivan syytetyn kilpailijan kanssa eivät puolestaan saaneet vahvistusta muusta näytöstä. Syytetty oli esitutkinnassa kiistänyt kokonaan sukupuoliyhteyden, ja kertomus muuttui prosessin aikana. KKO totesi, ettei raiskauksen uhrilta edellytetä erityistä uhrikäyttäytymistä, eikä puolustautumisen vähäisyys tai lamaantuminen merkitse vapaaehtoisuutta. Myöskään tahallisuutta ei poista teon kohteen vastustelun päätyminen, mikäli tahdon muuttuminen ei ilmene sanallisesta ja muutoin selkeästä viestistä.<sup>243</sup> Syytetä tukevana näyttönä olivat myös asianomistajan hoidosta vastanneen sairaanhoitajan sekä ystävän kertomukset teon jälkeisistä seurauksista. Korkein oikeus piti näitäkin luotettavina, ottaen kuitenkin huomioon läheisen suhteen mahdollisen vaikutuksen uskottavuuteen.

---

<sup>240</sup> Haapasalo 2000, s. 142–144.

<sup>241</sup> Pölönen – Tapanila 2015, s. 215.

<sup>242</sup> Toisaalta myös valheellinen lausunto voi olla selkeästi jäsenetty ja johdonmukainen, jolloin todenmukaisuutta voi puoltaa vapaasti poukkoileva kerronta, ellei se tee kertomuksesta epäloogista. Myös tapahtumaan liittyvät odottamattomat käänteet, asiaan liittymättömät yksityiskohdat ja muistisuorituksen puutteiden tunnistaminen voivat olla tekijöitä, joita valehtelevan todistajan lausunnossa ei olisi. Ks. Haapasalo 2000, s. 137–139.

<sup>243</sup> Ks. myös Tolvanen – Silvennoinen 2013, kohta Mitä ratkaisusta seuraa?

#### 4.2.6 *Volitiivisen tahallisuuden näyttämisen edellytykset rikosprosessissa*

Tavoite- ja tarkoitustahallisuuden arvioiminen edellyttää yksityiskohtaista kuvaa tapauksen olosuhteista ja tekijän käyttäytymisestä. Tekijän teon aikana lausumilla kommenteilla ja loukkauksilla voi olla keskeinen merkitys tavoitteiden ja tarkoitusten tunnistamisessa. Näistä sanallisista teoista ei jää fyysisiä vammoja, jolloin asianosaisten kertomuksen luotettavuuden arvioiminen on keskeistä tahallisuuden näyttämisen kannalta. Esimerkiksi tapauksissa, joissa seksuaalinen ahdistelu tapahtuu hierojan työhuoneessa tai työpaikalla, juuri sanallisia tekoja voi olla todistamassa muitakin kuin asianosaiset. Kovaääniset huudot voivat kantaa suljettujenkin huoneiden ulkopuolelle, mutta ainoastaan asianosaisten kertomukset määrittävät, miten huudot ovat liittyneet mahdolliseen koskettelutekoon.

Avoimien kysymysten merkitys korostuu myös volitiivisen tahallisuuden näyttämisen edellytyksenä – asianosainen voi kertoa vapaasti teon olosuhteista, joiden perusteella tapaukseen soveltuva tahallisuuden muoto voidaan tunnistaa. Pienet lapset tarvitsevat kertoakseen usein tarkentavia kysymyksiä, mutta tällöin on riski, että lapsi saadaan kertomaan väärää tietoa esimerkiksi haastattelijan ennakkokäsityksen johdosta.<sup>244</sup> Myöskään aikuista haastattelevan ei tule pyrkiä kaivamaan haastateltavalta yksityiskohtia, joita tekoon ei ole todellisuudessa liittynyt. Epäillyn kuulustelemisessa ei tule esittää suljettuja kysymyksiä, jotka ohjaavat korkeintaan tunnustamaan kognitiiviseen tahallisuuteen viittaavia seikkoja: Jos epäillyltä kysytään: ”Olitteko tietoinen tapaamanne lapsen iästä?”, hän tuskin kertoilee oma-aloitteisesti pyrkineensä kaikin tavoin alle 16-vuotiaan lapsen löytämiseen. Vastaavasti kysymys ”Kuulitteko teon kohteen pyytävän teitä lopettamaan koskettelua, tai huomasitteko muunlaista vastustamista?” ohjaa ainoastaan kiistaan siitä, oliko tekijä tietoinen suostumuksen puutteesta. Sen sijaan epäillylle annettava tilaisuus vapaaseen kerrontaan voi saada hänet kertomaan asioista, jotka paljastavat hänen tavoitteitaan tai ainakin tukevat asianomistajan yksityiskohtaista kertomusta.

Mikäli lapselta saadaan vain niukka kertomus, joka ei anna kuvaa teon ulkoisista olosuhteista, tahallisuuden eri muotojen arvioiminen voi olla mahdotonta. Tapauksessa, jossa väitetyistä hyväksikäytöistä on kulunut jo vuosia, huomio kiinnittyy siihen, onko rikosta ylipäätään tapahtunut. Pieneen lapsen kohdistuneessa hyväksikäytössä ainakaan lapsen ikään kohdistuva tahallisuus ei edes muodosta riittäistä kokonaisuutta, koska tekijän on täytynyt

---

<sup>244</sup> Korkman 2008, s. 458 ja 466–469.

pitää vähintään varsin todennäköisenä lapsen alle 16 vuoden ikää. Lapsen oireilusta saatava selvitys voi antaa viitteitä seksuaalirikoksen uhriksi joutumisen mahdollisuudesta, mutta teon yksityiskohtaisemmat olosuhteet edellyttävät runsaampaa kertomusta tai esimerkiksi kirjallisia tai sähköisiä todisteita. Tavoitetahallisuutta lapsen seksuaalisen hyväksikäytössä voivatkin osoittaa lähinnä kehitystasonsa puolesta oma-aloitteiseen kerrontaan kykenevien lasten kertomukset tekijän käytöksestä ja puheista sekä asianosaisten viestittely, josta tekijän tavoitteet ilmenevät.

### **4.3 Tavoitetahallisuuden alalajit volitiivisen tahallisuuden näyttämässä**

Olen rakentanut tavoitetahallisuuden teorian eritellen ja jäsentäen mahdollisuuksia volitiivisen olosuhdetahallisuuden toteennäyttämiseksi. Tavoitetahallisuus eli olosuhdetunnusmerkin toteuttavaan tosiseikkaan kohdistuva *tavoite* on tekijän mielensisäinen tahtotila. Tavoitetahallisuuden alalajit – aiheuttamis-, valitsemis-, varmistamis-, vahvistamis-, toive- ja paljastamistahallisuus – kuvaavat yhtäältä tavoitetahallisuuden ilmenemismuotoja teoreettisena rakennelmana. Myös junanvaunumalli, jossa tavoitetahallisuus kuvaa tekijän yhteen vauvuun kohdistamia toimenpiteitä, havainnollistaa tavoitetahallisuuden teoriaa ja ilmenemismuotoja. Toisaalta alalajit tarjoavat nimenomaan kriteereitä, joiden nojalla teon piirteistä voidaan päätellä tahallisuuden kohteena olevan seikan olleen tekijän tavoitteena.

Jokainen alalaji ei välttämättä sovellu kaikkiin erityyppisiin olosuhteisiin kohdistuvan tahottomisen arvioimiseen, mutta kaikkiin olosuhteisiin voi kohdistua jokin tavoitetahallisuuden alalajeista: Tekijä voi aina vähintään toivoa jonkin asian olevan hänen tahtonsa mukainen, vaikka hän jo tietäisi, että asiat eivät vastaa hänen tavoitettaan. Tavoitetahallisuuden näyttämismahdollisuudet sen sijaan ovat sitä suuremmat, mitä selkeämmin tekijä tuo tavoitteensa esiin teon aikana. Mikäli teko ilmentää useampaa tai jopa jokaista tavoitetahallisuuden alalajia, tekijän tahtoelementti on varsin selvästi todettavissa. Silloin, kun tekoon liittyy olosuhteen varmistamista ja vahvistamista, myöskään ristiriitatilanteita voimassa olevan oikeuden mukaisen alarajan kanssa ei aiheudu, koska tekijä on tullut myös tietoiseksi tahallisuuden kohteista.

Seksuaalisessa ahdistelussa tarkoitustahallisuus on järkevintä näyttää suostumuksen puutteeseen kohdistuvana tavoitetahallisuutena. Sen sijaan lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä tekijän pyrkimys lapsen kehityksen vahingoittamiseen muodostaa itsenäisemmän tahallisuuden kohteena olevan seurauksen, jonka aiheuttamistarkoitus on pystyttävä

näyttämään toteen. Tavoitetahallisuuden alalajeilla on yhteys myös tarkoitustahallisuutta koskevaan oikeuskäytäntöön, ja näin ollen tavoitetahallisuuden teoreettista rakennelmaa on mahdollista hyödyntää volitiivisen seuraustahallisuuden näyttämässä. Koska teonhetkiset olosuhteet ja teosta erilliset seuraukset ovat tahallisuuden kohteina erilaisia, kunkin alalajin ilmenemistapa tulee arvioida rikostyyppikohtaisesti. Käytän nimitystä *tavoitetahallisuuden alalajit*, vaikka niitä voidaan hyödyntää myös tarkoitustahallisuuden näyttämässä: Alalajit ovat muodostuneet osana tässä tutkielmassa rakentamaani tavoitetahallisuuden teoriaa. Tarkoitustahallisuus on vakiintunut tahallisuuden aste, jonka teoreettista sisältöä en ole muokannut tässä tutkielmassa. Sen sijaan tarkasteltavana on, minkälaisia välineitä tässä tutkielmassa luotu tavoitetahallisuusteoria voisi antaa myös tarkoitustahallisuuden näyttämiseen.

Seurauksenaiheuttamispyrkimys on tarkoitustahallisuuden edellytys. Tahallisuuden kohteen *aiheuttaminen* ei ilmennä tekijän tahtoelementtiä samalla tavalla kuin olosuhteiden kohdalla, joten seuraustahallisuudessa huomio kiinnittyy muihin alalajeihin. Esimerkiksi tapossa valitsemistahallisuutta osoittaisi vaarallisten rikoksentekevälaineiden valitseminen ja väkivallan kohdistaminen kriittisiin kehonosiin. Varmistamistahallisuutta ilmentäisi väkivallan jatkaminen teon kohteen kuolemaan saakka sekä tyytyväisyyden osoittaminen sammuneen pulssin toteamisen jälkeen, kun taas vahvistamistahallisuutta väkivallan jatkaminen ja muuttuminen koko ajan raaemmaksi. Esimerkiksi väkivallan kohdistaminen jo tajuttomaksi menneeseen henkilöön osoittaa, ettei tekijän tarkoituksena ole ollut pelkästään vammojen aiheuttaminen, vaan nimenomaan hengen riistäminen.<sup>245</sup> Paljastamistahallisuus voisi ilmetä tappouhkauksina, kun taas toivetahallisuuden näyttämisen mahdollistaisi ainoastaan tekijän tunnustus. Pelkkä tappouhkaus ei kuitenkaan yksin riittäisi tarkoitustahallisuuden näyttämiseen<sup>246</sup>, joten vaatimuksena olisi useampien tarkoitusta osoittavien seikkojen käsilläolo.

Seksuaaliseen olennaisuuteen kohdistuvan kognitiivisen tahallisuuden näyttäminen kytkeytyy samoihin perusteisiin, joilla seksuaalista tekoa arvioidaan tunnusmerkistön täyttymisen edellytyksenä – seksuaalissävytteisiin puheisiin, teon kohdistumiseen seksuaalisesti merkityksellisiin kehonosiin, osapuolten käytökseen sekä heidän väliseen suhteeseensa ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa. Tahallisuuden arvioimisen pohjana on siis ulkoisesti

---

<sup>245</sup> Esimerkiksi murhaa koskevassa prejudikaatissa KKO 2005:7 uhrilla todetut vammat osoittivat väkivallan kohdistuneen päähän ja elintärkeiden sisäelinten alueelle. Pahoinpitely oli jatkunut voimakkaana vielä senkin jälkeen, kun uhri oli jo menettänyt tajuntansa. Korkein oikeus katsoikin, että syytetyt olivat pyrkineet määrätietoisesti päämääräänsä ja heidän tarkoituksenaan oli uhrin tappaminen.

<sup>246</sup> Boucht – Frände 2008, s. 73.

havaittavat tapahtumat ja teko-olosuhteet.<sup>247</sup> Vastaavasti katson, että tekijän kosketellessa seksuaalisesti olennaisia kehonosia teon seksuaalinen olennaisuus voi olla hänen nimenomaisena tavoitteenaan. Koska tahallisuuden lähtökohtana on samat ulkoisesti havaittavat seikat, joiden perusteella seksuaalinen olennaisuus ylipäätään päätellään, tavoitetahallisuuden eri muotojen tunnistaminen ja seksuaaliseen olennaisuuteen kohdistuvan tahtoelementin erotteleminen tiedollisesta tahallisuudesta on haastavaa.

Teoreettisella tasolla on mahdollista eritellä seksuaalisten kehonosien ja koskettelutapojen *valitseminen*, seksuaalisen olennaisuuden *varmistaminen* esimerkiksi teon kohteen kiihottamista tarkkailemalla, seksuaalisen olennaisuuden *vahvistaminen* jatkuvalla ja yhä intiimimpiin alueisiin kohdistuvalla koskettelulla sekä seksuaalisen olennaisuuden *toivominen* ja tavoitteen *paljastaminen*. Seksuaalisen teon määritelmän täyttävä teko ilmentää kuitenkin jopa pääsääntöisesti useampaakin tavoitetahallisuuden alalajia. Vastaavasti tekijällä on heikot mahdollisuudet seksuaaliseen olennaisuuteen kohdistuvan tietoisuutensa kiistämiseen, jos hän on toteuttanut seksuaalisia kosketteluja tai muita tekoja tahdonvaraisilla liikkeillään. Todennäköisyystahallisuus soveltuu rajanvetomalliksi tilanteissa, joissa tekijä väittää esimerkiksi jonkin tervehtimistavan olleen hänen kulttuurissaan tavanomaista toimintaa. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tekotapojen kirjo on seksuaalista ahdistelua moninaisempi, ja joissain teoissa voi olla kyse tavanomaisesta lapsen hellimisestä. Seksuaalista olennaisuutta osoittavat seikat eivät välttämättä ole olleet tekijän tavoitteena tai tietoisuuden kohteena, vaikka rikoksen tunnusmerkistö täyttyisi ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta.

Seksuaaliseen olennaisuuteen kohdistuvien tavoitetahallisuuden alalajien erotteleminen ei ole tarpeellista, koska tekijä käytännössä aina aiheuttaa, valitsee ja vahvistaa teon seksuaalisen olennaisuuden. Suostuvaiseen aikuiseen kohdistettu tavoitteellinenkin teko on täysin sallittu, joten tavoitetahallisuuden näyttämässä tulee keskittyä suostumuksen puutteeseen ja lapsen ikään kohdistuvaan tavoitteeseen. Tällöin on riittävää, että teon seksuaaliseen olennaisuuteen näytetään kohdistuneen edes todennäköisyystahallisuus. Kun tekijä mieltää varsin todennäköiseksi teon seksuaalisen olennaisuuden, suostumuksen puutteen tai lapsen alle 16 vuoden iän tavoittelemisen osoittaa rangaistuksen mittaamisessa huomioitavaa korkeampaa syyllisyyttä. Seuraavissa alaluvuissa havainnollistan tahallisuuden näyttämistä kuvitteellisten esimerkkitapausten avulla. Keskityn seksuaalisen ahdistelun osalta suostumuksen

---

<sup>247</sup> Nieminen – Kallio – Tolvanen 2020, s. 162.

puutteeseen ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta teon kohteen ikään kohdistuviin tavoitetahallisuuden alalajeihin.

#### 4.4 Tavoitetahallisuuden esimerkkitapauksia seksuaalisessa ahdistelussa

##### 4.4.1 Aiheuttamistahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa

Teon ulkoisesti havaittavien olosuhteiden perusteella tekijällä on ollut aiheuttamistahallisuus seuraavassa esimerkkitapauksessa:

A ja B istuvat vierekkäin sohvalla kotibileissä. A sivelee kädellään B:n reittä. B hymyilee ja koskettaa kädellään A:n poskea. Tässä vaiheessa B ei siis osoita millään tavalla suostumuksen puutetta, vaan on pikemminkin suostuvainen kosketteluun. B:n hymyn nähtyään A karjahtaa: ”Onks tollanen löysä lehmä ennen kellekkään kelvannu!” Tämän kuultuaan B huutaa ja rimpuilee pois sohvalta, mutta A nauraa ivallisesti ja jatkaa kätensä liu’uttamista B:n minihameen alle.

Tässä tapauksessa tekijä A on omalla toiminnallaan muuttanut teon kohde B:n suhtautumisen seksuaalisesti olennaiseen kosketteluun. A on siten *aiheuttanut* B:n suostumuksen puutteen. Loukkaavan lausahduksen jälkeen B on rimpuilullaan myös tehnyt selväksi, ettei hän tahdo olla teon kohteena. Näin ollen teon loppuvaiheessa A:n on täytynyt pitää suostumuksen puutetta myös varsin todennäköisenä. Tekoa on kuitenkin arvioitava tavoitetahallisena: tekoon alun perin suostuneen henkilön kosketteleminen ei ole vastannut A:n tahtoa, joten hän on pyrkinyt saamaan B:n vastustamaan koskettelua. B:n suostumuksen puute on siis ollut nimenomaan A:n tavoitteena.

##### 4.4.2 Valitsemistahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa

A lähestyy yökerhossa takaapäin B:tä, joka on kieltäytynyt aiemmin useista A:n lähestymisyrityksistä. B huomaa A:n vasta, kun A kourii B:n jalkojen välistä työnnetyllä kädellään B:n sukupuolielimiä. Samalla A julistaa: ”Tästähän sä pikkulutka tykkäät!”

Kosketellessaan aiemmin kieltäytynyttä B:tä nöyryyttävällä tavalla A *valitsee* sellaiset keinot ja olosuhteet, joiden myötä tekoon suostumattoman henkilön saaminen seksuaalisen teon kohteeksi on äärimmäisen todennäköistä. Tekijä ei voi olla täysin varma siitä, ettei koskettelu voisi olla B:n tahdon mukaista. Mielensisäisenä suhtautumisena tavoitetahallisuus täyttyy tilanteessa, jossa tekijä valitsee teon kohteeksi henkilön, jonka uskoo vastustavan tekoa.

Seksuaalisessa ahdistelussa valitsemistahallisuus ei kuitenkaan merkitse erityisen selvää merkkiä tekijän tahtoelementin käsilläolosta: Kun tekijä valitsee teon kohteeksi henkilön, jonka hän haluaa vastustavan tekoa, kyse voi olla toivetahallisuudesta, joka ei ilmene ulkoisesti havaittavina seikkoina. Pelkkä varmuus suostumuksen puutteesta puolestaan osoittaa vain varmuustahallisuutta. Valitsemistahallisuus edellyttääkin esimerkiksi tämän tapauksen kaltaista halventavaa lausahdusta. Jos taas tekijä on tullut monta kertaa torjutuksi, hän voi haluta kostaa kieltäytyneelle. Tällaisessa kostoteossa tekijä nimenomaan haluaa, että teko on uhrin tahdon vastainen ja siten myös nöyryyttävä.

#### *4.4.3 Varmistamistahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa*

A hipelöi bussijonossa B:n selkää. B sanoo heiveröisellä äänellä: ”Lopeta!” Tämän jälkeen A puristaa kovempaa B:n takapuolta ja työntää päänsä hänen kaulalleen, jolloin B huutaa voimakkaammin: ”Häivy!” Huomattuaan B:n rajun vastustuksen A työntää kätensä B:n jalkojen väliin ja sanoo: ”Mä niin nautin, kun sä vastustat mua!”

Tässä tapauksessa A *varmistaa* B:n suostumuksen puutteen tekemällä yhä seksuaalisesti olennaisemman teon sen jälkeen, kun B on jo osoittanut, ettei tahdo koskettelua. Varmistaminen voisi tapahtua myös sanallisella kysymyksellä, jolla tekijä haluaa täyden varmuuden siitä, että teon kohde todella vastustaa seksuaalista koskettelua. Myös koskettelemalla tehty varmistaminen merkitsee kuitenkin vastaavaa kysymystä, koska seksuaalisessa kanssakäymisessä pikkuhiljaa tapahtuva lähentyminen ja seksuaalisempiin kosketteluihin eteneminen on luontevaa. Varmistamistahallisuudessa olennaista on kuitenkin tapa, jolla tekijä suhtautuu saamaansa varmistukseen. Teon jatkaminen merkitsee ainoastaan välinpitämättömyyttä, jolloin varmistuksen saaneella henkilöllä olisi varmuustahallisuus. Kun tekijä sen sijaan osoittaa tyytyväisyyttä jatkaessaan tekoa jopa olennaisempana, menettely osoittaa, että suostumuksen puute on ollut tekijän tavoitteena. Tyytyväisyyden osoittamisen ei tarvitse olla yhtä selväsanainen kuin tässä tapauksessa – A:n viimeinen lause täyttäisi myös paljastamistahallisuuden. Teon kohteen kieltävään kommenttiin reagoiminen esimerkiksi kommentilla ”Hyvä!” tai silminnäkijöiden todistamalla leveällä hymyllä osoittaa tekijän tahtoneen kieltävää vastausta varmistukseensa.

#### *4.4.4 Vahvistamistahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa*



Opettajana työskentelevä A hakeutuu työkaverinsa B:n läheisyyteen opettajainhuoneen keittiössä. A tavoittelee huulillaan B:n huulia ja onnistuu suukottelemaan B:n poskia. Tässä vaiheessa B toteaa malitillisesti: ”Älä nyt viiti”. A jatkaa suuteluyrityksiä, jolloin B puuskahtaa topakammin: ”Yritä nyt jo tajuta et mie en halluu tällasta!” Tämän jälkeen A tarttuu B:tä tiukasti kaulasta ja työntää kielensä tämän suuhun. B alkaa itkeä ja huutaa apua, koska ei pääse irti A:n otteesta. A tokaisee: ”Huuda vielä kovempaa niin mä kiihotun”.

A on *vahvistanut* menettelyllään B:n suostumuksen puutetta samalla kun myös teon seksuaalinen olennaisuus on vahvistunut jatkuvien koskettelujen myötä. B on aluksi ilmaissut vain ystävällisesti: ”Älä nyt viiti”. Tämä hennompi suostumuksen puute on kehittynyt B:n toiminnan johdosta rajuun vastustukseen, josta A on myös osoittanut nauttivansa. A:n on täytynyt mieltää suostumuksen puute myös varmaksi, mutta hallintaotteen kesto ja B:n koskettelun voimistuminen osoittavat, että tekijä on tavoitellut teon kohteen suostumuksen puutetta. Tekijä on tahtonut kuulla ja tuntea yhä vahvempaa ja ahdistuneempaa vastustusta.

Teon kohteen eri vahvuisten suostumuksen puutteiden jaottelu ei tarkoita, ettei hennolla äänellä tehty kieltäytyminen merkitsisi suostumuksen puutteen ilmaisemista. Teon jatkaminen minkä tahansa suostumuksen puutetta ilmaisevan viestin jälkeen merkitsee rangaistavaa menettelyä, jos tekijän katsotaan pitäneen suostumuksen puutetta varsin todennäköisenä. Positiivinen suhtautuminen selkeästi annettuihin kieltäytymisiin merkitsee kuitenkin korkeampaa syyllisyyttä. Vahvistamistahallinen teko voi lähennellä myös RL 20:4:n pakottamista seksuaaliseen tekoon, mikäli teko loukkaa olennaisesti teon kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, ja teon kohde saadaan ryhtymään siihen väkivallalla tai uhkauksella. Ennakkopäätöksessä KKO 2019:104 useita seksuaalisesti olennaisia tekoja sisältänyttä kokonaisuutta arvioitiin kuitenkin seksuaalisena ahdisteluna. Ratkaisussa ei arvioitu tahallisuutta.

#### *4.4.5 Paljastamistahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa*

Paljastamistahallisuudessa tekijä ilmaisee tavoitteensa sanallisesti tai esimerkiksi uhkausviestillä juuri ennen tekoa, teon aikana tai sen jälkeen. Ennakkopäätöksessä KKO 1993:5 korkein oikeus katsoi, etteivät teon aikana ja sen jälkeen päihtyneenä esitetyt tappouhkauksen yksin osoittaneet tappamistarkoitusta. Syytetty oli lyönyt asianomistajaa useita kertoja päähän ratanaulalla, mutta ei ollut aiheuttanut hengenvaaraa. Uhkaukset voivatkin olla vain tekijän keino purkaa vihaa, jolloin tekijän tarkoitusta ei voi perustella esitetyillä

uhkauksilla.<sup>248</sup> Prejudikaatissa KKO 2003:115 tarkoitustahallisuus kuitenkin täyttyi tapauksessa, jossa syytetty oli esittänyt uhrille lukuisia yksiselitteisiä tappouhkauksia, joista viimeisimmän juuri ennen ampumista. Tarkoitustahallisuutta ilmensi myös muut seikat – sinnikäs pyrkimys päästä sisälle taloon, jossa syytetty tiesi asianomistajan olevan sekä varustautuminen katkaistulla haulikolla ja siihen kuuluvilla panoksilla.

Seksuaalisessa ahdistelussa tekijä voi ilmaista suostumuksen puutetta koskevan tavoitteensa lähinnä teon aikaisella kommentilla. Paljastamistahallisuutta voisi kuitenkin osoittaa esimerkiksi juuri ennen koskettelua lähetetty viesti, josta ilmenee, että teon kohteen suostumuksen puute on tekijän tavoitteena. Tavoitteen tulee kuitenkin olla teon aikana voimassa, jotta kyse olisi tavoitetahallisuudesta. Useitakin päiviä ennen tekoa lähetetty viesti voisi merkitä paljastamistahallisuutta, jos tekijä säikäyttäisi teon kohteen yllättävällä koskettelulla päästyään tämän luokse niin pian kuin mahdollista.

A saapuu B:n 40-vuotisjuhliin ja ojentaa syntymäpäiväsankarille ruusun ja lahjapaketin. B kiittää ja sanoo: ”Halataan”. B antaa siis suostumuksensa kaverilliseen halaukseen, mutta ei seksuaaliseen kosketteluun. A liimaa kuitenkin kätensä B:n lapaluiden väliin ja alkaa liu’uttaa niitä intensiivisesti alaspäin. Samalla hän työntää B:n seinän taakse piiloon muilta juhlavierailta. Kun kädet lähestyvät B:n housunrajaa, B kuiskaa: ”Mitä ihmettä sä nyt?” A työntää kätensä B:n housuihin, vaikka tämä huutaa: ”Päästä irti, miten sä kehtaat! Mä en haluu et sä ronklit mua tolleen!” A lopettaa koskettelyn hetken päästä ja vastaa: ”Sikshän mä tästä niin paljon tykkäsinkin”.

Esimerkkitapauksessa A osoittaa tavoitteensa välittömästi tekoon liittyvällä kommentilla, joka osoittaa suostumuksen puutteen olleen hänen tahtonsa mukaista. Paljastamistahallisuutta arvioitaessa on kuitenkin huomioitava, että tunnusmerkistö täyttyy vain, jos koskettelyteko on kohdistettu henkilöön, joka ei ole teon hetkellä suostunut tekoon. Jos tekijä esittää koskettelyn jälkeen loukkaavan kommentin, joka osoittaa hänen halunneen vastustusta, rikoksen tunnusmerkistö ei täyty, jos teon kohteen antama lupa on ollut voimassa koko teon ajan. Tekijä ei ole syyllistynyt seksuaaliseen ahdisteluun, vaikka teon jälkeisestä kommentista loukkaantunut asianomistaja tekisikin rikosilmoituksen. Esimerkin tilanteessa teon kohde on kuitenkin ilmaissut suostumuksen puutteen jo koskettelyn aikana, ja tekijä on tullut tästä myös tietoiseksi.

---

<sup>248</sup> Matikkala 2005, s. 96.

#### 4.4.6 Toivetahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa

A ja B tanssivat toisistaan erillään yökerhon tanssilavalla muiden ihmisten seassa. A hakeutuu B:n läheisyyteen ja pyörittää lantiotaan niin, että hipaisee sillä tietyin väliajoin B:n lantiota. A tarttuu yhtäkkiä B:n takapuoleen ja kiskoo tämän pakarointia kohti omaa etumustaan.

A *toivoo*, että B ei haluaisi koskettelua. Tapaukseen ei kuitenkaan liity ulkoisesti havaittavia olosuhteita, joiden perusteella voitaisiin päätellä B:n suostumuksen puutteen olleen A:n tavoitteena. A:n täytyy kuitenkin mieltää varmaksi, ettei hän ole saanut suostumusta B:n takapuolen kiskomiseen ja omaa etumustaan vasten hieromiseen. Teko on siis joka tapauksessa tahallinen. Ainoa mahdollinen todiste tekijän tavoitetahallisuudesta olisi kuitenkin A:n selkeä tunnustus tai hänen kertomukseensa sisältyvä kohta, josta tekijän tavoite voitaisiin päätellä epäsuorasti.

#### 4.5 Tarkoitustahallisuuden näyttäminen seksuaalisessa ahdistelussa

Olen päätenyt kolmannessa luvussa siihen, ettei tarkoitustahallisuutta ole järkevää arvioida seksuaalisessa ahdistelussa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukseen kohdistuvana seuraustahallisuutena. Sen sijaan suostumuksen puutteeseen kohdistuva tavoitetahallisuus merkitsee, että tekijä on pyrkinyt viemään teon kohteelta mahdollisuuden itsemääräämisoikeutensa käyttämiseen. Tarkoitustahallisuuden kohteena seksuaalisessa ahdistelussa ei siis ole nöyryyttäminen tai psyykkisen vahingon aiheuttaminen, vaan teon kohteen päätöksentekovallan hetkellinen poisottaminen. Kyse on *seksuaalisesta* itsemääräämisoikeudesta, joten tekijän on kuitenkin pidettävä vähintään varsin todennäköisenä, että teko on seksuaalisesti olennainen. Siihen, kuinka voimakkaasti tekijä haluaa loukata seksuaalista itsemääräämisoikeutta, vaikuttaa sekä seksuaaliseen olennaisuuteen että suostumuksen puutteeseen kohdistuvien tavoitetahallisuuden muotojen määrä ja räikeys. Jos tekijä aiheuttaa ja vahvistaa teon kohteen suostumuksen puutteen koko ajan selkeämmäksi vastustukseksi aiheuttaen samaan aikaan yhä olennaisempia seksuaalisia kosketteluja, kysymyksessä on erityisen vahva tavoite- ja tarkoitustahallisuus.

Tarkoitustahallisuuden näyttämisessä tulee siis keskittyä yhden tai useamman suostumuksen puutteeseen kohdistuvan tavoitetahallisuuden alalajin näyttämiseen. Mikäli teon piirteet osoittavat useampaa alalajia, tekijän tavoite ilmenee varsin selkeästi. Seksuaaliseen olennaisuuteen kohdistuva tahallisuus puolestaan täyttyy, jos tekijä on kohdistanut vapaita ja

intensiivisiä kosketteluja seksuaalisesti olennaisiin kehonosiin, eikä hän ole voinut erehtyä teon seksuaalisesti olennaisesta luonteesta. Tekijä tuskin koskaan huutaa ääneen: ”Haluan loukata sinun seksuaalista itsemääräämisoikeuttasi!” Sen sijaan tekijä voi lausua esimerkiksi ”Minuahan ei vastusteta!” tai ”Kukaan ei kuule sun ininöitä”, ja myös nämä kommentit voivat merkitä teon olosuhteisiin liitettynä itsemääräämisoikeuden loukkauspyrkimystä.

Tekijällä on ainoastaan varmuustahallisuus, mikäli hän koskettelee toista yllättäen tarkoituksenaan saada itselleen mielihyvää tai seksuaalista nautintoa. Varmuustahallisuutta osoittaa se, että tekijä mieltää varmaksi, ettei teon kohde ole antanut suostumustaan tekoon. Mikäli tekijä nimenomaan haluaa, ettei teon kohde ole antanut suostumustaan, kyseeseen tulee kuitenkin suostumukseen puutteeseen kohdistuva tavoitetahallisuus, joka merkitsee samalla myös tarkoitustahallisuutta. Esimerkiksi seksuaalihuumorin ja vitsailun<sup>249</sup> voivatkin merkitä tavoite- ja tarkoitustahallisuutta: jos teon kohde on saanut varautua ja antaa suostumuksensa tekoon, tekijän pilkkaamis- tai huomionkerjäämistarkoitus ei toteudu. Jos tekijä haluaa yllättää teon kohteen seksuaalisella koskettelulla, hän nimenomaan tavoittelee tilannetta, jossa teon kohde ei ole päässyt määräämään seksuaalisesta käyttäytymisestään. Rangaistuksen mittaamisen näkökulmasta hauska pilaksi ajateltu yllätys ei kuitenkaan välttämättä osoita tahtoelementistä huolimatta suurempaa syyllisyyttä kuin teko, jossa tekijä mieltää varmaksi teon kohteen suostumuksen puutteen ja koskettelee ilkeyttään tai omahyväisyyttään.

Myös tavoite- ja tarkoitustahalliset teot voivat siis olla vahingoittavuudeltaan hyvin eritasoisia: Tarkoitustahallisuus täyttyy aina, kun tekijä ei halua antaa kohteelle mahdollisuutta seksuaaliseen itsemääräämiseen, eikä tarkoitustahallisuus edellytä erityistä häpeän tai tuskan tuottamista. Seuraavassa esimerkkitapauksessa teko on puettu vitsin muotoon, mutta suunnitelman onnistuminen edellyttää, ettei teon kohde ole päässyt päättämään itse, ryhtyykö tekoon vai ei. Tarkoitustahallisuus siis täyttyy, ja tekoon liittyy myös nöyryyttäviä piirteitä, koska seksuaalista tekoa on todistamassa koko työyhteisö.

Markkinointifirmassa työskentelevä B poistuu työhuoneestaan viettääkseen kahvitaukoa työyhteisön taukotilassa. Kun hän avaa ovea, hänen esimiehensä A pälyilee kyykkyasennossa kaapin takana. A hakee kahvikupin ja lähestyy punaista nojatuolia, jossa hän tyypillisesti istuu tauon aikana. B:n ruvetessa istuutumaan A hypähtää ylös ja puristelee B:n pakaroihin. B tuntee

---

<sup>249</sup> Härskeistä vitseistä ja seksuaalihuumorista ks. Vilka 2011, s. 62–64.

kuuman kahvin kaatuvan rintaansa. Episodia herkeämättä seuranneet työkaverit purskahtavat railakkaaseen nauruun, mutta B:tä ei hymyilytä.

#### 4.6 Tavoitetahallisuuden esimerkitapauksia lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä

##### 4.6.1 Aiheuttamistahallisuus lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä

Aiheuttamistahallisuuden räikein muoto olisi kolmannessa luvussa esille tuomani tilanne, jossa tekijä siittää tai synnyttää lapsen saavuttaakseen alle 16-vuotiaan hyväksikäytön kohteen. Tällaisen käyttäytymisen yhteys konkreettiseen rikokseen olisi vaikeasti todennettavissa, eikä olosuhdetahallisuudessa ole kyse pitkän aikavälin suunnittelusta. Sen sijaan aiheuttamistahallisuutta osoittaa etsiminen ja kosiskelu, jossa tekijä selkeästi esimerkiksi viestillä tai sanallisella ilmauksella etsii alle 16-vuotiasta henkilöä seksuaalisen teon kohteeksi. Tekijä voi tällaisilla toimenpiteillä aiheuttaa *teon kohteen* iän, vaikka hän ei voi muuttaa jo olemassa olevaa 16-vuotiasta henkilöä 15-vuotiaaksi. Esimerkitapauksessa A valmisteleekin selkeän 12–13-vuotiaan pojan hakuilmoituksen. Saatuaan teon kohteeksi haluamansa ikäisen lapsen hän tekee seksuaalisten fantasioidensa kuvailulla seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan B:n kehitystä.

30-vuotias A kyselee Internetin keskustelupalstalla, haluaisiko joku *samanikäinen* vuonna 2007 syntynyt poika keskustella jalkapalloharrastuksesta. 13-vuotias B vastaa A:n aloittamaan keskusteluun ja kertoo pelaavansa jalkapalloa. A:n pyynnöstä B kertoo puhelinnumeron, minkä jälkeen A ja B jatkavat keskustelua pikaviestisovelluksessa. A kertoo, että häntä ahdistaa, koska hän kokee olevansa pienikokoisempi kuin muut hänen joukkueessaan pelaavat pojat. Siksi hän kysyy, minkä pituinen ja painoinen B on. B:n vastattua A lähettää viestin: ”Sulla on varmaan tosi tiukka anaali. Mä nään jo nyt mun mielessä, miten hyvältä tuntuis kun mä panisin sitä.”

Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön ei yleensä liity fyysisen voiman käyttämistä. Sen sijaan seksuaalinen kontakti lapsen kanssa voidaan saavuttaa erilaisilla manipulointi- ja suostuttelukeinoilla.<sup>250</sup> Esimerkiksi ennakkopäätöksen KKO 2005:54 taustalla olleessa tapauksessa tekijä oli saanut lapsen suostumaan sukupuoliyhteyteen verrattavaan haureuteen alkoholin ja rahan avulla. Pedofiilit saattavat tarjota lapselle esimerkiksi lahjoja, harrastusmahdollisuuksia, makeisia tai tupakkaa. Kyse on hienovaraisesta luottamuksen luomisesta ja

---

<sup>250</sup> Mattila – Lönnqvist 2017, s. 455.

valmistelemisesta seksuaalisiin tekoihin. Lähtymisyrityksille haavoittuvimpia ovat lapset, jotka ovat kokeneet kotona kaltoinkohtelua, eivätkä saa riittävästi tukea vanhemmiltaan.<sup>251</sup>

Kosiskelu tai korvauksen antaminen ei kuitenkaan kuulu lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön, eivätkä tällaiset esivaiheet itsessään merkitse tavoitetahallisuutta – ketä tahansa, myös aikuista, voi yrittää kosiskella lahjojen avulla. Pelkkä pyrkiminen tapaamiseen tai kanssakäymiseen lapsen kanssa ei ole rangaistavaa myöskään RL 20:8b:n mukaisena lapsen houkuttelemisena seksuaalisiin tarkoituksiin. Tietyissä tarkoituksessa tehdystä pyrkimyksestä rankaiseminen olisi ongelmallista rikoslainsäädännön tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden näkökulmasta, ja tällaisten tarkoituserien toteennäyttämisen saattaisi olla haastavaa.<sup>252</sup> Aiheuttamistahallisuudessa olennaista on siis nimenomaan alle 16-vuotiaan lapsen etsiminen ja saaminen teon kohteeksi joko lahjomalla tai lapsen omasta tahdosta.

#### *4.6.2 Valitsemistahallisuus lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä*

Siinä missä aiheuttamistahallisuudessa tekijän tavoitetta ilmentää selkeä alle 16-vuotiaan etsimistä osoittava viestintä, valitsemistahallisuudessa tekijä valitsee sellaiset olosuhteet, joihin hakeutumalla teon kohteeksi päätyvä henkilö on erittäin todennäköisesti alle 16-vuotias. Olosuhteet, joissa lapseen on tutustuttu, ovat keskeisiä arvioitaessa myös tekijän tietoisuutta lapsen iästä.<sup>253</sup> Pedofiili saattaa hakeutua töihin paikkaan, jossa pääsee kontaktiin lasten kanssa – esimerkiksi lastenhoitajaksi tai leiriohjaajaksi. Hyväksikäyttäjäksi voi olla sosiaaliselta kehitykseltään muita aikuisia alemmalla tasolla oleva henkilö, joka ei ole kyennyt solmimaan tasavertaisia suhteita aikuisiin. Tällöin tekijä päätyy hakemaan tyydytystä lapsista.<sup>254</sup>

25-vuotias A hakeutuu paikalliseen urheiluseuraan vapaaehtoiseksi harjoitusten vetäjäksi. Hän kertoo, että haluaisi toimia erityisesti alakouluikäisten lasten kanssa, koska on aina pitänyt lapsista. Lisäksi hän kertoo harrastaneensa lapsena balettia, minkä myötä hänellä voisi olla erityisen paljon annettavaa 8–10-vuotiaiden tanssikerhon apuohjaajana. Ensimmäisten harjoitusten jälkeen A väittää vastuuvallmentajalle menevänsä pukuhuoneeseen jatkamaan lapsiin tutustumista. A menee istumaan pukuhuoneen penkille tuijottaen tanssimekkoja riisuvia

---

<sup>251</sup> Haapasalo 2017, s. 277.

<sup>252</sup> LaVM 43/2010 vp, s. 8.

<sup>253</sup> Hirvelä 2007, s. 144.

<sup>254</sup> Haapasalo 2017, s. 277–278.

lapsia. Kun muut lapset ovat lähteneet, A työntää kätensä viimeiseksi pukuhuoneeseen jääneen B:n alushousuihin ja hieroo kädellään tämän sukupuolielintä.

Esimerkkitapauksessa A raivaa tiensä olosuhteisiin, joissa lasten kanssa lähentymiseen on erinomaiset mahdollisuudet. Hän ilmoittaa halunsa työskennellä alakouluikäisten lasten kanssa, jolloin on äärimmäisen epätodennäköistä, että joukossa olisi 16 vuotta täyttäneitä. Ilmoitus ei kuitenkaan ole niin selkeä 16-vuotiasta lasta koskeva seuranhakupyyntö, että kyse olisi aiheuttamistahallisuudesta. Valitsemistahallisuutta voisi osoittaa myös sellaisten kosiskelukeinojen, jotka tyypillisesti vetoavat lapsiin, käyttäminen. Aikuinen ihminen tuskin kiinnostuisi makeisista niin, että lähtisi tapaamaan ventovierasta ihmistä niiden toivossa. Vastaavasti tupakan tai alkoholin tarjoaminen voi olla erityisen mielekäs houkutin yläkouluikäisille lapsille, jotka saattavat kokeilla päihteitä, mutta eivät voi itse ostaa niitä.

Valitsemistahallisuutta ilmentävät myös muut tekijän valitsemat keinot, jotka osoittavat hänen tavoitelleen tekonsa kohteeksi lasta. Esimerkiksi prejudikaatin KKO 2004:71 taustalla olleessa tapauksessa 51-vuotias tekijä oli väittänyt olevansa 18-vuotias. Ennakkopäätöksessä KKO 2017:51 korkein oikeus puolestaan arvioi rangaistuksen mittaamista ja rangaistuslajin valintaa tapauksessa, jossa syytetty oli tuomittu muun muassa 17:stä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä siltä osin lainvoimaiseksi jääneellä käräjäoikeuden lainvoimaisella tuomiolla. Korkein oikeus piti vahingollisimpana tapaukseen liittyvänä yksittäistapauksena tekoa, jossa syytetty oli esiintynyt viitenä iältään ja sukupuoleltaan erilaisena henkilönä lähettäen samalle 12–15-vuotiaalle lapselle seksuaalisia viestejä ja alastonkuvia sekä saaden lapsen lähettämään alastonkuvia ja näyttäytymään web-kameran kautta vähäpukuisena. Mikäli tekijä tavoittelee seksuaalisen kanssakäymisen kohteeksi aikuista, omaa ikää ei tarvitse hävetä. Toisaalta 60-vuotias voi tekeytyä 40-vuotiaaksi myös saavuttaakseen 30-vuotiaiden huomiota. Tapauksen olosuhteista täytyy ilmetä siten muitakin tekijän lapsen ikään kohdistuvaa tavoitetta osoittavia seikkoja, joiden perusteella iän valehteleminen osoittaa tekijän tavoitelleen lapsia seksuaalisten tekojen kohteeksi.

Ennakkopäätökseen KKO 2004:71 liittyy myös toinen seikka, joka osoittaa valitsemistahallisuutta: Syytetty oli lähettämässään viesteissä tarjonnut 11-vuotiaalle lapselle mahdollisuutta oppia kanssaan ”kaikkea kivaa seksistä”. Aikuiset eivät tarvitse tällaista opetusta, eikä vastaava tarjous vetoaisi aikuiseen. On toki huomioitava, missä olosuhteissa tarjous on tehty. Aikuisten välisessä viestinnässäkin tällaisesta opetuksesta saatettaisiin puhua esimerkiksi

seksiin liittyvinä roolileikkeinä. Jos sen sijaan seksin opettamista ehdotetaan 11-vuotiaalle, kyse on sellaisesta lähentelystä, jolla valmistellaan kokematon lasta seksuaalisiin tekoihin. Mikäli tekijä haaveilee seksinopettamistoimenpiteistä, hän nimenomaan tavoittelee teon kohteeksi lasta, joka on kokematon ja saattaa pelätä seksiin liittyviä asioita.

#### *4.6.3 Varmistamistahallisuus lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä*

26-vuotias A selailee B:n Instagram-kuvia ja lähettää tälle yksityisviestin. 19-vuotiaaksi tekeytyvä A kehuu B:n kuvia, ja osapuolet sopivat tapaavansa kahvilassa. Tapaamisessa A kertoo häikäistyvänsä B:n kauneudesta, ja suklaakakkupalojen syömisen jälkeen B lähtee käymään vessassa. A seuraa B:tä kahvilan eteiseen ja kysyy tämän ikää. A:n halausotteeseen yhtynyt B kertoo olevansa 14-vuotias, minkä jälkeen A toteaa: ”Hyvä!”. Kun A sukeltaa tyytyväisenä käsillään B paidan alle puristellen tämän rintoja, B irtautuu A:n otteesta. Lähtiessään juoksemaan kohti ulko-ovea B huutaa: ”Siis oot sä joku pervo!”

Esimerkkitapauksessa A haluaa omatoimisesti selvittää B:n iän. A reagoi B:n vastaukseen selväsanaisesti ja alkaa puristella B:n rintoja kuultuaan tämän olevan 14-vuotias. Teon jatkaminen lapsen iän varmistamisen jälkeen ei yksinään osoita, että tekijä olisi tavoitellut teon kohteeksi lasta. Toisaalta henkilö, joka ei ole pyrkinyt kontaktiin nimenomaan lapsen kanssa, saattaisi vähintäänkin muuttua mielteliäksi, mikäli lapsen alle 16 vuoden ikä tulisi yllätyksenä. Siten osoitetun tyytyväisyyden ei tarvitse olla selkeä sanallinen tyytyväisyyden osoittaminen. Myös innostuminen, hymyn leviäminen ja seksuaaliseen tekoon ryntääminen heti lapsen iän varmistuttua osoittaa, että tekijän kuulema tieto lapsen alle 16 vuoden iästä on ollut mieluisa uutinen.

#### *4.6.4 Vahvistamistahallisuus lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä*

24-vuotias A juttelee pikkuserkkunsa B:n kanssa häjäjuhlissa. Keskustelun aikana A saa tietää, että B käy peruskoulun seitsemättä luokkaa. A on kiinnostunut B:n kertomasta koulu-uupumuksesta ja vanhempien avioeron aiheuttamasta ahdistuksesta. Kun B valittaa juhlien tylsyyttä, A pyytää häntä kanssaan vanhan kartanon ullakolle. A sanoo, että hänen on pakko saada suudella B:tä, joka myös suostuu ehdotukseen. A koskettelee myös B:n pakarointa ja sisäreisiä, kunnes hän kaivaa taskustaan tutin ja laittaa sen B:n suuhun. Hän kuiskaa B:lle: ”Nyt ime sitä tuttia ja kun mä otan se pois, itke niinku pikkuvauvat”.



A:n tavoitetahallisuus voidaan päätellä teon poikkeuksellisista piirteistä – hän kehottaa yläkouluikäistä lasta teeskentelemään vauvaa tuttia imemällä ja itkemällä. A on siis halunnut, että hänen suorittaessaan seksuaalista tekoa B vaikuttaa todellista ikäänsäkin nuoremmalta. A on siis vahvistanut B:n lapsenomaisuutta, mikä osoittaa, että hän on tavoitellut seksuaalisen teon kohteeksi alle 16-vuotiasta lasta. A:n vaatimukset tekevä teosta muutenkin nöyryyttävän, mutta ennen kaikkea ne osoittavat, että A on halunnut toteuttaa seksuaalisia pyrkimyksiään tuttia imevän ja puolustuskyvyttömän lapsen kanssa. Koska tekijä ei voi enää teon tapahtuessa vaikuttaa lapsen todelliseen ikään, vain tällaiset erityiset teon piirteet voivat osoittaa lapsen ikään kohdistuvaa vahvistamistahallisuutta. Tekijän tavoitetta voisi kuitenkin osoittaa myös tilanne, jossa tekijä vahvistaa teon seksuaalista olennaisuutta pitkäkestoisella teolla tullen vähintäänkin tietoiseksi lapsen iästä. Tällöin teon jatkaminen yhä seksuaalisesti olennaisemmillä teoilla voisi osoittaa tekijän myös tahtoneen, että teon kohteena on nimenomaan lapsi.

#### *4.6.5 Paljastamistahallisuus lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä*

25-vuotias A tapaa uimarannalla pidettävissä koulujenpäättäjäisbileissä 15-vuotiaan B:n. Illan aikana A ja B suukottelevat, ja A kertoo ihastuneensa B:hen. Myös B toteaa olevansa ihastunut ja antaa A:lle yhteystietonsa. Samalla A:lle selviää, että B on 15-vuotias. Pari siirtyy harrastamaan hyväilyksiä kesäisen pensaan varjoon. Kanssakäyminen ei etene sukupuoliyhteyteen, vaan sisältää vaatteiden päältä tapahtuvaa takapuolen ja rintojen hyväilyä. A ottaa puhelimitään kuvan parin suutelemisesta ja lähettää sen ystävälleen. Viestiin hän kirjoittaa: ”Löysinpä viimein sakkolihaa!”

A:n varsinainen B:hen kohdistuva toiminta ei osoita lapsen alle 16 vuoden iän olevan A:n tavoitteena. A:n tietoisuus on havaittavissa tapauksen olosuhteista, joten A:lla on ollut vähintään todennäköisyystahallisuus. Sen sijaan A:n ystävälleen lähettämä viesti paljastaa, että hän nimenomaan etsi lasta teon kohteeksi. Tavoite on voinut liittyä esimerkiksi vedonlyöntiin tai kokeilunhaluun. Paljastamistahallisuuteen kuuluvat sellaiset tavoitetta ilmentävät sanalliset lausumat ja muut teot, jotka eivät kuulu aiheuttamis-, valitsemis-, varmistamis- tai vahvistamistahallisuuteen. Esimerkiksi iän valehtelemisen osoittama valitsemistahallisuus voisi merkitä myös paljastamistahallisuutta – tekijä valitsee tietyn tyyppisiä keinoja ja olosuhteita saadakseen lapsen teon kohteeksi, mutta toisaalta hän myös paljastaa tavoitteensa kyseisillä toimenpiteillä.

Rajanveto erityyppisten keinojen valitsemisen sekä tavoitteenpaljastamistapojen välillä ei ole ratkaisevaa, koska kummassakin vaihtoehdossa on kyse tavoitetahallisuuden ilmenemis- muodosta. Valitsemistahallisuus on silti ensisijainen arviointitapa suhteessa paljastamistahallisuuteen: Sekä aiheuttamis-, valitsemis-, varmistamis- että vahvistamistahallisuuteen sisältyy tavoitteen paljastaminen. Näissä olosuhteeseen kohdistuva tavoite päätellään kuitenkin kunkin alalajin määritelmien pohjalta. Paljastamistahallisuus taas soveltuu sellaisiin teko-kohtaisesti arvioitaviin paljastamistoimiin, jotka eivät lukeudu mihinkään muuhun tavoitetahallisuuden alalajiin. Valitsemistahallisuudessa tekijän toiminta muodostaa syyn olosuhteen päätyemiselle osaksi tekoa. Tällöin sellaiset keinot, kuten iän valehteleminen, kuuluvat valitsemistahallisuuteen, mikäli niitä on käytetty olosuhteen saavuttamiseksi. Sen sijaan paljastamistahallisuudessa on kyse pikemminkin tavoitteen julistamisesta sen jälkeen, kun tekijä on jo saavuttanut tai huomannut tavoittelemansa olosuhteen. Tekijä voi toki paljastaa tavoitteensa, vaikka tavoiteltua olosuhdetta ei olisi todellisuudessa ollut olemassa vielä paljastamishetkellä. Jos olosuhde ei ole ollut käsillä teon hetkellä, rikoksen tunnusmerkistö ei kuitenkaan täyty.

#### *4.6.6 Toivetahallisuus lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä*

Siinä missä paljastamistahallisuuteen kuuluvat sellaiset tavoitetta ilmentävät seikat, jotka eivät kuulu aiheuttamis-, valitsemis-, varmistamis- tai vahvistamistahallisuuteen, toivetahallisuudessa tekijä ei paljasta tavoitettaan teon aikana millään ulkoisesti havaittavalla tavalla. Koska tekijän teonhetkisiä ajatuksia ei pystytä todentamaan, ainoa mahdollinen osoitus tekijän tavoitetahallisuudesta olisi tekijän tunnustus. Tällöin tekijä paljastaisi tavoitteensa jälkikäteen – ei tekoon välittömästi liittyvänä ajankohtana, kuten muissa tavoitetahallisuuden alalajeissa. Tavoitetahallisuus täyttyy kuitenkin vain, jos olosuhde on tekijän tavoitteena teon hetkellä.

Joensuulainen A yöpyy ystävänsä luona ollessaan työmatkalla Helsingissä. Ystävänsä 14-vuotias tytär B nukkuu viereisessä huoneessa. A ei tiedä B:n ikää, mutta toivoo tämän olevan alle 16-vuotias. Hän hiipii yöllä B:n sängyn viereen ja huomaa tämän heräävän. A pyytää B:ltä lupaa saada työntää kätensä tämän alushousuihin. B suostuu ehdotukseen, joten A hieroo kädellään B:n ulkoisia sukupuolielimiä.

### **4.7 Tarkoitustahallisuuden näyttäminen lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä**

Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä seksuaaliseen olennaisuuteen tai teon kohteen ikään kohdistuvan tavoitetahallisuuden näyttäminen ei itsessään merkitse, että tekijällä olisi ollut myös tarkoitustahallisuus. Teonhetkisiin olosuhteisiin kohdistuva tahtoelementti määrittää silti myös tekijän tarkoitusta: lapsen saaminen teon kohteeksi sekä erilaisten seksuaalista olennaisuutta osoittavien seikkojen aiheuttaminen vaikuttavat siihen, kuinka merkittävästi tekijä pystyy vahingoittamaan lapsen tulevaisuutta. Lapsen kehityksen vahingoittamispyrkimyksen tarkastelemisessa on kuitenkin keskeistä arvioida sellaisia ulkoisesti havaittavia seikkoja, jotka johtavat nimenomaan lapsen kehityksen kannalta negatiiviseen päämäärään. Tarkoitustahallisuus päätellään siten arvioimalla, onko tekijä valinnut, varmistanut, vahvistanut tai toivonut lapsen kehityksen vahingoittumista tukevia seikkoja tai paljastanut tarkoituksensa jollakin muulla tavalla.

### *Valitsemistahallisuus*

Lapsen kehityksen vahingoittumiseen kohdistuva tarkoitustahallisuus voidaan päätellä ensinnäkin teon piirteistä, jotka osoittavat päämäärään pääsemiseksi *valittuja* keinoja ja muita tekoon liittyviä olosuhteita: Osapuolten välinen suhde sekä lapsen ikä ja kehitystaso vaikuttavat teon vahingollisuuteen. Myös lapsen saaminen ympäristöön, joka on outo ja pelottava, on yleensä vahingollisempi kuin tuttu ympäristö, varsinkin jos lapsi ei pääse poistumaan vieraasta ympäristöstä.<sup>255</sup> Ennakkopäätöksissä KKO 2011:102 sekä KKO 2017:50 korkein oikeus painotti vahingollisuuden korostuvan teoissa, joissa tekijän suhde lapseen on läheinen ja luottamuksellinen.

A hoitaa kotonaan seitsemänvuotiasta siskonpoikaansa B:tä. Paikalla ei ole muita henkilöitä. Kun B istuu ruokapöydän ääressä tekemässä kotiläksyjään, A puuteroi vessassa nenäänsä. Sen jälkeen A kehottaa B:tä lähtemään kanssaan pihalla sijaitsevaan halkoliiteriin. B innostuu ajatuksesta, koska ei ole ikinä käynyt kiehtovan rakennuksen sisällä.

A ja B astuvat sisään liiteriin. A laittaa oven kiinni ja pyytää B:tä istuutumaan halkopinon päälle. B kertoo itkuisena, että pimeä liiteri pelottaa häntä. A vastaa riisuen samalla B:n housuja: ”Mua ei kiinnosta!”. Hän kääntää B:n mahalleen ja nuolee tämän peräaukkoa. Lopuksi A tokaisee B:lle: ”Jos lupaat, ettet kerro koskaan kellekkään mitään tässä liiterissä tapahtuneista asioista, mä lupaan, etten sano kellekkään, miten saastanen ja kuriton kakara sä oot.

---

<sup>255</sup> HE 6/1997 vp, s. 181.

Kaikki vihaa sua jos sä iniset tästä jollekin. Sun pitää olla tyytyväinen, että mä vaivauduin koskemaan suhun, vaikka mä oon aina hoitanu sua vaan koska sun äitis ei jaksa sua!”

Esimerkkitapauksessa A on hoitanut B:tä ja ollut näin ollen lapsen luottamusta nauttiva henkilö. A on nimenomaan tahtonut suorittaa B:n takapuolen nuolemisen ympäristössä, jota lapsi on pelännyt. Kyseinen seikka voisi liittyä myös siihen, että A on halunnut varmistua, ettei hänen mielihalujensa toteuttamiseen pyrkivällä teolla ole silminnäköisiä. A olisi kuitenkin ollut myös kotitalossaan B:n kanssa kahden kesken. Hän on siis nimenomaan halunnut muodostaa halkoliiteriretkestä mieleenpainuvan ja karmean kokemuksen. A on myös kohdistanut teon nuoreen, juuri ja juuri kouluikään yltäneeseen lapseen. Ikänsä puolesta B pystyy jo muistamaan tekoon liittyvät olosuhteet ja jää näin ollen kantamaan teon mahdollisesti aiheuttamaa traumaa. Mikäli teko kohdistetaan nukkuvaan tai vauvaikäiseen lapseen, tekijä saattaa toivoa, ettei lapsi saisi tietää häneen kohdistuneista teoista. Tällöin tekijä ei toimi tarkoitustahallisesti, mutta hän ei vapaudu rangaistusvastuusta, koska prejudikaattien KKO 2010:52 ja KKO 2015:50 tulkinnan mukaisesti lapsi kuulee teoista todennäköisesti myöhemmin. Nukkuvaankin lapseen kohdistettu teko on siis omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä.

#### *Vahvistamistahallisuus*

Esimerkkitapauksessa tekijä A *vahvistaa* teon vahingollisuutta jatkamalla loukkaavia lausumia senkin jälkeen, kun hän on jo saanut tyydytettyä seksuaaliset tarpeensa lapsen takapuolta nuolemalla. Vahingon vahvistaminen voisi olla joissain tapauksissa mahdollista näyttää myös esimerkiksi suun alueeseen aiheutuneiden vammojen perusteella: Oraalinen hyväksikäyttö voi näkyä esimerkiksi huulten, huulijänteen, suulaen ja uvulan eli kitakielekkeen vaurioina sekä peniksen imemisestä aiheutuneina verenpurkaumina tai kielen turpoamisena. Myös lapsen vaientamisesta ja paikallaan pitämisestä voi aiheutua hiertymiä, verenvuotoa ja mustelmia. Seksuaalisen hyväksikäytön aiheuttamat kasojen ja pään alueen vammat ovat usein samanlaisia kuin fyysisen pahoinpitelyn aiheuttamat vammat. Suun alueen muutoksia voi olla vaikeaa yhdistää sukupuolitauteihin pienten lasten kohdalla.<sup>256</sup>

Esimerkiksi peniksen imeminen merkitsisi sukupuoliyhteyttä, josta rangaistaan törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, mikäli teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä (RL

<sup>256</sup> Koskinen – Alapulli – Pietilä 2012, s. 188–189.

20:7.1,1). Perusmuotoisessa lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä kyseeseen tulevatkin lähinnä psyykkisen kehityksen vahingoittamispyrkimykset, koska fyysiseen vahingoittamiseen pyrkiminen näkyisi todennäköisesti poikkeuksellisen raakoina ja vakavina tekoina. Todennettaviin fyysisiin vahinkoihin johtava seksuaalinen teko voi muutoinkin osoittaa esimerkiksi erityistä nöyryyttä tai vahinkoa, jolloin tekoa tulee arvioida törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä.

### *Varmistamistahallisuus*

Lapsen kehityksen vahingoittumisen *varmistaminen* voisi näkyä esimerkiksi tapoina, joilla tekijä lopettaa teon vasta saatuaan lapsen itkemään tai kärsimään ruumiinvammasta. Erittäin monipuolisia ja vahingollisia tekoja sisältävä kokonaisuus voisi kuitenkin ilmentää sellaista erityistä vahingollisuutta, joka merkitsisi törkeän tekemuodon käsilläoloa. Varmistamistahallisuuden arvioiminen edellyttää joka tapauksessa tahallisuuden kohteen rikostyyppikohtaista hahmottamista: Jo teon aikana olemassa olevat olosuhteet on mahdollista varmistaa tyytyväisyyttä osoittaen. Myös selväpiirteisten vahinkoseurausten, kuten uhrin kuoleman, varmistaminen soveltuu tarkoitustahallisuuden arvioimiseen. Sen sijaan lapsen kehityksen vahingoittuminen on abstraktimpi, mahdollisesti vasta vuosien päästä ilmenevä seuraus.

Mikäli tekijä jatkaisi vuosien ajan uhrin vahingoittamiseen tähtäävää rajua piinaamista, kyse ei olisi perusmuotoisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Varmistaminen voi siten näkyä perusmuotoisessa lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä lähinnä tapoina, joilla tekijä tarkistaa, että lapsi on pelästynyt ja hämmentynyt. Esimerkiksi lapsen vaientaminen ja lapsen muuttuneen käyttäytymisen tarkistaminen jopa suoralla kysymyksellä voi merkitä varmistamistahallisuutta, jos tekijä osoittaa ilahtuvansa lapsen ongelmista. Jos seksuaalinen teko on ollut rangaistus tai lapsen kurittamiseen liittyvä toimenpide, tekijä voi varmistaa teon vahingollisuuden seuraavalla keskustelulla:

A: ”Tykkäsitkö, kun puristelin äsken pyllyäsi?”

B: ”En”.

A: ”Hyvä. Ei pitänytkään tykätä. Luetko jatkossa ahkerammin matematiikan kokeeseen?”

B: ”Joo”.

### *Paljastamistahallisuus*

Sadistiset pedofiilit nauttivat uhrille aiheuttamastaan kivusta, koska se johtaa seksuaaliseen tyydytykseen.<sup>257</sup> Vaikka teko olisi erityisen törkeä, kyse ei välttämättä ole vahingoittamispyrkimyksestä, vaan tavasta pyrkiä omaan nautintoon lapsen kustannuksella. Tarkoitustahallisuuden näyttämässä keskeisiä ovatkin kommentit, jotka *paljastavat*, että tekijä tahtoo aiheuttaa vahinkoa lapselle. Tekijä tuskin sanoo suoraan ”Haluan vahingoittaa kehitystäsi”. Sen sijaan pyrkimys voidaan lukea myös eri tavoin sanoitetuista, lapsen ajatusmaailmaan vaikuttavista lausumista. Esimerkiksi lapsen syyllistäminen ja muu halveeraaminen sekä lapsen kurittamiseen liittyvät ilmaukset osoittavat, että tekijä haluaa lapsen tuntevan syyllisyyttä, häpeää ja huonoa omanarvontunnetta. Tällaisten tunteiden istuttaminen lapseen osoittaa, että tekijän tarkoituksena on tuottaa pitkäaikaista vahinkoa lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille.

Läheisissä suhteissa lasta saatetaan valmistella intiimimpään kosketteluun esimerkiksi kylpyhetkillä ja seksuaalikasvatukseksi nimitetyllä koskettelulla. Tämän jälkeen seksuaalinen kanssakäyminen lisääntyy, ja lasta vannotetaan pitämään yhteistä salaisuutta.<sup>258</sup> Myös tällainen vannottaminen saattanee aiheuttaa lapselle ikäviä tunteita ja ahdistusta, mutta kyse ei välttämättä ole tekijän vahingoittamispyrkimyksestä, vaan halusta suojella itseään rikossyytteiltä.<sup>259</sup> Esimerkiksi vanhemman tekemässä teossa tarkoitustahallisuutta voisi osoittaa lapsen kurittaminen seksuaalista koskettelua, piiskaamista ja haukkumasanoja sisältävällä teolla. Mikäli tekoon ei liity piirteitä, jotka osoittaisivat tekijän halunneen vahingoittaa lapsen kehitystä, teko ei ole tarkoitustahallinen. Jos taas tekijällä on vahingoittamispyrkimys, mutta tarkoitusta osoittavat seikat eivät kytkeydy seksuaaliseen tekoon, kyseessä ei ole lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tahallisuuden muoto. Sen sijaan kyse voi olla lapsen loukkaamisesta muuna rikoksena rangaistavalla tai vain moraalisesti paheksuttavalla tavalla.

### *Toivetahallisuus*

Jos tekijä *toivoo* vahingoittavansa lasta ilman, että pyrkimys näkyy ulkoisesti havaittavina tekoon liittyvinä seikkoina, ainoastaan tekijän tunnus voi toimia näyttönä tarkoitustahallisuudesta. Tällaista tunnustamista ei tapahtune kovin usein, vaikkakin tunnus voi

---

<sup>257</sup> Haapasalo 2017, s. 277.

<sup>258</sup> Haapasalo 2017, s. 277.

<sup>259</sup> Vaiementaminen voi tapahtua myös lahjuksilla, kiristämällä tai väkivallalla uhkaamisella. Kiristäminen voi tapahtua esimerkiksi uhkauksella paljastaa lapsesta otettuja pornografisia kuvia tai lapsen tekemiä pieniä rikoksia tai muuten kiellettyjä tekoja. Ks. Molander 1996, s. 139–141.

tapahtua myös kiertoreitin kautta: Kyse on paljastamistahallisuudelle tyypillisistä tavoitteen tai tarkoituksen paljastamistavoista. Siinä missä paljastamistahallisuudessa tekijä julistaa tavoitteensa teon aikana, toivetahallisuudessa näyttöä voidaan saada vain jälkikäteisen tunnustamisen kautta. Tällainen epäsuorasti tapahtuva tunnustaminen voisi olla esimerkiksi oikeudenkäynnissä annettu lausuma, jossa tekijä perustelee tekoaan seuraavasti:

”Mie olin niin kyllästynyt siihen, et miun siskolla on monta lasta ja työpaikka ja rahhaa ja kaikkee. Alko iha oikeesti potuttaa ku se jauho taas miten Vilma oli saanu musiikkiopistolta stipendin ja sillä oli taas melkkein kaikki ainneet kympejä todistuksessa. Oli ihan pakko vähän näyttää sille Vilmalle, et ei se nyt niin täydellinen pentu oo. Mie en ollu pannu kettään pitkkään aikaan, niin teki mieli ees vähän lääppii jottain alapäästä. Se Vilma on just sellanen ärsyttävä hemmoteltu kympin tyttö, jolle teki hyvää pikkunen jyystäminen.”

Tekijä pyrkii lausumallaan säälin hakemiseen ja tekonsa vähättelemiseen. Todellisuudessa hän kuitenkin osoittaa, että hän on pyrkinyt vaikuttamaan *jollakin tavalla* lapsen kehitykseen. Seksuaalinen teko johtaa tyypillisesti lapsen kehityksen vahingoittumiseen, eikä teko voi tehdä lapselle hyvää, vaikka tekijä näin uskoisikin. Tekijän motiivina on ollut siskoa kohtaan tunnettu kateus, joka on saanut hänet pyrkimään tämän jälkeläisen kehityksen vahingoittamiseen. Pelkkä rivien välistä luetusta tunnustamisesta päätelty tarkoitustahallisuus ei kuitenkaan ole rangaistuksen mittaamisessa yhtä selkeä syyllisyyttä osoittava tekijä kuin sellainen tarkoitustahallisuus, jota teko itsessään osoittaa. Jos tekijän oma kertomus kuitenkin viestii tarkoitustahallisuudesta, kyse ei ole tekijäsyllisyydeksi luokiteltavasta tekijän persoonallisuuspiirteiden tai elämäntavan paheksumisesta. Koska asianosaisten kertomukset muodostavat joka tapauksessa keskeisen osan seksuaalirikoksista saatavasta näytöstä, myös tekijän oma kertomus voi tuoda esiin sellaisen teonhetkisen pyrkimyksen, joka merkitsee korkeampaa syyllisyyttä. Tekijän kertomuksen tulee kuitenkin osoittaa, että hän oli tahtonut vahingoittaa lapsen kehitystä nimenomaan seksuaalisen teon hetkellä. Jos tekijä haluaa aiheuttaa lapselle kärsimystä ja vahinkoa vasta oikeudenkäynnin aikaan, tarkoitustahallisuus ei ole ollut käsillä seksuaalista tekoa tehtäessä.

#### 4.8 Yhteenveto volitiivisen tahallisuuden näyttämistä

1. Mahdollisimman yksityiskohtaisten asianosaisten ja todistajien kertomusten saaminen.

2. Minkälainen tapahtumakulku asiassa on näytetty toteen?

3. Onko tekijä tavoitellut teonhetkisiä olosuhteita?

**seksuaalinen ahdistelu**

**lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö**

##### **aiheuttamistahallisuus:**

- Teon kohde on aluksi suostuvainen seksuaaliseen kosketteluun, mutta tekijä aiheuttaa suostumuksen puutteen esimerkiksi halventavalla lausumalla tai muulla nöyryyttävällä teolla.

##### **valitsemistahallisuus:**

- Tekijä hyödyntää esimerkiksi aikaisempia kieltäytymisiä valitessaan teon kohteeksi henkilöä, joka mahdollisimman suurella varmuudella vastustaisi tekoa.

##### **varmistamistahallisuus:**

- Tekijä kysyy sanallisesti, haluaako teon kohde kosketteluun, ja ilahtuu saatuaan kieltävän vastauksen. Kysyminen voi tapahtua myös kosketteluilla, joihin tekijä odottaa teon kohteelta vastustavaa reaktiota. Tekijä osoittaa tyytyväisyyttä reaktiot huomattuaan.

##### **vahvistamistahallisuus:**

- Tekijä tekee koko ajan olennaisempia seksuaalisia kosketteluja ja saa teon kohteen vastustamaan tekoa yhä selvemmin.

##### **paljastamistahallisuus:**

- Tekijä paljastaa suostumuksen puutetta koskevan tavoitteensa esimerkiksi lausahduksilla ”Mä tykkään, kun sä vastustat”, ”Mä kiihotun sun ininästä” tai ”Just ton sun huutamises takiahan tää onkin niin kivaa”.

##### **toivetahallisuus:**

- Tekijä koskettelee henkilöä, jonka hän ei halua olevan suostuvainen teon kohteen tahdonmuodostukseen eikä osoittanut ulkoisesti havaittavalla tavalla tavoitteitaan. Tekijän tavoitteesta ei voida saada muuta näyttöä kuin tunnustus.

##### **aiheuttamistahallisuus:**

- Tekijä aiheuttaa teon kohteena olevan henkilön iän tekemällä ennen seksuaalista tekoa selkeän hakutoimenpiteen haluten tekemisiin alle 16-vuotiaan lapsen kanssa.

##### **valitsemistahallisuus:**

- Tekijä hakeutuu olosuhteisiin, joissa hän uskoo löytävänsä seksuaalisten tekojen kohteeksi lapsia. Esimerkiksi rippikoulussa ja alakouluissa lasten ikä on yleensä alle 16 vuotta. Hakeutuminen liittyy välittömästi teon ja myös erilaiset lahjomiskeinot, iän valehteleminen tai seksinopettamistarjous voivat osoittaa tavoitetta.

##### **varmistamistahallisuus:**

- Tekijä kysyy tai selvittää muulla tavalla lapsen ikää ja osoittaa tyytyväisyyttä kuultuaan lapsen olevan alle 16-vuotias.

##### **vahvistamistahallisuus:**

- Tekijä saa teon kohteen pukeutumaan teon aikana lapsellisesti tai tekemään muita nuoreen lapseen liitettäviä asioita, kuten tuttipullostaa juomista.

##### **paljastamistahallisuus:**

- Tekijä paljastaa tavoitteensa muilla tavoilla, kuten kehuskelemalla lapsen saamista teon kohteeksi. Paljastamistahallisuuteen kuuluvat kaikki teon välittömästi liittyvät toimenpiteet, jotka osoittavat, että tekijä tahtoo teon kohteen olevan lapsi. Toimenpiteet eivät kuitenkaan ole olosuhteen syitä.

##### **toivetahallisuus:**

- Tekijä toivoo, että teon kohteena oleva henkilö olisi alle 16-vuotias lapsi. Koska teko-olosuhteet eivät osoita tekijän tavoitetta, tekijän tunnustus on ainoa mahdollinen todiste tavoitteesta.



## 4. Onko tekijä tarkoittanut aiheuttaa

seksuaalisen

itsensä määräämisoikeuden loukkauksen?

- Teon seksuaalinen olennaisuus on tekijän tavoitteena tai hän mieltää varmaksi tai varsin todennäköiseksi, että teko on seksuaalisesti olennainen. Seksuaalisesti olennaiseen kehonosaan kohdistuva intensiivinen koskettelu osoittaa tällaista suhtautumista.

JA

- Teon kohteena olevan henkilön suostumuksen puute on tekijän tavoitteena. Suostumuksen puutteseen kohdistuva tavoite näytetään toteen tavoitettavuuden alalla.

lapsen kehityksen vahingoittumisen?

**valitsemistahallisuus:**

- Tekijä valitsee lapselle vieraan ja pelottavan paikan sekä iältään nuoren lapsen. Tekijä murentaa lapsen häntä kohtaan tuntemaan luottamuksen ja lapsi tulee heti tietoiseksi kokemastaan hyväksikäytöstä.

**varmistamistahallisuus:**

- Tekijä osoittaa tyytyväisyyttä saatuaan lapsen itkemään tai osoittamaan muunlaista järkyttymistä. Tekijä voi myös kysyä lapselta teon aiheuttamista tuntemuksista. Ilahdunut reagointi lapsen osoittamaan tuskaan merkitsee tarkoitustahallisuutta.

**vahvistamistahallisuus:**

- Henkiseen loukkaukseen pyrkivien lausumien toistaminen, teon pitkäkestoisuus ja seksuaalisten tekojen jatkaminen fyysisten vammojen aiheutumiseen saakka. Pitkäkestoiset, nöyryyttävät ja erityisen vahingolliset teot voivat merkitä törkeää tekemuotoa.

**paljastamistahallisuus:**

- Tekijä paljastaa tavoitteensa jollakin muulla tavalla: Lapsen syyllistäminen, haukkuminen ja kurittamiseen liittyvät rituaalit, kuten piiskaaminen seksuaalisen teon yhteydessä jäävät vaikuttamaan lapsen psyykkiseen hyvinvointiin.

**toivetahallisuus:**

- Tekijän tunnustus on ainoa mahdollinen tarkoitustahallisuuden merkki.

Kuvio 7. Yhteenvedo tavoite- ja tarkoitustahallisuuden näyttämisestä.

## 5 JOHTOPÄÄTÖKSET

### 5.1 Tutkimustulokset

Olen tarkastellut ensinnäkin voimassa olevan oikeuden mukaista tahallisuuden alarajaa seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä. Syyksiluettavuuden edellytyksenä kyseisissä abstraktisissa vaarantamisrikoksissa on olosuhdetahallisuus, joka täytyy korkeimman oikeuden käytännön perusteella silloin, kun tekijän on täytynyt mieltää tunnusmerkistön toteuttavien tosiseikkojen käsilläolo teon hetkellä vähintään varsin todennäköiseksi. Olen päätenyt siihen, että tahallisuuden täyttymisen edellytyksenä seksuaalisessa ahdistelussa ei ole, että tekijä olisi pitänyt varsin todennäköisenä seksuaalisen ahdistelun kosketteluteon olevan omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Sen sijaan olosuhdetahallisuuden alaraja täyttyy, kun tekijä on mieltänyt teon kohteen suostumuksen puutteen ja teon seksuaalisen olennaisuuden vähintään varsin todennäköiseksi. Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä vastaavat olosuhdetahallisuuden kohteet ovat teon kohteena olevan henkilön alle 16 vuoden ikä ja teon seksuaalinen olennaisuus. Seksuaalinen olennaisuus arvioidaan tilannekohtaisesti, ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä kriteeri ulottuu sellaisiin seikkoihin, joista päätellään teon olevan lapsen kehitystä tyypillisesti vahingoittava. Tekijän ei kuitenkaan tarvitse mieltää tekoa lapsen kehitystä vaarantavaksi.

Olosuhdetahallisuuden kohteiden määrittäminen muodostaa pohjan toiseen tutkimuskysymykseen eli siihen, *miten olosuhdetunnusmerkin toteuttaviin tosiseikkoihin kohdistuvaa volitiivista tahallisuutta voidaan arvioida seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä*, vastaamiseen. Olen nimennyt olosuhteisiin kohdistuvan volitiivisen tahallisuuden *tavoitetahallisuudeksi (dolus prōpositum)*, jossa tahtomisen kohteina ovat toisessa pääluvussa määritellyt olosuhdetahallisuuden kohteet. Olen katsonut voimassa olevan oikeuden mukaisesta kannasta poiketen, että olosuhteet voivat olla muutakin kuin tekijän enemmän tai vähemmän todennäköiseksi mieltämiä asiantiloja – tekijän *aiheuttamia, valitsemia, varmistamia, vahvistamia ja toivomia* olosuhteita. Tekijä voi myös *paljastaa* tavoitteensa käyttäytymisellään. Tieteellisten oivallusteni (*context of discovery*) oikeuttamiseksi (*context of justification*) olen tuonut esille kriminaalipsykologisia ja sukupuolittuneeseen vallankäyttöön liittyviä tutkimustuloksia, joiden perusteella seksuaalisen väkivallan kohdistaminen nimenomaan lapseen tai tekoon suostumattomaan henkilöön voi olla tekijän tavoitteena.

Kolmannen tutkimuskysymyksenä eli sen, *miten abstraktisen vaarantamisen kohteina oleviin oikeushyviin kohdistuvaa tarkoitustahallisuutta voidaan arvioida seksuaalisessa ahdistelussa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä*, kohdalla olen tarkastellut seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta sekä lapsen kehityksen vahingoittamista erillisinä seuraustahallisuuden kohteina. Olen kuitenkin arvioinut, että seksuaalisessa ahdistelussa tarkoitustahallisuuden kohteena oleva seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus on olosuhde – teon luonne kohteena olevan henkilön päätöksentekovallan riistäjänä. Olosuhde on käsillä hetkenä, jona teon kohde ei *saa päättää* seksuaalisesta käyttäytymisestään. Näin ollen olen päätenyt siihen, että tarkoitustahallisuus täyttyy seksuaalisessa ahdistelussa, kun teon kohteena olevan henkilön suostumuksen puute on ollut tekijän tavoitteena ja tekijä on samaan aikaan mieltänyt teon seksuaalisen olennaisuuden vähintään varsin todennäköiseksi.<sup>260</sup>

Olen käsitellyt tarkoitustahallisuutta erillisenä tahallisuuden muotona, koska seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta on pidetty seurauksena, johon voisi kohdistua nimenomaan tarkoitustahallisuus. Tutkielman tuloksena seksuaalisessa ahdistelussa esiintyvä volitiivisen tahallisuuden muoto on kuitenkin tavoitetahallisuus. Suostumuksen puute on myös konkreettisempi tahallisuuden kohde, jolloin siihen kohdistuvan tahtoelementin arvioiminen on selkeämpää kuin seksuaaliseen itsemääräämisoikeuden loukkaamiseen kohdistuvan tarkoitustahallisuuden. Sen sijaan lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä tarkoitustahallisuuden kohteena oleva seuraus, lapsen kehityksen vahingoittuminen, voi aiheutua joko heti teko hetkellä tai vasta vuosien kuluttua. Lapsen ikään ja teon seksuaaliseen olennaisuuteen kohdistuva tavoitetahallisuus ei itsessään osoita, että tekijä olisi halunnut vahingoittaa lasta.

Tavoitetahallisuuden kuuteen alalajiin – aiheuttamis-, valitsemis-, varmistamis-, vahvistamis-, paljastamis- ja toivetahallisuuteen – jakautuva teoreettinen rakennelma on toiminut pohjana vastatessani neljänten tutkimuskysymykseen eli siihen, *miten volitiivinen*

---

<sup>260</sup> Mikäli seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus mielletään seuraukseksi, tahallisuuden alarajaa ei voida lähestyä arvioimalla, mielsikö tekijä vähintään varsin todennäköiseksi, että teko loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seuraukseen kohdistuva todennäköisyystahallisuus ei nimittäin olisi relevanttia abstraktisen vaarantamisrikoksen tahallisuuden kannalta. Koska seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus onkin olosuhde, tällainen arviointitapa on sisällöllisesti oikea: Tahallisuus täyttyy, kun tekijä pitää varsin todennäköisenä, ettei teon kohde ole saanut *päättää* ryhtymisestään *seksuaaliseen* tekoon. Tahallisuuskysymyksen jäsentämisen ja näytön arvioimisen kannalta suostumuksen puute ja teon seksuaalinen olennaisuus ovat silti konkreettisempia tahallisuuden kohteita. Tekijän ei tarvitse olla tietoinen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden juridisesta sisällöstä, mutta suostumuksen puutteen ja seksuaalisen olennaisuuden hän pystyy havaitsemaan kosketteluteon aikana.

*olosuhdetahallisuus ja tarkoitustahallisuus voidaan näyttää toteen seksuaalista ahdistelua ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevissa rikosoikeudenkäynneissä.* Koska tekijän tavoite kuvaa mielensisäistä tahtomista ja pyrkimistä, tavoitetahallisuuden alalajit erittelevät sellaisia teon ulkoisesti havaittavia olosuhteita ja piirteitä, joista tekijän tahtoelementti voidaan päätellä. Tavoitetahallisuuden alalajeja voidaan soveltaa myös tarkoitustahallisuuden näyttämiseksi, mutta kunkin alalajin ilmenemistavat on arvioitava erikseen jokaisen tahallisuuden kohteen osalta. Olen myös tuonut esille esimerkkitapausten avulla joitakin tilanteita, jotka osoittavat tavoite- tai tarkoitustahallisuutta. Näin olen esittänyt, että tavoite- ja tarkoitustahallisuus voidaan näyttää toteen oikeudenkäynnissä silloin, kun tapauksesta saadut todisteet ilmentävät tekijän tahtoelementin käsilläoloa. Olen kuitenkin myös käsitellyt seksuaalirikosten näyttämisen haasteita, jotka vaikuttavat volitiivisen tahallisuuden näyttämismahdollisuuksiin. Kannatan rikosten asianosaisille ja todistajille esitettäviä avoimia kysymyksiä, jotka ovat toimivia myös oikeuspsykologisen tutkimustiedon perusteella. Vapaalla kerronnalla muodostetut yksityiskohtaiset kertomukset sekä silminnäkijähavainnot tai todisteet viestittelystä toimivat volitiivisen tahallisuuden näyttämisen pohjana.

Useisiin tavoite- ja tarkoitustahallisuutta osoittaviin tekotapoihin liittyy myös tekijän varmuus olosuhdetunnusmerkin toteuttavien seikkojen käsilläolosta. Teon kohteen ikä ja suostumuksen puute eroavat tahallisuuden kohteina merkittävästi: Tekijä ei voi olla täysin varma lapsen iästä, ellei hän ole selvittänyt asiaa esimerkiksi kysymällä. Sen sijaan suostumuksen puutteen tekijä mieltää varmaksi aina, kun hän ei ole saanut teon kohteelta minkäänlaista viestiä tämän tahdosta. Jos tuomioistuin katsoisi tekijän tavoitteleman alle 16-vuotiaan lapsen vaikuttaneen tapauksen muiden olosuhteiden perusteella yli 16-vuotiaalta, todennäköisyystahallisuus voisi jäädä täyttymättä. Tällaisissa tapauksissa katson, että selkeä näyttö tekijän tavoitteesta riittää korvaamaan alle 50 prosentin jäävän tietoisuuden. Tavoitetahallisuus ei kuitenkaan ole teoria tahallisuuden alarajan vetämisestä vaan olosuhdetahallisuuden perinteisestä määritelmästä poikkeavasta vakaasta pyrkimyksestä tai tahdosta. En ole näin ollen pohtinut laajemmin tekijän tietoisuudelta ja tahdolta edellytettävää vähimmäistasoa.

Olen havainnollistanut tutkittavia tahallisuuden kohteita junanvaunumallilla. Tämän tutkielman pääkohteina ovat olleet olosuhdetunnusmerkkejä kuvaavien junanvaunujen täyttäminen taikka niiden sisällä jo olevien olioiden eli tunnusmerkin toteuttavien tosiseikkojen olemassaolon tahtominen. Tämän tavoitetahallisuuden vertauskuvan lisäksi olen tarkastellut tarkoitustahallisuutta, joka merkitsee teon eli junan liikahduksen myötä enemmän tai

myöhemmin saavutettavaan määränpäähän pyrkimistä. Seksuaalisessa ahdistelussa tarkoitustahallisuus toteutuu sitä vahvemmin, mitä uutterammin tekijä täyttää suostumuksen puutetta ja seksuaalista olennaisuutta kuvaavia vaunuja. Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä tekijältä vaaditaan myös muita junan vauhdittamiseksi tehtäviä toimenpiteitä, mutta myös vaunujen täyttämällä on merkitystä: mitä nuoremmalle lapselle ja mitä olennaisempia seksuaalisia tekoja tekijä tekee, sitä räikeämmin lapsen kehitys vahingoittuu. Tutkielman otsikon mukaisesti tekijän ahkeruus junanvaunujen täyttämässä määrittää siis sekä teonhetkisten tavoitteiden että kauempana odottavien määränpäiden saavuttamispyrkimystä

## 5.2 Tutkimustulosten tieteellinen merkitys

*Raimo Lahti* pitää tärkeänä uudenlaisten teoreettisten mallien rakentamista sekä yleisten oppien dynaamisen kehityksen turvaamista.<sup>261</sup> Yleiset opit ovat merkittävä osa juristin ammattitaitoa, ja ne muodostavat käsitteineen ja periaatteineen oikeudenalan identiteetin.<sup>262</sup> Tahallisuuden käsite, sitä koskevat teoriat sekä sen yhteys syyllisyysperiaatteeseen osoittavat yleisten oppien välistä keskinäistä sidonnaisuutta. Tahallisuuden käsitteellä on sekä deskriptiivinen että normatiivinen puoli: Deskriptiivinen ulottuvuus viittaa tahallisuuden merkitysisällön tulkintaan ja kuvaamiseen, mitä ilmentää erilaisten tahallisuusteorioiden kehittäminen. Normatiivisuus puolestaan liittyy tahallisuuden vaatimukseen, joka on usein rikoksen syyksilukemisen ja rangaistavuuden edellytyksenä.<sup>263</sup> Tässä tutkielmassa olen lähestynyt tahallisuuden käsitettä sekä deskriptiivisenä että normatiivisena käsitteenä: Olen tulkinut ja jäsentänyt tahallisuuden käsitettä yhtäältä teoreettisena rakennelmana. Toisaalta olen tutkinut myös rikosprosessin näkökulmasta, miten tekijällä teon aikana olleen tahtoelementin käsilläolo voitaisiin osoittaa oikeudenkäynnissä, jotta normatiivinen tahallisuusvaatimus täytyisi.

*Jussi Tapani* ja *Matti Tolvanen* näkevät abstraktisten vaarantamisrikosten tahallisuusarvioinnin haastavana, koska se edellyttää tunnusmerkistön perusteellista tuntemusta ja analyyttistä jäsentämistä<sup>264</sup>: ”Rikosoikeuden yleisten oppien ihmemaassa kaikki on vähän nurin kurrin, eikä asioista saa välttämättä minkäänlaista otetta.”<sup>265</sup> Tässä tutkielmassa en ole tasoittanut rikosoikeuden yleisten oppien ihmemaan rosoisuutta ja eriskummallisuutta. Sen sijaan

---

<sup>261</sup> Lahti 2003, s. 145.

<sup>262</sup> Tuori 2000, s. 187; Tuori 2003, s. 90.

<sup>263</sup> Nuotio 2004, s. 1275–1276.

<sup>264</sup> Tapani – Tolvanen 2006, s. 842.

<sup>265</sup> Tapani – Tolvanen 2006, s. 846.

olen raivannut polkua yhä syvemmälle ihmemaahan – paikkaan, jossa kaikki on vielä enemmän nurin kurin: Abstraktisten vaarantamisrikosten tahallisuusarviointi on rehevöitynyt yhä moniulotteisemmaksi, kun olen nostanut tietoisuuteen pohjautuvien tahallisuuden asteiden rinnalle olosuhdetunnusmerkin toteuttaviin tosiseikkoihin kohdistuvan volitiivisen elementin. Lisäksi abstraktisen vaarantamisen kohteena olevaan oikeushyvään kohdistuvan tarkoitustahallisuuden tarkasteleminen avaa vaarantamiseen sekä olosuhde- ja seuraustahallisuuden liittyviä haastavia kysymyksiä.

Tahallisuuden käsite on saanut tässä tutkielmassa yhä moniulotteisemman sisällön, jonka pohjalta tekijän tahdonmuodostukseen perustuvaa tahallisuutta voidaan arvioida entistä seikkaperäisemmin. Uuden näkökulman tarkoituksena on haastaa myös lainkäyttäjiä pohtimaan, mitä tekijä on teon aikana todella mieltänyt tai tahtonut. Tahallisuuden täyttymisen perusteluksi ei riitä pelkästään maininta *tekijän on täytynyt pitää tunnusmerkistön toteuttavien tosiseikkojen käsilläoloa vähintään varsin todennäköisenä*. Sen sijaan tulisi arvioida ensin, ovatko tunnusmerkistön toteuttavat tosiseikat olleet tekijän tavoitteena. Olosuhdetahallisuuden alarajaa tulisi tarkastella vasta tämän vaihtoehdon kumouduttua. Näin tekijän subjektiivinen suhtautuminen tekoonsa arvioitaisiin sekä seuraus- että olosuhdetunnusmerkien osalta niin tahdollisten kuin tiedollistenkin kriteereiden pohjalta. Konkreettisen tapauksen ratkaisija ei siis voisi käyttää ilmaisua *varsin todennäköinen* pelkkänä kulissiperusteluna, mikä ehkäisisi myös rangaistusvastuun objektivoitumista.<sup>266</sup>

### 5.3 Tutkimustulosten hyödynnettävyyden rajoituksia

*Kaarlo Tuorin* oikeuden tasoja koskevassa jaottelussa oikeudenalojen yleiset opit kuuluvat pintatasoa syvemmälle oikeuskulttuurin tasolle, vaikkakin osasta rikosoikeuden yleisiä oppeja säädetään myös rikoslaissa.<sup>267</sup> Tässä tutkielmassa esille tuomani suhtautuminen olosuhdetahallisuuden ulottuvuuteen poikkeaa merkittävästi jo vakiintuneista, oikeuden syvemmille tasoille kerrostuneista käsityksistä. Näin ollen tavoitetahallisuus ei vielä kuulu sellaisiin rikosoikeudellisiin peruskäsitteisiin ja -periaatteisiin, joita lainkäyttäjät soveltaisivat konkreettisia tapauksia ratkaistessaan. Koska seksuaalirikoksista on vaikeaa saada yksiselitteistä näyttöä, rikosprosessissa huomio saattaa kohdistua tahallisuuden eri vivahteiden sijaan

---

<sup>266</sup> Kimmo Nuotio katsoo, että rikosoikeuden yleisten oppien säännöksiä saatetaan käyttää kulissiperusteluiden ”mantrana” ilman, että ratkaisija olisi todella päässyt selville asian sisällöstä. Syyllisyysvaatimus puolestaan turvaa syyttömyysolettamaa ja ihmisarvon kunnioittamista. Ks. Nuotio 2003, s. 248 ja 258.

<sup>267</sup> Tuori 2000, s. 187–190.

siihen, miten itse teon tapahtuminen voitaisiin näyttää toteen. Varsinkin lapset muistavat lähinnä kokemustensa keskeisiä elementtejä, minkä vuoksi tapauksen yksityiskohdista on vaikeampaa saada tietoa. Kielellisten valmiuksien johdosta lapsen ikätaso vaikuttaa siihen, kuinka pitkästi ja yksityiskohtaisesti lapsi pystyy kertomaan kokemuksistaan.<sup>268</sup>

Mikäli teosta on kulunut paljon aikaa, tekoon liittyvistä tekijän lausumista ja muista volitiivisen tahallisuuden arvioimiselle pohjan muodostavista yksityiskohdista voi olla mahdollista saada näyttöä. Jotta volitiivinen tahallisuus voitaisiin näyttää toteen oikeudenkäynnissä, sen mahdollisuus tulisi huomioida jo esitutkinnassa. Koska olosuhteisiin ei ole aiemmin katsottu kohdistuvan muuta kuin tietoisuutta ja korkeintaan hyväksyvää tai välinpitämätöntä suhtautumista, esitutkintaviranomaisillakaan ei ole vielä työkaluja kiinnittää huomiota tekijän tavoitteita ilmentävän näytön keräämiseen. Lisäksi tahtoelementin näyttäminen voi olla erityisen haastavaa käsittelemässä lievempiä seksuaalisia tekoja sisältävissä rikoksissa, koska volitiivinen tahallisuus ilmenee selvemmin rajummissa, pitkäkestoisemmissä ja nöyryyttävämmissä teoissa.

#### 5.4 Pohdintaa ja jatkotutkimusta kaipaavia aiheita

Tieteen tuloksina voidaan pitää sellaisia yksityisen tutkijan tuotoksia, jotka ovat olleet tiedeyhteisön kriittisen keskustelun kohteena.<sup>269</sup> Myös yleisten oppien uudistuminen saa alkunsa yksittäisistä lainsäätäjän, tuomarin tai oikeustieteilijän oivalluksista ja innovaatioista, jotka käynnistävät oikeuden pintatasolta kohti syvempiä kerrostumia suuntautuvan *sedimentaatioprosessin*.<sup>270</sup> Lainkäytön mahdollisuudet yleisten oppien kehittämisessä ovat rajalliset, koska tuomioistuimet keskittyvät yksittäistapausten ratkaisemiseen.<sup>271</sup> Tämä tutkielma toimiikin keskustelunavauksena, joka mahdollistaa uudistavan ja kriittisen suhtautumisen rikosoikeuden yleisiin oppeihin. Toistamalla aikaisempia olosuhdetahallisuutta kuvaavia kannanottoja tiede ei voi uudistua, joten kehittämistyö vaatii uudenlaisia näkökulmia. Vain oikeustieteen avulla tahallisuuden volitiivisten muotojen sisältö ja näyttämismahdollisuudet voivat päätyä tulevaisuudessa myös konkreettisia tapauksia ratkaisevien toimijoiden tietoon.

---

<sup>268</sup> Korkman 2008, s. 458.

<sup>269</sup> Niiniluoto 1984, s. 24–25.

<sup>270</sup> Tuori 2003, s. 91.

<sup>271</sup> Tuori 2000, s. 190.

Esimerkiksi oivallus siitä, ettei seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus ole seuraus, on muodostunut tässä tutkielmassa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden sisällön ja seksuaalisen ahdistelun rangaistussäännöksen esitöiden kriittisen tarkastelun tuloksena. Uudistavan näkökulman hedelmät voisivat toimia myös lainsäädännön uudistamisen<sup>272</sup> tukena: Seksuaalisen ahdistelun rangaistussäännös koettiin edellisessä lainuudistuksessa vaikeaselkoiseksi, minkä vuoksi rangaistavan käyttäytymisen ala rajattiin kosketteluihin.<sup>273</sup> Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suoja voitaisiin saavuttaa säännöksellä, joka ei olisi yhtä ongelmallinen laillisuusperiaatteeseen kuuluvan epätäsmällisyyskiellon valossa. Oikeusministeriön työryhmän ehdottama säännös ilmaisisi sisältönsä yksinkertaisemmin seuraavassa muodossa<sup>274</sup>:

Joka ilman teon kohteena olevan henkilön suostumusta

- 1) koskettelemalla,
- 2) sanallisesti,
- 3) lähettämällä tai esittämällä viestin tai kuvan taikka ottamalla kuvan,
- 4) itseään paljastamalla tai
- 5) muulla vastaavalla tavalla,

tekee seksuaalisen teon, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta, *seksuaalisesta ahdistelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Mahdollisesti kriminalisoitavat muut kuin kosketteluteot istuisivat säännökseen, ja seksuaalinen olennaisuus arvioitaisiin joka tapauksessa tilanteen olosuhteiden pohjalta. Muiden teko tapojen rinnastettavuus kosketteluun voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi on edellytyksenä tulkinnanvarainen ja tarpeeton: Seksuaalinen teon määritelmä täyttyy vain seksuaalisesti olennaisissa teoissa. Tähän arviointiin vaikuttaisi luonnostaan teon vakavuus, kesto ja toistuvuus. Myös tahallisuuden kohteena olevat seikat ilmenisivät selvemmin. Ilman suostumusta tehty seksuaalinen teko on aina seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus,

---

<sup>272</sup> Oikeudellinen tutkimus tai tulkintalause, jonka semanttinen referenssi kohdistuu tulevaisuudessa mahdollisesti säädettävän lain oikeudelliseen validiteettiin ja jonka semanttinen intensio on laadittavan lain tulkinnallinen sisältö, merkitsee *De lege ferenda* -tutkimusta. Ks. *De lege ferenda* -tutkimuksen määritelmästä Siltala 2004, s. 654. Tämän tutkielman varsinaisena tiedonintressinä eivät ole olleet säädettävää lakia koskevat kannanotot, mutta tutkimustulokset ovat johtaneet myös kyseenalaistamaan tämänhetkisessä laissa käytettävän muotoilun.

<sup>273</sup> Ks. PeVL 6/2014 vp, s. 3–4; LaVM 4/2014 vp, s. 7.

<sup>274</sup> Vrt. Oikeusministeriö 2020, s. 224.



joten suostumuksen puute merkitsee *on omiaan* -kriteeriä täsmällisempää muotoilua. Koska seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus ei ole seuraus, seksuaalinen ahdistelu on tekorikos, eikä seurauksen aiheutumisen vaaraa ole tarpeellista kirjata tunnusmerkistöön.<sup>275</sup>

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut tavoitetahallisuutta ja tarkoitustahallisuutta seksuaalisen ahdistelun ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistussäännösten valossa. Koska tahallisuuden kohteiden hahmottaminen edellyttää tunnusmerkistökohtaista jäsentämistä, tahallisuuden volitiivisten muotojen tutkimista on syytä jatkaa myös erityyppisten rikosten näkökulmasta. Varsinkin tavoitetahallisuuden kehittäminen vakiintuneeksi olosuhdetahallisuuden asteeksi edellyttää lisää tutkimusta, jossa voitaisiin perehtyä seksuaalirikosten lisäksi esimerkiksi talousrikoksiin ja velallisen rikoksiin. Myös yhteistyö oikeuspsykologisen tutkimuksen kanssa saattaisi olla hedelmällistä: käyttäytymistieteellinen tieto voisi tarjota välineitä rikosentekijän tavoitteiden tunnistamiseen.

Tarkoitustahallisuudesta säädetään rikoslain 3 luvun 6 §:ssä, ja kyseisen seuraustahallisuuden muodon taustalla on myös runsaammin oikeustieteellistä tutkimusta. Erityyppisiin seurauksiin kohdistuvan tarkoitustahallisuuden tutkimiselle on kuitenkin edelleen tarvetta. Erietyisesti tarkoitustahallisuuden näyttäminen muodostaa kokonaisuuden, joka on haasteellinen myös rikosprosessin toimijoiden kannalta. Jatkotutkimuksissa on syytä tarkastella, voisivatko erittelemäni tavoitetahallisuuden alalajit toimia laajemminkin volitiivisen tahallisuuden näyttämisen mittapuuna. Esimerkiksi tarkoitustahallisuutta koskeviin henkirikostuomioihin puretuvaa empiiristä tutkimusta tekemällä voitaisiin testata ja kehittää tässä tutkielmassa esille tuotua teoriaa käytännön ratkaisutoiminnan valossa. Mitä enemmän oikeustiede tarjoaa kriteereitä tahallisuuden eri asteiden tunnistamiseen, sitä täsmällisemmin rikostaapausten tutkijat ja ratkaisijat pystyvät toteuttamaan rikosvastuuta: jos tekijä on tavoitellut tunnusmerkistön mukaisia olosuhteita tai seurauksia, tekoa tulee tutkia ja arvioida eri näkökulmasta kuin tapausta, jossa tekijä päätyy suorittamaan teon teko-olosuhteista tai tekoon liittyvistä vahinkoseurauksista enemmän tai vähemmän tietoisena.

---

<sup>275</sup> Abstraktisten vaarantamisrikosten tunnusmerkistöistä voidaan erottaa yhtäältä edellytyksiä, joiden mukaan teko on omiaan aiheuttamaan jonkin tilan tai seurauksen ja toisaalta edellytyksiä, joiden perusteella teko on omiaan aiheuttamaan tietyn seurauksen vaaraa. Ks. Frände 2012, s. 84. Seksuaalisen ahdistelun rangaistussäännöstä on lain esitöissä tulkittu siten, että teko aiheuttaa tyypillisesti seurauksen. Koska tässä yhteydessä nimetty seuraus ei ole tulkintani mukaan seuraus, seurauksen aiheutumisesta tai seurauksen aiheutumisen vaarasta ei ole tarpeellista säätää tunnusmerkistössä.